

קובץ גליונות

פרשת עקב

תשפ"א

מהדורה מקוצרת לרגל ימי בין הזמנים

k.gilyonot@gmail.com

053-3145900

שהשמה במעונו

משפחת טרבלסי

נתיבות

לשמחת ארוסי הבת תחי'

לעילוי נשמת

הר"ר שמשון ב"ר יהושע גוטליב ז"ל
נלב"ע ט' אב תשמ"ג, תנצב"ה

לעילוי נשמת

ר' אברהם יהושע בן ר' יוסף ז"ל
נלב"ע ו' אב תש"ע, תנצב"ה

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים
באחת משבתות השנה, ותהיו שותפים
בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

ו' אלול שופטים, י"ג אלול כי תצא,
כ' אלול כי תבא, כ"ז אלול נצבים ר"ה,
ה' תשרי וילך יו"כ, חג הסוכות

זמני הדלקת הנרות לחודש אב הבעל"ט

פרשת דברים			
עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	7:10	8:26	9:02
בני ברק	7:25	8:28	8:59
קרית ספר	7:19	8:27	9:01
בית שמש	7:09	8:26	9:01
אופקים	7:18	8:26	8:59
חיפה	7:20	8:30	9:02

פרשת ואתחנן			
עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	7:07	8:22	8:58
בני ברק	7:22	8:23	8:55
קרית ספר	7:16	8:22	8:57
בית שמש	7:05	8:22	8:57
אופקים	7:14	8:22	8:56
חיפה	7:16	8:25	8:58

פרשת עקב			
עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	7:02	8:16	8:53
בני ברק	7:17	8:18	8:50
קרית ספר	7:11	8:17	8:52
בית שמש	7:01	8:16	8:52
אופקים	7:10	8:17	8:51
חיפה	7:12	8:20	8:53

פרשת ראה			
עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	6:56	8:10	8:47
בני ברק	7:11	8:11	8:44
קרית ספר	7:05	8:10	8:46
בית שמש	6:55	8:10	8:46
אופקים	7:04	8:10	8:45
חיפה	7:06	8:13	8:47

שבת מברכין:

המולד יהיה ביום
ראשון בשעה 10, 43
דקות ו-10 חלקים.

ראש חודש אלול יהיה
ביום הראשון ולמחרתו
ביום השני הבעל"ט

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזת-ל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

519

משיחות רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • עקב תשפ"א

לקט שמועות ועובדות מרבינו שליט"א

על רשכבה"ג מרנא בעל קהילות יעקב זצוק"ל – לרגל היארצייט כ"ג אב

על כגון זה, שאם יש חברותא שלומדים טוב ביחד, מהיכי תיתי שיצליח גם עם השני, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שהמליץ על זה את המאמר "שב ואל תעשה עדיף", ופירש בדרך צחות, שב – ואל תעשה את העדיף, והוא כנ"ל, מפני שגם הדבר שנראה כעדיף, לא ברור שבאמת זה עדיף.

אמירת שיעורים

יש אברכים שמציעים להם להגיד שיעורים לבעלי בתים, או בישיבות קטנות, או בישיבות שאינם כל כך מפורסמות, והם חושבים, שהרי עכשיו הם יושבים ולומדים טוב, בעיון גדול, ואם יצטרכו להגיד שיעורים לבעלי בתים, או בישיבות קטנות, או בישיבות גדולות עם רמה נמוכה, זה יוריד את רמת הלימוד שלהם.

וזה טעות גמור, כי כל הרבצת תורה אפילו לבעלי בתים מוסיפה ברמת הלימוד, וידוע שאחד שאל פעם את מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל, כי הוא לומד בעיון, ומציעים לו להגיד שיעור בדף היומי לבעלי בתים, והוא מסתפק אולי עדיף ללמוד רק בעיון ולא בבקאות בדף היומי?

ואמר לו הקהילות יעקב שיקבל את ההצעה ויגיד את השיעור, מפני שצריך להיות בקי בשי"ס ולחזור מאה ואחד פעמים כדי לזכור, ומהיכן ימצא זמן לחזור כל כך הרבה פעמים, אבל כשאומרים שיעור זה מחייב להכין ומחייב לומר, וזה עושה רושם ונשאר בזיכרון.

חמישה רבנים

סיפר לנו מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל כי גיסו מרן החזון איש זצ"ל אמר בשעתו כי הוא מכיר בארץ הקודש חמישה רבנים גדולים בתורה שאפשר לסמוך עליהם בפסק הלכה בחושן משפט, ואחד מהם הוא אאמו"ר זצ"ל הרב דרמת השרון, והבטיח לנו הקהילות יעקב כי כאשר יהיה ספרו של אאמו"ר זצ"ל מוכן לדפוס יתן הסכמה עליו ויכתוב דבר זה בהסכמתו, אך בעוונותינו הרבים נטרפה השעה ולא זכינו לזה.

מה כוונת השואל

מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל היה אומר, אנשים שואלים אותי שאלות לפי מה שהם רוצים שאענה להם, ושואלים את השאלה בצורה כזו שאענה תשובה כמו שהם רוצים, אבל גיסו החזון איש אי אפשר לרמות אותו, והוא ידע אפילו מה מתכוונים השואלים.

עזיבת רבנות

מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל הורה פעם לאחד הרבנים שלא יעזוב את הרבנות אלא ימשיך בתפקידו, מפני שאם יעזוב את הרבנות ירגיש שלא בטוב, ומי יודע אם יוכל לעמוד בזה.

וכבר היה מעשה באחד שהיה רב בעיירה בחוץ לארץ, וביקש לעת זקנתו לעזוב את הרבנות ולעלות לארץ ישראל, והורה לו רבי ישראל סלנטר שינסה תחילה במשך כמה חודשים לראות אם הוא יכול להסתדר בלי הכיבודים של הרבנות, שלא לשבת במזרח, ולא לקבל עליית שלישי, ורק אם יהיה מסוגל לזה, אז יראה שהוא יכול לעזוב את הרבנות ולעלות לארץ, והיינו מפני שבארץ ישראל יש עוד רבנים, ושם לא יקבל את הכבוד שהורגל אליו, ויסבול מזה מאד, ואם באכילה אמרו חז"ל (ב"ב קמו, א) שינוי וסת תחילת חולי, כל

איזהו עשיר

שאלו פעם את מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל שהרי סנדקאות מעשרת, כמו קטורת, והיכן העשירות שלו מכל הסנדקאות? והשיב ואמר כי הספרים שלו, כל הספרים שחיבר הם העשירות, ובאמת אמרו חז"ל (אבות ד, א) איזהו עשיר השמח בחלקו, והיינו כי אם אינו שמח בחלקו מה שווה העשירות, הרי אם יש לו מנה הוא רוצה מאתיים (קהלת רבה א, יג) ותמיד הוא רעב וחסר לו, ועשיר נקרא מי שהוא שבע, ומה משביע? התורה משביעה! וזהו העשירות, כל הספרים, שכולם לומדים ומשתמשים בהם, כזה תענוג וכאלו זכויות, שמחה בזכויות, זה העשירות.

תורה תבלין

התורה היא תבלין ומשפרת את המידות, אך עד כמה זה משפר? מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל אמר פעם שזה תלוי כמה תורה וכמה המידות, כמה מידות חסר לו וכמה תורה יש לו, כמה הוא עוסק בתורה.

ובמקום אחר הרחיב בזה רבינו שליט"א:

אנו רואים בימינו שיש חיזוק בתורה, ועולם התורה מתחזק יותר, והרבה עוסקים בתורה וביראת שמים, אבל אין לזה קשר עם המידות, ואמנם זה גם משפיע על המידות, אבל אף על פי כן בנוגע למידות טובות, אפילו בין בני התורה יש הרבה שעוסקים בתורה והמידות לא מתקנות.

והסיבה לזה מפני שמידות הם טבע האדם, שנולד עם זה, ויראת שמים אינה משנה את הטבע, ורק תורה יכולה לשנות, בכוח התורה ועמלה, שהוא התבלין ליצר הרע, אבל מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל היה אומר שגם תורה לא משנה לגמרי את הטבע, ומי שנולד עם מידות רעות אינו משתנה לגמרי על ידי התורה, אלא למשל מי שהיה רוצח, אזי כשהוא לומד הוא כבר לא יהיה רוצח, וכבר לא יעשה דברים חמורים כאלה כמו שהיה עושה אם לא היה לומד, אבל להגיע לשלמות המידות זה עדיין רחוק, ואין זה כל כך קל, וכדי להשתנות לגמרי צריך יותר עבודה, לעבוד על עצמו, ועם תפילה יוכל לזכות גם לסייעתא דשמיא בזה.

ועוד הוסיף רבינו שליט"א במקום אחר:

מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל אמר כי התורה היא רק 'תבלין' וסיוע במלחמת היצר, אבל זה לא מספיק, וצריך גם להתפלל שיהיה לו כוח להילחם ביצר, ובשביל שינוי הטבע צריכים גם ללמוד מוסר, כמו שכתב הגר"י באור ישראל (מכתב י"ד) ששייך להיות עבודת השם במדרגה גדולה מאד, אבל אי אפשר שישתנה הטבע בלי לימוד המוסר.

(א"ה. וראה כעין זה בספר פניני הקהילות יעקב ח"א עמ' י"ד).

לימוד שלבו חפץ

מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל אמר כי בבין הזמנים יש מעלה שלומדים מה שלבו חפץ, מפני שאז לא משועבדים למסגרת, וכל אחד לומד מה שמעניין ומושך אותו, ובאופן כזה הלימוד מרתק יותר, ובריכוז מלא.

החלפת חברותות

נשאלתי מאת בחור שקיבל הצעה ללמוד עם חברותא מצוין, שהוא יותר טוב מהחברותא שלומד עמו כיום, האם כדאי שיחליף חברותא ויתחיל ללמוד עם המצוין, ואמרתיו לו שידוע ממרן **הקהילות יעקב** זצ"ל שהיה אומר

שכן שינוי וסת של כבוד, שזה גורם הרגשה מאד לא טובה, ולכן צריך לבדוק את עצמו תחילה אם הוא מסוגל לזה.

כמה שעות ישנו האמוראים

ידוע שהגר"א היה ישן במשך היום שעתיים לא רצופות, אבל הוא הזהיר לאחרים שלא יעשו כמוהו, ולכאורה אם הגר"א ישן זמן מועט כזה, כל שכן הראשונים וכל שכן התנאים והאמוראים בודאי שלא ישנו יותר מזה, אבל מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל אמר לי שזה לא נכון, והתנאים והאמוראים ישנו כמו שאנחנו יושנים, שש או שמונה שעות כמו שכתוב ברמב"ם, ורק הגר"א היה יוצא מן הכלל עם כוחות הגוף מיוחדים.

לימוד מוסר עם ילדים

מובא בשם מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל שגם ילדים צריכים ללמוד מוסר.

שירי התעוררות

שאלו פעם את מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל, שהרי אמרו בגמרא (סנהדרין קא, א) שלא טוב לעשות זמר מפסוקים, והתורה אומרת עשאוני זמר, וכן דוד המלך נענש על שקרא לדברי תורה זמירות (סוטה לה, א), ואם כן האידך מותר לשיר פסוקים בשמחות, והקפיד הקהילות יעקב על השאלה ואמר, מה אתם רוצים, עד שיש קצת משהו איזה התעוררות, גם זה שלא יהיה? הרי מתעוררים מזה, וזה משפיע משהו על הפנימיות.

מנהג של מצוה

מעשה שהיה באחד שנהג מנהג טוב ללבוש טלית קטן של צמר, כי צמר חייב בציצית מדאורייתא, ואילו בשאר מינים נחלקו הפוסקים אם חייבים מדאורייתא או לא, ושאל את מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל האם אפשר להחליף לטלית שאינה של צמר, וענהו הקהילות יעקב שלא, כי זה מנהג של מצוה, ומנהג של מצוה לא מתיר! וחייבים להמשיך לנהוג בו.

צדקותו וגאונותו

בשמחה משפחתית בבית אחד מצאצאי מרן הקהילות יעקב זצ"ל, דיבר רבינו שליט"א על זכות אבות המשפחה מכל הצדדים, וכשהגיע למרן הקהילות יעקב אמר:

על **הסטייפלר** מה נדבר, איזה צדקות! איזה מידות טובות! פעם הייתה שמחת שבע ברכות בביתו, והתחילו לחלק את הברכות ונתנו לאחד לברך את הברכות האמצעיות, אך הסטייפלר לא נתן, ואמר שעדיף שאחד יברך את כל הברכות, כדי שיהיה רציפות של ברכה הסמוכה לחברתה, ולא להפסיק בין הברכות מיוצר עד אשר ברא (ואמר כי בחתונות כבר נהגו לחלק, אבל בשמחת שבע ברכות למה לחלק, והברכות לא נועדו בשביל כיבודים), ואחר כך חשש הסטייפלר שמא תהיה חלישות הדעת לאותו אחד שלא קיבל את הברכה, ופייס אותו ונתן לו ספר במתנה, כדי שלא ירגיש חלישות הדעת. כאלו מידות, כאלו דברים נפלאים, חוץ מהגאונות, גם הצדקות.

כמונה בקופסא

פעם הייתה לי קושיא, באלול תש"ד, כשלמדו בישיבה מסכת מכות, הגיעו עד דף ט"ז, והייתה לי שם קושיא באיזה ענין ולא מצאתי תירוץ, ובאתי הביתה לרמת השרון, ודיברתי גם עם אבא על הקושיא, ואחר כך בחול המועד סוכות מצאתי תירוץ, תירוץ פשוט מאד, אבל צריכים קצת לחשוב להגיע לזה, ושאלתי קודם הרבה גדולים וגאונים ממש, בעלי כישרונות מפורסמים, ולא ידעו לומר תירוץ על זה, ואחר כך שאלתי את **הסטייפלר** והוא התחיל לצחוק ומיד אמר מה הקושיא, הרי זה לא קשה בכלל, ואמר את התירוץ שלי, שעבדתי על זה כשבועיים, וצחק ואמר, הרי זה פשוט! ומה השאלה... כי הוא למד את כל הסוגיות עד שהיה אצלו כמונה בקופסא, הפשטות.

לימוד בגירסא

מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל אמר לאחד שלימוד בעיון יכול לגרום הרבה ביטול תורה, כי לפעמים חולמים באמצע, וזה הרבה ביטול תורה. ובאמת גם הקהילות יעקב בעצמו לא למד כך, אלא היה לומד כמות גמרא, ומדי פעם

היה עוסק בענין אחד, פעם בשבוע, עד שהיה יוצא סימן בקהילות יעקב, ובכל דבר שהיו לו הערות, היה רושם את ההערות, והיה חוזר הרבה חזרות, כמו רבי עקיבא איגר שהיו לו תמיד סדרים של חזרות.

כל הגדולים היו להם שיעורים קבועים לגירסא, וגם מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל היה לו סדר קבוע בכל יום ובכל שבוע לחזור משניות בעל פה, וכמדומני שהיה חוזר בכל שבוע סדר משניות, ובספר מגיד מישרים מובא מהבית יוסף, שהמלאך המגיד אמר לו שלא יסיח דעת מן המשניות, וילמד משניות בקביעות, כי בלי זה היצר הרע ישלוט עליך וישמידך ח"ו.

דפים שמקלקלים את ההבנה

מעשה שהיה באחד בעל כשרון גדול שלמד בישיבה שלמדו לאט, והיו לומדים טוב, הכל עם סברות ישרות, אבל לאט, והוא היה לומד עוד מסכתות בזמן הפנוי שבין הסדרים, וחברים אמרו לו שזה מקלקל את ההבנה, שמתרגל ללמוד בשטחיות ובלי הבנה, ונבהל מדבריהם, ונסע למרן **הקהילות יעקב** זצ"ל ושאל אותו מה לעשות, וגיחך הקהילות יעקב על דבריהם, ואמר לו, 'פון בלעטער גמרא מאכט מען ניט קאלע די הבנה, עס איז דא אנדערע בלעטער (באידיש 'בלעטער' זה עיתונים) וואס מאכן קאלע די הבנה', והיינו שדפי גמרא בודאי לא יקלקלו את ההבנה, ורק יש דפים אחרים, כמו עיתונים, שמקלקלים את ההבנה...

אי אפשר לברוח מקשיים

ידוע מאחד שהיו לו קשיים גדולים בבית, ושאל את מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל אם יש לו עצה מה לעשות, ואמר לו הקהילות יעקב הרי זה מן השמים, ומה יעזור לך אם תעשה כך או תעשה כך, זה מן השמים, ועליך לקבל באהבה ולעשות את מה שחייבים לעשות – להתחזק! ובמקום אחר הרחיב בזה רבינו שליט"א:

אם מן השמים גזרו על האדם להיות בקשיים, לא שייך שייפטר מהם בדרך הטבע, כמו שהיה מעשה באדם שהיו לו איזה קשיים עם השכנים, וחשב לעבור דירה למקום אחר, ואמר לו מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל כי לא יעזור לו אם יעבור דירה, שהרי הקשיים הם מן השמים, ובהכרח שיש סיבות לזה, או שהוא צדיק ומן השמים נותנים לו ייסורים של אהבה להגדיל שכרו, או שהוא רשע ונותנים לו ייסורים לכפרת עוונות.

וכיון שהקשיים הם מן השמים, לא שייך בדרך הטבע לברוח מהם, וגם כשיעבור למקום אחר, יסבול קשיים באותו המקום, וכן בדוק ומנוסה, ורואים זאת במציאות, שמי שנגזרו עליו קשיים אינו יכול לברוח מהם, רק על ידי שיפושש במעשיו ויחזור בתשובה.

העיכוב מן השמים ולטובה

כשאדם חי עם האמונה אין לו שום קשיים בחיים, וגם אם אינו מקבל מה שביקש, הוא מבין כי העיכוב מן השמים לטובתו, וכן ראיתי פעם עובדא עם מרן **הקהילות יעקב** זצ"ל שהייתה שאלה בדבר שרצו שיהיה באופן מסוים, והיה עיכוב בזה, ואמר הקהילות יעקב שאם יש איזה עיכוב, זהו סימן שמן השמים רוצים שיהיה באופן אחר, ולא כפי שרצו בתחילה, ועשו באופן אחר ובאמת התברר שכן היה טוב יותר ממה שחשבו בתחילה.

מעשי הגדולים

מרן **הקהילות יעקב** היה אומר לקרוא סיפורים מתולדות הגדולים, כגון החזון איש, והבריסקער רב, ממעשיהם והנהגותיהם, איך היה הנהגתם.

*

ובהספד לפני מיטתו של רבי שמחה ברנד ז"ל, אמר רבינו יבלחטי"א: הוא למד חברותא עם **הקהילות יעקב**, הרבה מסכתות, שימוש חכמים של הקהילות יעקב, איזה השפעה זה נותן! וכמה גדלות אדם מקבל מזה!

לעילוי נשמת
מרת **הודיא הדסה** ב"ר **חיים** ע"ה
נלב"ע כ"ה מנ"א תשמ"ט
תנצב"ה

לעילוי נשמת
הגאון רבי **משה מרדכי** ב"ר **יצחק**
שולזינגר זצ"ל בעל משמר הלוי
נלב"ע כ"ז באב תש"ע - תנצב"ה

לעילוי נשמת רשכבה"ג
רבינו **יעקב ישראל קניבסקי**
זצוקלה"ה בעל הקהילות יעקב
נלב"ע כ"ג באב תשמ"ה - תנצב"ה

מדו בד

מתורתו של רבנו ראש הישיבה מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א

פרשת עקב

פרשת כי תצא (דברים רבה ו' ג') על הכתוב (משלי א') כי לַיִת חֵן הֵם לְרֹאשׁוֹ:

דבר אחר מהו כי לוית חן, אמר רבי פנחס בר חמא, לכל מקום שתלך המצות מלוות אותך, וכו' יעו"ש,

והענין בזה שעול קיום התורה והמצות על האדם, אינם כחייב פועל שהוא לפעולות מסוימות ודיו בזה, אלא הרי הם כעול עבד לאדוניו, שהוא משועבד לו בתכלית בלא הפסק ומנוחה משעבודו, וכיון שכן כבר יתכן מי שיתרצה בקיום מצות החמורות, כי מצות אלו בדרך כלל הם לזמן מסויים, וסבור האדם שיכול לעמוד בעול זה, אולם אם ישמע מקצת מצות הקלות, שעניינם הוא שאצל ישראל על כל רגע ומעשה נאמרו הלכות איך לקיימם, יתכן שיפרוש, ויש תוספת בהודעת המצות הקלות שעל ידי זה יבין הבא להתגייר שבזה שנעשה ישראל נהפך הוא לעבד.

וזהו מה שנאמר כאן במעלת קיום המצות הקלות, כי בזה נהפך האדם לעבד ה' המוקף בעבודתו בכל עת, ולכן כשנזהר בזה זוכה להבטחה המפורשת כאן, וְשֹׁמֵר ה' אֱלֹקָיִךְ לֹךְ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם, ובוה מבוארים גם דברי דוד המלך ע"ה שמצינו שפחד שמא עון עקבי יסובני, וחשש שיתכן ונכשל באותן הדברים שאדם דש בעקביו, שהם המצות הקלות, ושוב אמר גם 'עבדך' נזהר בהם בשמרם עקב רב, והיינו שהתבונן דוד בעצמו והרגיש שאצלו קיום התורה והמצות הם בדרגת עבד, שאינו פועל בעלמא, אלא עבד המשועבד בתכלית לאדוניו, כבר בודאי אינו מרפה ומניח גם המצות הקלות.

ומצינו שהתורה משבחת את האבות בזה שהם עבדי ה', והבטיח הקב"ה ליצחק ברכה לו ולזרעו בעבור אברהם 'עבדי' (בראשית כ"ו כ"ד) וכן אצל משה רבנו מצינו שאמר הקב"ה (במדבר י"ב ז') לא כן 'עבדי' משה בכל ביתי נאמן הוא, וגם בשעה שמת מצינת התורה מעלתו שהוא עבד ה' (דברים ל"ד ה') ולכאורה הרי מעלת בן עדיפא וגדולה יותר מדרגת עבד (עיין ברכות ל"ד:) ואטו לא השיגו זאת אברהם ומשה, אולם הביאור בזה דאמנם מעלת בן היא גדולה יותר, אבל יש דגש מיוחד ומעלה בעבד שאינו נכלל במעלת בן, והוא ענין זה של מסירות ושעבוד מוחלט לשירות אדוניו בלא הפסק, ושבחה התורה את אברהם ומשה, שהיה בהם גם ענין זה של עבד בשעבוד מוחלט להש"ת, וגם דוד המלך אחר שהתבונן שעובד את ה' כעבד, כבר בטוח היה בעצמו שגם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב, וא"ש.

שייכות הזכרת הארץ ותורה לברכת המזון

וְאֵכֻלְתָּ וְשִׂבְעָתָּ וּבִרְכַּת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. (ח' י')

הנה ברכת הזן כבר נתקנה על ידי משה, וגם במדבר כשאכלו את

הזהירות במצוות הקלות - עבדות

וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרָתֶם וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְשֹׁמֵר ה' אֱלֹקֶיךָ לֹךְ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם. (ח' י"ב)

והיה עקב תשמעו - אם המצוות הקלות שאלהם לך בעקביו תשמעו, ושמר ה' וגו' יסמור לך הבטחתו (רש"י).

וצריך ביאור מהו ענין תנאי זה דוקא, ששמירת המצות הקלות הם שיביאו שישמור הקב"ה את הבטחתו, ובילקוט כאן איתא וז"ל: זה שאמר הכתוב (תהלים מ"ו) לְמָה אֵיךְא בִּימֵי רַע עֵוֹן עֲקָבִי יְסוּבְנִי, אמר דוד רבש"ע איני מתיירא מן המצוות החמורות שבתורה מפני שהן חמורות, אבל מתיירא אני מפני הקלות שמא עברתי עליהן מפני שהן קלות, ואתה אמרת הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, לכן נאמר והיה עקב תשמעו, אמר דוד לפני הקב"ה (תהלים י"ט ב') גַּם עֲבָדְךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשִׁמְרָם עֲקֵב רַב וכו'.

וצריך ביאור בדברי הילקוט דבתחילה אמר דוד שמתירא שמא לא שמר הקלות, וזה פירוש הכתוב לְמָה אֵיךְא בִּימֵי רַע עֵוֹן עֲקָבִי יְסוּבְנִי, ואחר כך אמר גם עבדך נִזְהָר בָּהֶם בְּשִׁמְרָם עֲקֵב רַב, והרי ששמר גם על הקלות.

ונראה לבאר הטעם דמכח שמירת המצות הקלות דווקא זוכים להבטחת ושמר ה' אלקיך וגו', ובהקדם מה דאיתא ביבמות מ"ז: תנו רבנן גר שבא להתגייר בזמן הזה וכו', ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות וכו';

ויש לעיין מאחר שצריכים להודיעו מקצת מצות חמורות, מה צורך ותוספת יש בהודעת מקצת מצות קלות, הא אפילו לחמורות נתרצה, ובודאי שהקלות לא יניאוהו מלהתגייר.

ונראה בזה דהנה חילוק גדול יש בין פועל לעבד, דאמנם שניהם יגיעים וטורחים במלאכת בעל הבית, אולם הפועל מחוייב בעבודה בשעות שנשכר לעבודה, ובהם הוא מחוייב לטרוח ולעמול כפי כוחו, אך לאחר שסיים שעותיו הרי הוא בן חורין לעצמו, לא כן העבד אין לו אפילו רגע אחד שהוא משוחרר מעול אדוניו, וגם בשעות שאינם זמן עשיית מלאכות בעליו, עדיין משועבד הוא לו לשאר צרכיו ולשרתו תדיר.

וזהו הענין שמודיעים לגר הבא להתגייר גם מקצת מצות קלות, כי המצות הקלות מקיפות הם את האדם בכל עיתותיו, שאין רגע שאין עליו הלכה ומצוה איך לנהוג בו, משעה שמתעורר בשחר שצריך תיכף להודות לקב"ה על שהחזיר לו נשמתו, ומיד ליטול את ידיו וכו', למשך כל היום, וגם כשכבר שוכב לישן נאמרו הלכות של קריאת שמע שעל המיטה, וכן בצורת השכיבה וכדו', ובמדרש להלן

המן ברכוה, ואחר שנכנסו לארץ הוסיפו בברכת המזון הזכרת ארץ ברית ותורה, ומי שלא הזכיר אלו בברכת המזון לא יצא ידי חובתו (עיין ברכות מ"ח).

וצריך ביאור דמצד הברכה על המזון מה נשתנה כשנכנסו לארץ, ומה שייכת הארץ לאכילת המזון, ואם כן כל שברך ברכת הזן שנתקנה על ידי משה על אכילתו, הרי דמצד הברכה על המזון זוהי הברכה, ומדוע שלא יצא ידי חובתו.

וביאור הדברים דאמנם כן הוא, ויש שייכות בין כניסתם לארץ למזון, שמארץ ישראל מושפע השפע לכל הבריאה, והכל עובר דרך ארץ ישראל, ומזון ארץ ישראל מזון מקודש הוא ואינו כשאר מזון, ואף שבמדבר אכלו את המן, מזון ארץ ישראל מעולה הוא יותר.

ועל משה כשביקש ליכנס לארץ ישראל, איתא בחז"ל (סוטה י"ד). וכי לאכול מפריה הוא צריך, ולא היה הס"ד על אכילת פירות סתם, אלא דפירותיה של ארץ ישראל קדושים הם והאוכלם מתעלה, (עיין בדברי ה"ח א"ח סימן ר"ח) וגם על זה אמרו חז"ל שמשה אין צריך לזה שהוא מעל זה.

ובזה מבואר הא דמשעה שנכנסו לארץ, צריך להזכיר בברכת המזון את הארץ.

וגם בתורה כן, שאמנם גם במדבר למדו, אבל תורת ארץ ישראל מעולה היא יותר, ולשלימות הגיעו רק כשנכנסו לארץ, וגם השפעת המזון נתעלתה מכח השפעת התורה.

❖ החילוק בין ברכת המזון לברכות התורה ❖

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָּ וּגו'. (ח' י')

מכאן ילפינן לברכת המזון מן התורה, ובברכות כ"א. איתא :

אמר רב יהודה מניין לברכת המזון לאחריה מן התורה,

שנאמר ואכלת ושבעת וברכת, מניין לברכת התורה לפנייה

מן התורה, שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו,

ויעו"ש דבעי למילף ברכת המזון לפנייה וברכת התורה לאחריה, אולם להלכה קיי"ל דברכת המזון מן התורה רק לאחריה, אבל ברכה שלפניה מדרבנן היא, ובברכת התורה לפנייה היא מן התורה אבל לאחריה אינה מן התורה.

ובברכות להלן שם מ"ח: איתא על ברכת המזון אין לי אלא לאחריו לפניו מנין, אמרת קל וחומר כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן; וכתבו התוס' (סוכה כ"ו: ד"ה ולא בירך ובכ"ד) דהאי קל וחומר אינו אלא גילוי מילתא ואסמכתא בעלמא, אבל באמת אין ברכה לפנייה מן התורה.

והביאור בזה (וכמדומה שאמרו כן בשם החת"ס) דיסוד הברכות עניינם להכיר הטובה שמקבלים מאת השי"ת, ובמזון כשאדם רעב וזקוק למזון יודע הוא שצריך לבקש מאת הקב"ה, ואין צריך לחזק אצלו ענין ההכרה, אבל כשהוא שבע יכול לבוא לידי וַיִּשְׁמֶן וַיִּשְׂרֹן וַיִּבְעֹט (להלן ל"ב ט"ו) ובזה חייבתו תורה לברך שעל ידי זה יזכור את הקב"ה מיטיבו שנתן לו את המזון.

אבל בברכות התורה הוא להיפוך, דקודם שהתחיל ללמוד עדיין אינו מרגיש הרעב והצורך הגדול בתורה, שעדיין לא טעם טעמה, ולכן חייבתו תורה לברך ולהכיר שמתנה מיוחדת היא התורה, אבל אחר שכבר למד הרי הרגיש מתיקותה ונועם טעמה של תורה, וכבר יודע הוא להכיר מעלתה ואין צריך חיזוק הברכה לזה.

❖ ביאור קושיית הגמרא ❖

למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע

וְהָיָה אִם שָׁמַע תְּשָׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי וּגו'. (י"א י"ג)

ולעיל בפרשת ואתחנן (ו' ד') נאמרה פרשת שמע, ובברכות י"ג. תנן: **אמר רבי יהושע בן קרחה למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך עול מצות, ובתוס' (שם י"ד): הקשו תיפול דקדמה בתורה.**

כלומר דפרשת שמע נכתבה קודם לפרשת והיה אם שמוע, דפרשת שמע נכתבה כבר לעיל בפרשת ואתחנן.

ולכאורה נראה ליישב קושייתם באופן פשוט, דהנה קיים חילוק בין פרשת שמע לפרשת והיה אם שמוע, דפרשת שמע כתיב בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ, ואילו בפרשת והיה אם שמוע כתיב רק בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ ולא כתיב בכל מאדכם, ושאלה זו הקשה בתנחומא פרשת נח סימן ג' ותירץ דפרשת שמע קאי על תורה שבעל פה כדכתיב בה וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ שהוא ענין תורה שבעל פה, ולכן כתיב בה בְּכָל מְאֹדְךָ, אבל בפרשת והיה אם שמוע לא כתיב בכל מאדכם דהיא איירי בתורה שבכתב, ולתורה שבכתב לא נצרך בכל מאדכם, דבשני יצריך ומסירות נפש גם לתורה שבכתב נצרך, אבל בכל מאדך שעניינו הוא הפרישות מכל ענייני עולם הזה ודרכי העולם, שלא יהיה קשור לכלום מלבד תורה, זה נצרך רק לתורה שבעל פה אבל לתורה שבכתב אפשר ליכות גם בלא מעלה זו.

ומעתה שפיר יש להקשות דכיון דפרשת שמע קאי על תורה שבעל פה, ופרשת והיה אם שמוע על תורה שבכתב, ראוי להקדים לקרות פרשת והיה אם שמוע דתורה שבכתב קודמת לתורה שבעל פה, ועל זה משני כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ופשוט.

❖ ביאור המקור דפרשתינו קאי על בנים ממש ❖

וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם וּגו'. (י"א י"ט)

ולעיל בפרשת שמע נאמר ושננתם לבניך, ודרשו מזה חז"ל (הובא ברש"י דברים ו' ז') אלו התלמידים, שהתלמידים קרויים בנים, ולא פרשו כפשוטו באב המלמד את בנו תורה, ואילו בפרשתינו קרא דולמדתם אתם את בניכם מבואר דקאי על בנים כפשוטו, יעויין בדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות ת"ת הלכה א' שכתב :

אבל קטן אביו חייב ללמדו תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם, וכו',

ולהלן בהלכה ב' כתב :

מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אף על פי שאינן בניו, שנאמר ושננתם לבניך, מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידים שהתלמידים קרויין בנים וכו';

וצריך ביאור מנין לנו שולמדתם אתם את בניכם הנאמר בפרשתינו קאי על בנים כפשוטו ואילו ושננתם לבניך הנאמר בפרשת שמע קאי על תלמידים.

ונראה הביאור בזה דמקרא דושננתם לבניך דרשו חז"ל (קידושין ל.) שיהיו מחוודדים בפיק, נמצא שמדבר במי שיודע ללמד כראוי, ולא כל אב מסוגל לזה, ועל כרחך דקאי על רב המלמד לתלמידים, אבל בפרשה שניה נאמר ולמדתם אותם את בניכם, וקאי על כל לימוד, ולכן נשאר הביאור כפשוטו באב המלמד את בנו, כי ללמד קצת כל אחד יכול, אותיות הא"ב כבר מלמד האב את בנו בבית עוד קודם שהולך לבית תלמודו, וגם זה תורה הוא, אבל ללמד תורה בשלימות לזה נצרך רב, ודרשו ושננתם לבניך אלו התלמידים.

ואמנם הדברים מתאימים עם מה שנתבאר דפרשה ראשונה איירי בתורה שבעל פה, וזה דורש גם עמל רב וכנ"ל ומתאים יותר לדרוש קרא דושננתם ברב המלמד לתלמידיו, ואילו פרשה שניה העוסקת בתורה שבכתב שפיר מתאים לפרש כפשוטו באב המלמד את בנו, וא"ש.

מכתב מיוחד שכתב מרן הגרמ"ה הירש שליט"א ראש ישיבת סלבודקא

בס"ד
לכבוד ידידי תלמידי הישיבה היקרים והחשובים שליט"א
שלום וברכה וכוט"ס.
מפורסם בשם ר' ברוך בער זצ"ל שמי זה בן תורה מי שגם באפריקה נשאר בן תורה. מה זה המושג
"בן תורה" וחשיבותו.
והיה נ"ל שבן תורה זה הוא שמבין ומרגיש ומושרש אצלו שכל תכלית חייו הוא כמו שכתוב בתחילת
מס"י לידבק
בקוב"ה וליהנות מזיו שכינתו. ומגיעים לזה ע"י תורה ומצוות ומדות טובות וזה כל התכלית שלו
בחיים ואין שום דבר
אחר וכל שאר הדברים היכי תמצא להגיע למטרה הזאת. וכמובן אין שיעור דרגות בהרגשה הזאת
והרמה שענין
הזה מושרש אצל האדם נפקא מינה לו בכל חלק העבודה שלו.
וזה בין בעבודת המדות, בעבודת החסד, בדקדוק הלכה, בתפלה ובתלמוד תורה כנגד כולם. איזה
דרגה של התמדה איזה דרגה של שקיעות בתורה, איזה דרגה שח עמילות ויגיעה וגם איזה דרגה של
מתיקות
התורה שאדם יגיע אליו תלוי באיזה רמה מושרש אצלו שתכליתו רק קשר עם הרבוננו של עולם על
ידי לימוד
התורה וקיום המצוות ומדות טובות, ולא שום דבר אחר.
ולכן כל כך חשוב לכל אחד לישאר בדרגה גבוהה של בן תורה שזה נפ"מ לכל עבודתו להקב"ה
ולכל הנצחיות שלו.
אבל קל מאוד לרדת מהמדרגה הזאת ע"י פעולות הלא מתאימות ל"בן תורה" דהרי החיצוניות
משפיע על הפנימיות ואפ' לא מרגישים הירידה אבל יש ירידה והירידה ישפיע שהעבודה והלימוד
ירדו
אולי בדרגה קטנה אבל יהיה נפ"מ.
הבין הזמנים ניתן למטרה לתת לבחור המנוחה והרוגע שנצרך לו כדי להמשיך לימודו ועבודת ד'
שלו בדרגה הכי גבוהה. וכמובן אם הבין הזמנים יוריד לו במדרגתו של "בן תורה" אז יצא שכרו
בהפסדו.
ולכאורה לפ"ז כל המציאות של קמפ עם המשחקים וטיולים וכל הדברים שבקמפ הוא סתירה לכל
המטרה של
בין הזמנים. אבל באמת בהחלט לא צריך להיות סתירה דכמו שבן תורה בזמן שהוא אוכל או עוסק
במיעוט שיחה
לא מוריד אותו ממדרגתו כיון שהוא אוכל ומשוחח כמו בן תורה וניכר עליו גם אז שהוא בן תורה
ממילא לא יורד ממדרגתו ה"ה שיש דרך איך "בן תורה" משחק איך "בן תורה" מטייל וניכר גם בשעת
משחק
וטיול שהוא בן תורה ולא ירד ממדרגתו.
אבל זה לא כל כך פשוט וקל מאוד שבחור בשעת עיסוקו בהנ"ל יתגלש לתוך דמות אחר, וצריכים
מאוד ליזהר
מזה, ואחד מהדרכים שעוזר לענין הזה הוא הלבוש החיצוני שהבחור ממשיך להתלבש כמו בשיבה
וממילא
ליראות ולהרגיש כמו "בן תורה" ולא ירד ממדרגתו.
ואני לא מכווין במה שכתבתי שבחור צריך להסתובב כל היום ולהגיד לעצמו "אני בן תורה" "אני בן
תורה"
רק מדובר בהמשך של רגש מאוד פנימי שיש לבן תורה כל הזמן בלי מחשבה בפועל על זה.
וזאת ההסבר שהשיבה כל כך מקפידה שכל הזמן גם בשעת משחק לישאר עם החולצה הרגילה
ובשעת המשחק אפ' יותר חשוב מכל הזמן.
שהקב"ה יתן שע"י שמתנהגים כל הזמן כמו "בני תורה" יהיה הבין הזמנים זמן הכנה אמיתית לזמן
אלול
ויביא בס"ד הצלחות גדולות בתורה ויר"ש ובכל הענינים לכל בחור ובחור.

הכו"ח לכה"ת
באהב"ר
משה הלל הירש



ה'כ"א א' אדר
ד'תק"ל
נתיב חיים

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת 'בית יהודא'

פרשת עקב תשפ"א

ולא היה זה השיעור האמיתי של 'זית', ולעולם השיעור ד'כזית' הוא כשיעור חצי או שליש ביצה של אותו הזמן.

ובששאלתי את אאמור'ר הגאון זצ"ל, שמביאים שבספר 'שערי רחמים' (אות נ"א) כתוב, שמהר"ח מוואלאזין זצ"ל אמר על שליש כף מצה מבושלת שיש בה שיעור כזית, והכף היתה של מתכת בינונית, השיב לי – 'בזמני כף של מתכת בינונית היתה גדולה, והיה שליש ממנה מחזיק שיעור שליש ביצה של זמנינו'.

והנה לפי דברי מהר"ח מוואלאזין אלו, היה אפשר לפרש מאי דקאמרה הנגמ' בברכות שם דרוב שיעורי התורה ניתלין בזית, דבאמת בכזית השיעור תלוי ב'זית' ממש, ולכן השיב ששיעורי התורה ניתלין בהפרי דזית. אמנם בגמ' שם קאמר נמי דשיעור התורה הנתלה ב'דבש', דהיינו כותבת, הוא שיעור האכילה האסור ביום הכיפורים, ושם הרי הוא רק סימן לשיעור האכילה, דהרי השיעור שם תלוי ביתוכי דעתא, כמבואר ביומא דף פ' ע"ב, ואין הדיון תלוי בכותבת ממש, ופשוט שאם יתקטנו הכותבות לא ישתנה השיעור, ומכל מקום השיב דשיעור התורה נתלה בהפרי דכותבת.

והנה בגמ' שם קאמר נמי דשיעור התורה הנתלה ב'שעורה' הוא שיעור עצם מן חמת המטמא, ושם צ"ע אם השיעור תלוי בגודל השעורה, ואם נתקטנו השעורים ישתנה השיעור של עצם המטמא, וכמו בשיעור 'כזית' מן חמת המטמא, דנראה פשוט דלפי דברי מהר"ח מוואלאזין הנ"ל, הוי שיעורו לפי גודל הזית האמיתי של אותו הזמן, כמו שאמר כן לענין שיעור כזית דמצוות ואיסורים, או דהוא רק סימן בעלמא לגודל העצם המטמא, ומה דנתקטנו השעורים אינו מעלה ומוריד.

ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלקים ועליהם ככל הדברים אשר דיבר ה' עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל [מ', י']

במגילה דף י"ט ע"ב אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב 'ועליהם ככל הדברים אשר דיבר ה' עמכם בהר', מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש, ומאי ניהו מקרא מוגילה. ויתירה מזו איתא במדרש ויקרא רבה פכ"ב סימן א', רבי יהושע בן לוי אמר, 'ועליהם ככל הדברים', וכתיב 'כל המצוה אשר אנוכי וגו' (דברים ח'), כל ככל, דברים הדברים, מצוה המצוה, מקרא משנה הלכות תלמוד תוספתות אגדות, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו, כולן נאמרו למשה בסיני, שנאמר 'יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא' (קהלת א'), חבירו משיב עליו – 'כבר היה לעולמים' (שם, ע"ב).

ומבואר דלא רק ש'הראהו' הקדוש ברוך הוא למשה כל דקדוקי סופרים, וכל מה שהסופרים עתידין לחדש, אלא שכבר ניתנו כל אותם החדושים שעתידין לחדש בסיני, וכדיליף לה מקרא ד'ועליהם ככל הדברים', שאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו נכלל בכלל הלוחות שניתנו בסיני.

ולפי זה צ"ע בהא דאיתא בסנהדרין דף ק"ב ע"א על הפסוק 'וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה', מאי 'בשלמה חדשה', שחידשו דברים שלא שמעה אוזן מעולם, והכי נמי איתא באבות דרבי נתן פ"ו ה"ג על רבי אליעזר בן הורקנוס שדרש בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם, דהא בודאי גם דברים אלו שחידשו אחיה השילוני וירבעם ורבי אליעזר בן הורקנוס נאמרו למשה מסיני, ודבריהם כלולים הם בשני לוחות הברית, ואם כן איך יתכן לומר על הדברים שנתחדשו להם 'שלא שמעתן אוזן מעולם'.

והנראה לומר בזה, על פי מה שהאריך הרמח"ל ב'דרך עין החיים' לבאר מה שנאמר על התורה הלא כה דברי כאש נאום ה' (ירמיה כ"ג), שבדקדוק גדול נמשלה התורה לאש, ובהשוואה מדוקדקת, כי כאשר תראה הנחלת שאינה מלחבה, והשלכת היא בתוכה כמוסה וסגורה, אשר בהפיה כה או תתפשט ותתלהב ותצא מותרת והולכת, ובשלכתה הרי היא נראים כמה מיני גוונים, מה שלא נראה בתחילה בנחלת, והכל מן הנחלת יוצא, כן התורה הזאת אשר לפנינו, כי כל מילותיה ואותיותיה כמו 'גחלת' הם, אשר בהניה אותם כן כאשר הם, לא יראו כי אם גחלים, וגם כמעט עמומות, ומשישתדל לעסוק בהם, או תתלהב מכל אות שלכת גדולה ממולאה בכמה גוונים, הם הידיעות העומדות צפונות בתוך האות ההיא, ע"ש. וכעין זה כתב ב'נפש החיים' שער ג' פ"א.

ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך [ז', י"ב]

במדרש כאן (פ"ג סימן ד') איתא, מהו 'ושמר', אמר רבי שמואל בר נחמן, כל מה שישיראל אוכלים בעולם הזה, מכה הברכות שברכם בלעם הרשע, אבל ברכות שברכו אותם האבות, משומרין הן לעתיד לבא, שנאמר 'ושמר השם אלקיך וגו', ע"כ.

ויש לומר הביאור בזה, על פי דברי ה'בית הלוי' בפרשת תולדות, שיעקב אבינו לא רצה לקבל את ברכות העולם הזה, מהטעם שאמרו בגמ' הגיגה דף ט' ע"ב שחזר הקדוש ברוך הוא על כל מידות טובות ליתן לישראל, ולא מצא אלא עניות, והיינו מושם שהדוחק מצרף את ליבן של ישראל ומקרבן לעבודתו של מקום, ועל ידי טובות העולם הזה עלולים חלילה לקלקל מעשיהם, וכמאמר הכתוב 'ורם לבבך ושכחת את השם אלקיך' [להלן ח', י"ד]. ועל זה השיבה לו רבקה, שאין כוונתה שהעולם הזה יהיה ליעקב, אלא עיקר כוונתה שהעולם הזה יהיה כולו של יעקב, ועשו יקחנו ממנו בזרוע ובחזקה, וזה יהיה לבני ישראל נכיון גדול על עונותיהם, וכדאיתא בגמ' בבא בתרא דף ט' ע"א דמה שהעכו"ם נוטלין מישראל בזרוע מכפר עליהם כצדקה.

ועיין שם שביאר, שברצון יצחק היה לברך את עשו שיהיו כל הטובות בהתחלתן ועיקרם שלו, ולכן אמר 'ויתן לך האלהים ממל השמים', שהנתינה מהשם תהיה לך, ואחר כך כשראה שהסכימו מן השמים שהברכה תהיה של יעקב, אמר לעשו, 'הנה משמני הארץ יהיה מושבך', לא אמר לו שהשם יתן לו, כי הנתינה מהשם תהיה ליעקב, אבל אתה תמלס ותהנה ומשמני הארץ יהיה מושבך, ולא היתה זו ברכה לעשו, שלא ברכו כלל, רק אמר לו בדרך נבואה, הרי אתה תאכל כל הטוב ההוא, ע"ש.

וזהו שאמרו במדרש כאן, שבעולם הזה אין ישראל אוכלים מכה הברכות שברכו האבות, כי ברכות אלו על שלמות טובות העולם הזה, אינן ראויות לישראל בעולם הזה, אלא משומרות הן עבורם לעתיד לבא, ואותו מקצת שישראל אוכלים בעולם הזה, אינו אלא מכה הברכות שברכם בלעם הרשע.

ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש [ח', ח']

בברכות דף מ"א ע"א דריש רבי חנן דפסוק זה כולו לשיעורין נאמר. ופירש רש"י, להודיע שבחה של ארץ ישראל שיש בה פירות ששיעורי תורה ניתלין בהן. וקאמר התם, דרוב שיעורי התורה ניתלין בזית.

והנה בספר 'שערי רחמים' (אות קס"ה) הובא בשם מהר"ח מוואלאזין זצ"ל, שהיה מקיל לשער את שיעור הכזית, שהוא כחצי ביצה או כשליש ביצה, כביצים של זמנינו, ומאידך, בשיעור רביעית, דשיעורו הוא כביצה ומחצה, החמיר שיהיה כשלש ביצים של זמנינו. ושאלוהו, דממה נפשך, אם נתקטנו הביצים, ולכן החמיר להכפיל את שיעור הרביעית שיהיה כשלש ביצים של זמנינו, אם כן למה לא החמיר להכפיל את שיעור הכזית שיהיה כביצה או כשני שליש ביצה של זמנינו, ולא השיב מעמו.

ואמר אאמור'ר הגאון זצ"ל, שחלוק השיעור ד'רביעית' מהשיעור ד'כזית' ביסוד דינו, ד'רביעית' השיעור הוא באמת 'אצבעים על אצבעים ברום אצבעים' וחצי אצבע וחומש אצבע' (פסחים דף ק"ט ע"א), ורק דנתנו חכמים סימן לשיעור זה, שהוא כביצה ומחצה שהיה בזמנם, וכשנתקטנו הביצים למחצה, נשתנה הסימן לשיעורא דרביעית להיות כשלש ביצים, מה שאין כן ב'כזית', אין הוית סימן בעלמא על השיעור, אלא דזהו עצם החפצא של השיעור, ומכיון שנתקטנו הויתם, נתקטן השיעור, והוי שיעורו כחצי ביצה או כשליש ביצה של זמנינו.

ויש מהגדולים שרצו ללמוד מזה, דאחר שנתקטן שיעור ה'זית' בזמנינו להיות פחות משליש ביצה, שיהיה השיעור ד'כזית' לפי גודל הוית שבזמנינו. אולם אאמור'ר הגאון זצ"ל סבר, שהשיעור האמיתי של 'זית' הוא לעולם כשיעור חצי או שליש ביצה של אותו הזמן, ואם נתקטן שיעור ה'זית' להיות פחות משיעור זה, הרי זה 'סימן קללה', ואין זה משנה את השיעור ד'כזית', וכמו כן בימי שמעון בן שטח שנעשו הפירות גדולים עד שנעשו החיטים ככליות (תענית דף כ"ג ע"א), ומסתמא גם הויתם גדלו, גם כן לא נשתנה השיעור ד'כזית' מחמת זה, דהיה זה 'סימן ברכה',

והמתבאר מזה, שיש בתורה דברים שבתחילה הם כמו אש הטמונה בנחלת, שצריך להפוך את הנחלת ולנפחה כדי שתעשה שלהבת, וכשם שליבוי הנחלת יוצר את השלהבת, ובלא הליבוי לא היתה השלהבת, כך המפלפל בתורה אינו רק מגלה דברים שהיו מכוסים עד כה, אלא שעל ידי הפוכו וסלסולו ודקדוקו בה, הרי הוא יוצר דברי תורה חדשים.

ולפי זה יש לומר, שאף על פי שהדברים שהידשו אחיה השילוני וירבעם ורבי אליעזר כבר נאמרו למשה בסני, מכל מקום עדיין היו הדברים בתורת 'נחלת', עד שבאו הם והפכו וסלסלו ודקדקו בהם, ועל ידי זה נתלהבה שלהבת גדולה ממולאה בכמה גוונים, ועל 'גוונים' אלו נאמר 'שלא שמעתן אוזן מעולם'.

ועיין ב'בית הלוי' פרשת יתרו שפירש מה שתיקנו חכמים שתי ברכות על התורה בעת קריאתה ברכים, האחת קודם שקורא בספר תורה, והיא ברכת 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו', והשנית אחר שמסיים קריאתו, והיא ברכת 'אשר נתן לנו תורת אמת והיי עולם נטע בתוכינו', שהברכה הראשונה היא על נתינת התורה שבכתב, והברכה השניה הינה על התורה שבעל פה, וזהו 'וחיי עולם נטע בתוכינו', כי התורה היא לנו כנטיעה שמוספת והולכת חידושי תורה עד אין סוף, וכמו שדרשו במסכת הגיגה דף ג' ע"ב על הפסוק 'דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים' (קהלת י"ב) – מה נטיעה זו פרה ורבה, אף דברי תורה פריין ורביין, ע"ש. ובמור ובשו"ע או"ח סימן קל"ט סעיף ו' איתא, ד'אשר נתן לנו תורת אמת' קאי על התורה שבכתב, 'וחיי עולם נטע בתוכנו' קאי על התורה שבעל פה, ע"ש.

והביאור בזה הוא כדברינו, שכשם שפירות הנטיעה טמונים בהנטיעה בכה, ועל ידי טיפוח הנטיעה וגידולה יוצאים פירותיה מן הכה אל הפועל, כך חידושי התורה טמונים בתורה בכה, וחכמי ישראל המפלפלים ומסלסלים בה מוציאים את אותם החידושים הטמונים בה מזהב אל הפועל.

ולפי זה יש לומר, דהא דהראתו הקדוש ברוך הוא למשה כל דקדוקי סופרים, וכל מה שהסופרים עתידין לחדש, היינו שהראה לו חידושים אלו בעודם טמונים בכה בנטיעת התורה, אבל מכל מקום לא יצאו חידושים אלו מן הכה אל הפועל עד שפלפלו וסלסלו בה הסופרים, וזהו דקאמר בגמ' שהידשו דברים שלא שמעתן אוזן מעולם, שהרי עד אז היו חידושים אלו רק טמונים בכה בנטיעת התורה, ועדיין לא יצאו מן הכה אל הפועל.

בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו וגו' על כן לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו, ה' הוא נחלתו וגו' [י', ח']

ברמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל כתב, ששבט לוי הובדל לעבוד את ה' ולשרתו, ולפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוהלין, ולא זוכין לעצמן מכה גופן, אלא הם חיל השם, שנאמר 'ברך ה' חילו' (דברים ל"ג), והוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר 'אני חלקך ונחלתך' (במדבר י"ח). ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה' וחלק ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזיכה לכהנים וללויים, ע"כ.

והנה מריהטת לשון הרמב"ם שם משמע דשבט לוי שהובדלו לעבוד את ה' ולשרתו נתקדשו בכך קודש קדשים, וזהו שכתב דלא שבט לוי בלבד, אלא כל איש מבאי העולם שהבדיל עצמו לעמוד לפני ה' לשרתו הרי זה נתקדש קודש קדשים כמותם.

וצ"ע בזה, דהא בדברי הימים א' כ"ג כתיב – 'בני עמרם אהרן ומשה, ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים הוא ובניו עד עולם' וגו', ומוזה למדו בגמ' פסחים דף ק"ד ע"א, דמלבד ההבדלה שהובדל שבט לוי משאר ישראל, וכדכתיב 'בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי' (דברים י'), עוד איכא הבדלה נוספת בתוך שבט לוי גופיה, בין כהנים ללויים, והיינו דהכהנים הוו 'קודש קדשים', ושאר בני לוי אינם 'קודש' לחוד וזכן הוא מפורש במדרש במדבר רבה פ"ד סימן י"ט דבני אהרן הוו 'קודש קדשים', ובני קהת אינם 'קודש קדשים', וזה לכאורה דלא כמשמעות דברי הרמב"ם הנ"ל דכל שבט לוי נתקדשו קודש קדשים, וצ"ע.

וישמע ה' אלי גם כפעם ההיא לא אבה ה' השחיתך [י', י']

ואשר לכאורה יפלא, דהא באמת היה רוצה הקדוש ברוך הוא להשמיד את ישראל, וכדכתיב 'הרף ממני ואשמידם ואמחה את שמם מתחת השמים' [לעיל ט', י"ד], אלא שמושה רבנו התפלל עליהם, וקיבל ה' את תפילתו, ואם כן מאי קאמר 'לא אבה השם השחיתך'.

והיה אפשר לומר, דבאמת אין השם חפץ במות הרשע, כי אם בשוכו מדרכו והיה (יחזקאל ל"ג), אלא שמכיון שהקציפו בני ישראל את ה', היה מן הדין שישמידם וימחה את שמם מתחת השמים, אמנם מכיון ש'לא אבה להשחיתך', על כן קיבל ה' את תפילתו של משה.

אמנם יותר נראה לומר, דבאמת מתחילה רצה הקדוש ברוך הוא להשמיד את ישראל, אולם על ידי תפילתו של משה, נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל ב'רצון שלם' (כמבואר בפירוש רש"י לעיל ט', י"ח), ושוב אין הקדוש ברוך הוא רוצה כלל להשחיתם, אלא אדרבה אוהבם נדבה, וכמו שכתבו הרמב"ם (כפ"ו מתשובה ה"ד וה"ו) ורבנו יונה (ב'שערי תשובה' ש"א סימן מ"ב), דבשעה שהאדם חוטא הרי הוא שנאו לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה, ועל ידי התשובה הרי הוא נעשה אוהב ונחמד קרוב וידיד, ומוחה ה' כעב פשעיו וכענן חמאתיו, והרי הוא חפץ בו ורוצחו ונעתר לו כאשר אם לא חטא, ע"ש.

(ובמקום אחר פירשנו בזה מאמר הכתוב 'השיבנו השם אליך ונשובה חדש ימינו כקדם' (איכה ה'), דלאחר הבקשה ד'השיבנו השם אליך ונשובה' שהיא בקשה על עצם התשובה, עוד אנו מוסיפים לבקש 'חדש ימינו כקדם', היינו שנהזור להיות אוהבים ונחמדים קרובים וידידים כמו שהיינו קודם שחטאנו).

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך וגו' [י', י"ב]

במדרש בראשית רבה פכ"א סימן ו' איתא – אין 'עתה' אלא תשובה, שנאמר 'ועתה ישרא

ל מה ה' אלקיך' וגו'. ויש לומר הביאור בזה, על דרך מה שאמרו באבות פ"א מ"ד – 'זאם לא עכשיו אימתי', שהוא כלל גדול בכל דבר טוב, כמו תורה תשובה ושאר מעשים טובים, שאין לדחותם לאחר זמן ולומר לכשאפנה אשנה ואעשה תשובה ושאר מעשים טובים, אלא יש להקדים ולעשותם מיד [והראו שכן הוא בשל"ה (עשרה מאמרות מאמר שלישי ורביעי ד"ה וממה, דף ל"ז ע"א מופי הספר) וב'אהבת חסד' ה"ב פרק י"א בהג"ה].

עוד יש לומר ביאור אחר בזה, על דרך מה שכתב רבנו יונה ב'יסוד התשובה' – אדם אשר העוה וכו' ושת לבו לשוב וכו' ביום ההוא ישליך מעליו כל פשעיו אשר עשה, ויעשה עצמו כאילו אותו היום נולד, ואין לו זכות ולא חובה, וזה היום תחילת מעשיו וכו', ע"ש.

וזהו שאמרו במדרש שם דאין 'עתה' אלא תשובה, והיינו דכך היא צורת התשובה, שמוחק בעיניו את העבר, ואינו מכיר אלא בהווה שהוא 'עתה'.

ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם, וחרה אף ה' בכם וגו' ואבדתם מחרה מעל הארץ הטובה וגו' [י"א, ט"ז–י"ז]

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'מחרה', אינו נותן לכם ארכא. ואם תאמרו, והלא ניתנה ארכא לדור המבול, שנאמר 'זהו ימיו מאה ועשרים שנה' (בראשית ו'), דור המבול לא היה להם ממי ללמוד, ואתם יש לכם ממי ללמוד, עכ"ל. ומקורו ב'ספרי' כאן.

והנה ידועים דברי אא"ז וצ"ל בסוף ספרו על התורה שביאר הכתוב במלאכי ג' ו'קרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר' וגו', ד'עך ממהר' היינו בלא מידת 'ארך אפים', כי בלא מידת 'ארך אפים' יענשו הרשעים על מעשיהם הרעים במהירות נשגבה שהיא למעלה ממושיגינו ושכלינו.

ונראה דזהו ביאור הכתוב כאן 'ואבדתם מחרה', שאף שבכל מקום יש מידה של 'ארך אפים', אבל כאן 'אינו נותן לכם ארכא', והיינו שכאן לא תהא מידה זו נוהגת, וממילא יהא גם תשלום העונש על זה במהירות, וזהו פירוש לשון הכתוב כאן ואבדתם 'מחרה'.

אמנם אכתי מיהא טעמא בעי, מאי שנא הכא שאין מידה זו של 'ארך אפים' נוהגת. וגם צ"ב בהמשך דברי ה'ספרי' – 'זאם תאמרו, והלא ניתנה ארכא לדור המבול', דמה צריך להביא ראיה לזה שישנה מידה של 'ארך אפים', ממה שניתנה ארכא לדור המבול, והלא מידה זו של 'ארך אפים' הינה בכלל י"ג המידות של רחמים המפורשות בתורה בפרשת כי תשא ובפרשת שלח, והרי היא נוהגת בכל מקום ובכל זמן, ולא רק בדור המבול.

והנראה לומר בזה על פי דברי הרמב"ן בפירוש החומש סוף פרשת ואתחנן, על הפסוק 'ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, לא יאחר לשונאו אל פניו ישלם לו', שאף על פי שיש רשע מאריך ברעתו (קהלת ז'), מכל מקום לשונאיו, היינו שונאיו המוחלטים המכחישים אלהותו, אין הקדוש ברוך הוא מאריך אפים, וזהו פירוש הכתוב 'לא יאחר לשונאו אל פניו ישלם לו', ע"ש.

ואשר לפי זה יש לפרש מה שאמר הכתוב כאן 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם, וחרה אף ה' בכם וגו' ואבדתם

מהרה מעל הארץ הטובה וגו', כלומר, אף על פי שבכל מקום יש מידה של 'אורך אפים' אף לרשעים, מכל מקום אם תעבדו אלהים אחרים, ותכחישו אלהותו, לא אתן לכם ארכא, אלא תאבדו מהרה מעל הארץ הטובה, שכן היא מידתו של הקדוש ברוך הוא כלפי שונאיו המוחלטים המכחישים אלהותו.

והנה בסנהדרין דף נ"ז ע"א איתא, שדור המבול נענשו על עבודה זרה, דכתיב 'ותשהה הארץ לפני האלקים' (בראשית ו'), וגבי עבודת כוכבים כתיב 'פן תשחיתון ועשיתם' וגו' (דברים ד'), ע"ש. והובא זה בפירוש רש"י ריש פרשת נח. וכן איתא במדרש בראשית רבה פל"א סימן ו', על הפסוק 'כי מלאה הארץ חמס', אמר רבי לוי, 'חמס' זה עבודת כוכבים, שנאמר 'כי מלאו את הארץ חמס' (יהושע ח'), ע"ש. ובסנהדרין דף ק"ח ע"א איתא, שאנשי דור המבול נתגאו בשביל רוב הטובה שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא, ואמרו לקל – 'סור ממנו ודעת דרכיך לא הפצנו, מה ש-די כי נעבדנו, ומה נועיל כי נפגע בו' (איוב כ"א), ע"ש.

ואם כן יתכן לבאר המשך דברי ח'ספרי' כאן – 'זאם תאמרו, והלא ניתנה ארכא לדור המבול', כלומר, אם אמת הוא שאין הקדוש ברוך הוא נותן ארכא לעובדי עבודה זרה, אם כן למה ניתנה ארכא לדור המבול, הלא אף הם עבדו עבודה זרה והכחישו אלהותו.

ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם, וחרה אף ה' בכם וגו' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה וגו' [י"א, ט"ז-י"ז]

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'מהרה', איני נותן לכם ארכא. ואם תאמרו, והלא ניתנה ארכא לדור המבול, שנאמר 'זהו ימיו מאה ועשרים שנה' (בראשית ו'), דור המבול לא היה להם ממי ללמוד, ואתם יש לכם ממי ללמוד, עכ"ל. ומקורו ב'ספרי' כאן.

והנה במכילתא פרשת יתרו פ"ב איתא, שלשה דברים ניתנו על תנאי, ארץ ישראל ובית המקדש ומלכות בית דוד וכו', ארץ ישראל מנין, שנאמר 'חשמו' לכם פן יפתה לבבכם וגו' וחרה אף ה' בכם, ע"כ.

ואשר לכאורה צ"ב בדברי המכילתא שם, דהיכי שמעינן מהך קרא ד'חשמו' לכם פן יפתה לבבכם' וגו' דארץ ישראל ניתנה על תנאי שישמרו ישראל את התורה, דילמא אין זה אלא עונש בעלמא שהועידה תורה על עבודת אלהים אחרים, שיאבדו מעל הארץ הטובה שניתנה להם, ומנא לן ללמוד מזה דמעיקרא ניתנה הארץ לישראל בתנאי שישמרו את התורה ולא יעבדו אלהים אחרים.

אכן יש לומר הביאור בזה, דכיון דכתיב בהך קרא 'ואבדתם מהרה', והיינו בלא ארכא, על כרחך משמע מזה דאין זה רק 'עונש' בעלמא על עון עבודת אלהים אחרים, דאם כן בודאי היתה נהגת בזה המידה ד'ארך אפים', כמו שהיא נהגת בשאר העונשין, ולא היו ישראל אוכדים מעליה 'מהרה', אלא על כרחך הביאור בזה, דמעיקרא לא ניתנה הארץ לישראל אלא בתנאי שישמרו את התורה, ועל כן כשהם עובדים אלהים אחרים, הרי הם מכבילים בכך את התנאי של נתינת הארץ, וממילא בטלה זכותם בירושת הארץ, ומכיון שאיבדו את זכות הישיבה בארץ, מיד הם אוכדים מעליה.

אמנם בדברי ח'ספרי' כאן לויא לפרושי הכי, דאם איתא דהמעס ד'איני נותן לכם ארכא' הוא משום שארץ ישראל ניתנה להם על תנאי, וכשהם עובדים עבודה זרה הרי הם אוכדים מעליה ממילא מחמת ביטול התנאי, אם כן מאי פריך מזה דניתנה ארכא לדור המבול, הא התם לא בא עליהם המבול אלא בתורת 'עונש' על השחתתם את הארץ, ולא מחמת שביטלו איזה תנאי, ואם כן שפיר נהגה בהם המידה של 'ארך אפים', וכמו שהיא נהגת בכל העונשין.

ועל כרחך דהתנא ב'ספרי' לא אויל בשיטת ה'מכילתא' בזה, וסבירא ליה ד'ואבדתם מעל הארץ הטובה' הוי 'עונש' בעלמא על עון עבודת אלהים אחרים, והא דאין הקדוש ברוך הוא נותן ארכא בזה, הוא משום חומר עון זה, ועל כן שפיר פריך, מאי שנא מדור המבול שניתנה להם ארכא, והוצרך לחלק, דשאני התם שלא היה להם ממי ללמוד.

ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו [י"א, כ"ב]

עיין בפירוש הרמב"ן כאן שכתב, וזה לשונו – ויתכן שתכלול ה'דביקה', לומר שיחיה זוכר השם ואהבתו תמיד, לא תפרד מחשבתו ממנו, בלכתו בדרך ובשכבו ובקומו, עד שיחיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו, ולבו איננו עמהם, אבל הוא לפני השם. ויתכן באנשי המעלה הזאת שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים, כי הם בעצמם 'מעון לשכינה', כאשר רמז בעל ספר הכוזרי, עכ"ל.

ועיין ב'נפש החיים' (ש"א פ"ד בהגה"ה) שהאריך לבאר, שעיקר ענין הקדוש והמקדש, ושריית שכינתו יתברך, הוא האדם, שאם יתקדש עצמו כראוי בקיום המצוות כולן, אז הוא עצמו המקדש ממש, ובתוכו השם יתברך שמו, כמו שכתוב

'היכל השם היכל השם המה' (ירמיה ו'), וכמאמרם ז"ל 'זשכנתי בתוכם', 'בתוכו' לא נאמר, אלא 'בתוכם', ע"ש.

וזה כדברי הרמב"ן כאן שאנשי המעלה הזוכרים את השם ואהבתו, ועומדים תמיד לפני השם, הינם בעצמם 'מעון לשכינה'.

ולפי זה יש לפרש מה שאמרו בגמ' ראש השנה דף י"ח ע"ב, ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו, דמכיון שהצדיקים הינם 'מעון לשכינה', אם כן הרי במיתתן נסתלק מקום השכינה, והוא לא מיתתן כשריפת בית אלקינו. ושוב הראוני ב'יערות דבש' ח"ב דרוש י"ד שכתב כן.

כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה וגו' [י"א, כ"ד]

עיין בפירוש הרמב"ן כאן שפירש ענין הכתוב על דעת רבותינו, שכל מקום אשר ירצו לכבוש בארץ שנער וארץ אשור וזולתם, יהיה שלהם, והמצות כולן נהגות בהם, כי הכל ארץ ישראל וכו', ע"ש.

והנה במשנה בעבודה זרה דף כ"א ע"א נחלקו תנאים אם כיבוש מוריא על ידי דוד – דהוי 'כיבוש יחיד' – שמיא כיבוש, או לא שמיא כיבוש.

ועיין בפירוש רש"י בגיטין דף ח' ע"ב שפירש החסרון בכיבוש דוד, שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה, אבל דוד לא כבש אלא לצורכו, ע"ש. ומבואר דלענין שיחשב הכיבוש 'כיבוש רבים' בעינן שיהא הכיבוש נעשה על ידי כל ישראל ולצורכם.

אולם הרמב"ם בפ"ה ממלכים ה"ז כתב, וזה לשונו – כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין, הרי זה 'כיבוש רבים', והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר, עכ"ל. והמבואר מדברי הרמב"ם דסגי במה דכבשה המלך על פי בית דין לשוויי 'כיבוש רבים', ואין צריך שיהא הכיבוש על ידי רוב ישראל דוקא.

וכן נראה ממה שכתב הרמב"ם בפ"א מתרומות ה"ג, וזה לשונו – הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן, אף על פי שמלך ישראל הוא, ועל פי בית דין הגדול הוא עושה, אינו כארץ ישראל לכל דבר, ולא כחוצה לארץ לכל דבר כגון בבל ומצרים, אלא יצאו מכלל חוצה לארץ, ולחיותן כארץ ישראל לא הגיעו. ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל, מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל ארץ ישראל, אלא נשאר בה משבעה עממים, ואילו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה, ואחר כך כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ ישראל לכל דבר, עכ"ל.

ומדנקט הרמב"ם בלשונו שם – 'אף על פי שמלך ישראל היה, ועל פי בית דין הגדול הוא עושה', ולא הזכיר גם כן שכיבושו היה מדעת רוב ישראל, משמע דבאמת לא היה כיבושו מדעת רוב ישראל, אלא דמכל מקום חשיב כיבושו 'כיבוש רבים', לפי שמלך ישראל היה, ועל פי בית דין הגדול הוא עושה.

ויש לומר הביאור בזה, דהנה בחדושי אא"ז הגר"ז זצ"ל על הרמב"ם בפ"ה מסנהדרין ה"א כתב לבאר הדין דאין מעמידין כהן גדול אלא בית דין של שבעים ואחד, דאין זה משום דהעמדתו מעונה בית דין, ושיחול תורת 'בית דין' על מעשה זה, אלא דכיון דמינוי הכהן גדול הוי דבר השייך לכל ישראל, הוו להו הבית דין של ע"א הבעלים על זה, ועל כן צריכים הם להעמידו ולמנותו, דבהם הדבר תלוי, ע"ש.

ועל פי זה יש לומר, דהא דמהני כיבוש המלך על פי בית דין הגדול לשוויי 'כיבוש רבים', היינו משום דבדבר השייך לכל ישראל הוו להו הבית דין הגדול הבעלים על זה, ועל כן חשיבא דעת הבית דין הגדול כדעת כל ישראל, וחשיב הכיבוש הנעשה על פיהם כיבוש כל ישראל. וזהו שכתב הרמב"ם דכל שהכיבוש נעשה על ידי בית דין הגדול חשיב 'כיבוש רבים'.

לא יתניצב איש בפניכם וגו' [י"א, כ"ה]

עיין בפירוש רש"י, ומקורו ב'ספרי' כאן, וזה לשונו – 'לא יתניצב איש' וגו', אין לי אלא איש, אומה ומשפחה ואשה בכשפיה מנין, תלמוד לומר 'לא יתניצב' מכל מקום, עכ"ל. והיינו, דמדכתיב 'איש', היה מקום למעט 'אשה', ומרבינן מקרא ד'לא יתניצב' דאפילו אשה לא תניצב בפני ישראל.

אמנם צ"ע למה נקט רש"י אשה 'בכשפיה', ואף דהנשים מצויות מכשפות, כמבואר בדברי רש"י בפרשת משפטים, מכל מקום הא בודאי מרבינן מהך קרא ד'לא יתניצב' שלא תניצב אשה בפניהם בכל דרך שהיא, ולמה נקט רש"י 'בכשפיה' דוקא.

אכן עיין בגמ' קידושין דף ב' ע"ב דאין דרכן של נשים לעשות מלחמה, ואם כן יש לומר, דהו דנקט רש"י 'אשה בכשפיה', דבלאו הכי לא משכחת לה שתניצב אשה בפניהם.

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת עקב תשפ"א

והיה עקב תשמעון (ז'. י"ב)

פירש רש"י אם מצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון. וכתב שפתי חכמים דהוקשה לרש"י דהמשמעות שודאי ישמעו ומנלן שישמעו הרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ולכן פירש אם ישמעון, ופירש עקב מלשון עקב שאדם דש בעקביו, דאין הפשט כאן עקב תשמעון כבכל מקום שהמשמעות שודאי ישמעו.

מרן המשגיח הגר"י לווינשטיין זצ"ל היה אומר דדוד המלך אומר "עוון עקבי יסובני" (תהילים מ"ט. ו') והיינו שגם עבירות קלות אם זה הרבה עברות "יסובני", וזה כמו שכשיש חיה אחת קטנה אף שבפני עצמה אינה מזיקה, אך כשיש הרבה מהם הרי הם מזיקין.

ושמר ה' אלוֹקֶיךָ לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתֶיךָ (שם)

האור החיים הקשה הרי כתוב (ט'. ה') לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם, אלא בגלל הברית, וכאן כתוב שאם תשמעון ושמר וכו' ומשמע שזה בזכות צדקתך ששמעת בקולו, ותירץ דהיה הבטחה שיכנסו לארץ, אבל לא היה הבטחה שישארו בארץ, והיה יכול לגרשם מן הארץ מיד לאחר שנכנסו, וע"ז כתוב ושמר והיינו שישארו בארץ, ועיי"ש עוד מה שתירץ.

והסיר ה' ממך כל חלי (ז'. ט"ו)

כתב הרמב"ן כל חולי הנהוג לבוא עליך, דהיינו חולאים שרגילים לבוא על האדם גם זה ה' יסיר ממך, וכעיי"ז כתב הספורנו, ובאור החיים כתב דה' יסיר ממך גם צינים ופחים שאינם בידי שמים, וזה הכוונה כל חולי.

וגם את הצרעה (ז'. כ')

איתא בסוטה (דף לו.) דהיה צרעה של משה והיה צרעה של יהושע, והצרעה של משה לא עברה את הירדן, ובתוס' שאנץ (שם) הקשה דפשיטא דשל משה לא עברה, דמה היה לה לעבור את הירדן הא עדיין לא כבשו אלא ארץ סיחון ועוג, ותירץ דהיה כאלה מארץ סיחון ועוג שברחו לארץ ישראל, וגם אז הצרעה לא עברה.

פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך (ז'. כ"ה)

הגמ' בע"ז (דף נב.) דורשת שיש פסלו "לאלוה" ואת זה תשרפון באש, ויש פסלו "מאלוה" דהיינו שביטלו וזה ולקחת לך, וכתב המשך חכמה דמה שכתוב ולקחת לך היינו לך ולא לגבוה, דהביטול מועיל רק להדיוט ולא לגבוה, והא דלא מועיל ביטול לגבוה ביאר הגר"י דהאיסור לגבוה אי"ז משום דהוי חפצא דעבודה זרה, אלא משום שנעשה בו עבירה ואת העבירה לא שייך לבטל. ומרן הגר"ש זצ"ל הקשה דתוס' בסוכה (דף לב.) הביאו בשם ר"ת דלמצוה מועיל ביטול ע"ז, וקשה מהגמ' בע"ז (דף מז.) דמיבעי לן האם במשתחויה לאשרה נאסר למצוה, והיינו דאף דלא הוי עבודה זרה כיון דהוא מחובר, מ"מ דין נעבד שייך ביה, ומיבעיא ליה אם נעבד אסור למצוה או לא, וקשה דלהצד דאסור למצוה א"כ מדוע מהני ביטול לר"ת, והרי לא שייך ביטול על נעבד וכמו שנתבאר.

ורגלך לא בצקה (ח'. ד')

פירש רש"י ורגלך לא בצקה שרגלם לא התנפחה כבצק כדרך הולכי יחף שרגליהם נפוחות. ומשמע שהלכו יחפים, והקשה השפתי חכמים דבפרשת כי תבא (כ"ט. ד') כתוב נעלך לא בלתה מעל רגלך, ומשמע שהלכו עם מנעלים, ותירץ דרך ליוצאי מצרים היה מנעלים.

והצפנת פענח (כאן) ביאר דהיו מנודים ולכך הלכו יחפים, אבל שבט לוי לא היו מנודים ולכן היה להם מנעלים, וא"כ נעלך קאי אשבט לוי, ורגלך קאי על כל ישראל.

ואכלת ושבעת וברכת את ה' (ח'. י')

וברכת היינו ברכת המזון שלאחריה שהיא מדאורייתא. וכתב הבעל הטורים שבפסוק מרומז גם ברכה לפני האכילה, והיינו ואכלת ושבעת וכבר ברכת, שאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה, ונראה ביאור הדברים דוברכת משמע תרתי, חדא ציווי שיברך וזה אחר אכילה, ועוד משמע וברכת לשעבר דומיא דואכלת ושבעת שא"ז ציווי אלא מורה על העבר, ובזה רמז המצוה לברך קודם אכילה.

איתא בברכות (דף לה.) שאסור להנות מעולם הזה בלא ברכה דכתוב לה' הארץ ומלואה, ואחרי שמברך מותר דכתיב (תהילים קט"ו. ט"ז) והארץ נתן לבני אדם, וכתוב (שם ט"ז. ב') "אמרת לה' אתה טובתי בל עליך", ואיתא בילקוט אמר ריש לקיש אם אכלת וברכת כאלו אכלת משלך, והיינו דאם ברך את ה' הרי כבר טובתי בל עליך אלא משלך היא, ועיי"ש עוד בהמשך הדברים.

ושבעת (שם)

דעת ר"מ בברכות (דף מט:) דואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה, וברמ"א (סי' קצ"ז סעי' ד') הביא י"א דאין חייב לברך מדאורייתא אם לא שתה והוא תאב לשתות, ודנים אם לא שתה בשעת אכילה וברך ברכת המזון, ואחרי ברכת המזון שתה האם מתחייב עכשיו בברכת המזון מן התורה, כיון דהחיוב רק ע"י שתיה.

יש להתבונן מאי שנא שבברכת התורה הברכה מדאורייתא היא לפניה, ובברכת המזון הברכה מדאורייתא היא לאחריה, ובספר החינוך (מצוה ת"ל) כתב דתורה שייך לברך גם לפני שלומדים, ולכן לפני שלומד מברך, משא"כ בברכת המזון לפני שאכל אין על מה לברך, וז"ל כי החלק הבהמי לא תכיר בטובה רק אחר ההרגש, אבל קריאת התורה שהוא חלק השכל, והשכל יודע ומכיר, וקדם קבלת התועלת יבין אותו עכ"ל, והיינו דשכל האדם קשור ודבוק בתורה בעצם מציאותו.

הגר"מ פיינשטיין ביאר בהא דאיתא בב"מ (דף פה.) על מה אבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחילה, ומקשים העולם וכי התורה הייתה מזולזלת בעיניהם עד כדי כך שלא ברכו אפילו כמו אוכל שמברכים אחרי, אלא הביאור בזה דאחרי שלמדו באמת בירכו, אבל היה התביעה שלא בירכו תחילה והיינו שלא הבינו שהתורה זה תורת אמת, ומחוברים לתורה גם לפני הלימוד, אלא התורה היתה אצלם כמו כל הדברים הגשמיים שהם לתועלת בני אדם.

סג:) שהארון שהיה אצל עובד אדום היה של בצלאל, והקשה מהספרי הנ"ל. ועיין בחידושי מרן רי"ז הלוי (במכתבים) שהוכיח שגם על שברי לוחות יש דין נשיאה.

פסל לך (שם)

פירש רש"י לסוף מ' יום נתרצה לי, ואמר לי פסל לך ואח"כ ועשית ארון, ואני עשיתי ארון תחלה, שכשאבא והלוחות בידי היכן אתנם ע"כ. וצ"ב דא"כ למה נצטוו בהיפך, וביאר הגרי"ז דמה שנצטוו קודם לעשות לוחות היינו משום שלפני שיש ציווי לעשות לוחות לא שייך לעשות ארון, דלא שייך עשיית ארון דתכליתו ללוחות קודם שנצטוו על הלוחות, אבל אחרי שיש ציווי לעשות לוחות, אפשר לעשות את הארון לפני הלוחות.

לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו (י' ח')

פירש רש"י ולברך בשמו הכהנים, והוא נשיאת כפים. ובסוטה (דף לח.) איתא דברכת כהנים בעמידה דכתיב לשרתו ולברך בשמו, מה שירות בעמידה אף ברכה בעמידה. ובמשך חכמה כתב דהדרשה היא מהפסוק כאן אולם הקשה דא"כ למה צריך לדרשה דמה שירות בעמידה, תיפול"ל דכתוב כאן להדיא לעמוד וגו' ולברך בשמו, ולכן כתב דהכוונה לפסוק בשופטים (כ"א. ה') "ונגשו הכהנים בני לוי כי בס בחר ה' אלקיך לשרתו ולברך בשם ה'", ולפירוש רש"י באמת צ"ב מ"ט הגמרא לא הביאה את הפסוק כאן.

ועתה ישראל מה ה' אלוך שאל מעמד (י' י"ב)

הגמ' בברכות (דף לג:) שואלת אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא, ומשני אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא, ומקשים העולם דהלא משה דיבר לישראל, וא"כ לגבי ישראל אי"ז מילתא זוטרתא, ותיריך בטעמא דקרא דיש יראת העונש ויש יראת הרוממות, ואחר שאדם ירא יראת העונש יגיע ליראת הרוממות, וזהו שאמר כי אם ליראה היינו רק יראת העונש, ואז יגיע ליראת הרוממות.

את ה' אלוך תירא אתו תעבד ובו תדבק ובשמו תשבע (י' כ')

פירש רש"י את ה' אלהיך תירא. ותעבד לו ותדבק בו, ולאחר שיהיו בך כל המדות הללו, אז בשמו תשבע ע"כ. וכתב הגרי"ז דכתוב בירמיהו (ד' א' ב') אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד, ונשבעת חי ה' באמת במשפט וגו', מבואר דנשבע בה' רק אחר שישבו, וכמו שכתב רש"י כאן שאחר שיהיה בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע.

ונתתי מטר ארצכם (י"א. י"ד)

בברכות (דף לה:) הגמ' מביאה מחלוקת, רבי ישמעאל אומר הנהג בהם מנהג דרך ארץ, ורשב"י אומר מלאכתן נעשית על ידי אחרים, והרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם וכרשב"י ולא עלתה בידן, ויש אומרים שכאן כתוב בלשון רבים ונתתי מטר ארצכם, והנהגת רשב"י זה רק ליחידים, וידוע מה שכתב הנפש החיים (שער א' פ"ח) דודאי גם לרבי ישמעאל צריך גם ללמוד, וזה מה שכתוב הנהג "בהם" מנהג דרך ארץ, שגם בשעה שעושה מלאכה צריך ללמוד.

ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל (ח'). י"ז י"ח)

צ"ב השייכות בין הדברים, דאחרי שאמרת בלבבך כחי ועצם ידי וגו', תזכור את ה' אלוך שהוא הנותן לך כח וגו', וחסר המשך הפסוק שלא לומר כחי ועצם ידי, וביאר בטעמא דקרא שזה בלשון תמיהה על מה שנאמר קודם לכן, דכיון שה' מאכילך מן במדבר וכל הדברים הכתובים האם תאמר שכחי ועצם ידי עשה את הדבר הזה, דודאי שלא ואז תזכור כי ה' אלוך הוא הנותן לך וגו', ובתרגום יונתן כתב שהפשט בפסוק שזה איסור לומר כך, ודלא כהנ"ל.

ואתנפל לפני ה' כראשונה (ט'. י"ח)

רש"י פירש שזה היה בארבעים יום השניים, שנאמר ועתה אעלה אל ה' וגו', והרמב"ן פירש דהכוונה לתפילה שהתפלל מיד אחרי מעשה העגל.

לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי (שם)

איתא בבא מציעא (דף פו:) לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם, מלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם, והקשה המהרש"א דהמעשה עם המלאכים אצל אברהם היה קודם מעשה דמשה, וא"כ היה לגמ' להקדים מעשה דאברהם, ותיריך דמהמלאכים לחוד אין ראיה דלא ישנה מהמנהג, דדלמא מה שאכלו הוא משום שגם מלאכים אוכלים, ולזה הביא קודם ממה דלא אכל משום שלא ישנה מהמנהג, וחזינן דהמלאכים אינם אוכלים, והשתא שפיר מייתי ראיה גם מהמלאכים דאע"פ שאינם אוכלים לא שינו מהמנהג ואכלו.

ויש להסתפק האם משה ישן, דזה לא הוזכר בפסוק, ומסתברא דלא ישן, [ומדברי המהרש"א מוכיחים כן, דהרי מה שהמלאכים אינם אוכלים למעלה ידעין ממה, ואם משה ישן מנין לנו שאינם אוכלים, דילמא אכלו כשישן].

ועשית לך ארון עץ (י' א')

פירש רש"י ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים, וכו' וזהו שהיה יוצא עמהם למלחמה, ואותו שעשה בצלאל לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה ע"כ. וכתב הרמב"ן בשם המדרש דהארון של משה לאחר שהוציאו ממנו את הלוחות ונתנוהו בארון שעשה בצלאל מה היה משמש הארון של משה ולמה היה יוצא איתם למלחמה, אלא דהיו מונחים בו השברי לוחות, אולם הביא דבגמ' בברכות (דף ח:) איתא דלוחות ושברי לוחות מונחים בארון, ולאחר שעשה בצלאל את הארון גנזו את הארון של משה, ובהמשך דבריו דן הרמב"ן דהיה רק ארון אחד של בצלאל.

ובספרי (כאן) איתא על הארון של עובד אדום, ומה ארון שלא נעשה אלא לשברי לוחות, וכתב בעמק הנצי"ב שטעות סופר וצריך לומר שלא נעשה אלא ללוחות, וכן המשך חכמה (להלן י"א. ח') הביא מתוס' בעירובין (דף

לע"נ האשה הצדקנית

מרת שרה פייגא פלמן ע"ה

א"ח להגאון הגדול רבי בן ציון פלמן זצוק"ל

נלב"ע כ"א אב תשע"ח ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ מרנא רבינו יעקב ישראל

ב"ר חיים פרץ קניבסקי זיע"א

בעל הקהילות יעקב

נלב"ע כ"ג אב תשמ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

מרחק מרחק לכל מי
שיכול לסייע בביטוי
המבטאות והדפוסות
למבטאות
לפ"ו חז"ל
או למחברת לחייל
mdh036194741@gmail.com

דברי השירה

ידבר משה באומי כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (דברים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ ידברי שיר ואזור מרח ב"ב

מערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

פרשת עקב

יסורים של אהבה

"וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסוך" (ח' - ה').

דבר זה הוא יסוד שצריך לזכור כל החיים, שכל מה שקורה לנו הכל זה מהקב"ה, והקב"ה הוא האבא שלנו, וזה לסובתנו, כאשר ייסר איש את בנו.

כתוב בתהילים (כ"ג - ד') "שבטיך ומשענתך המה ינחמוני", וצריך להבין, ש'משענתך' זה באמת מנחם, אבל 'שבטיך' הרי זה המקל שגורם צער, ואיך זה מנחם? והסביר מרן רבי איסר זלמן מליצ' זצ"ל על פי משל, לאדם שהלך ביער עם הבן שלו הקטן, ואמר לו כל הזמן תהיה לידי כדי שלא תאבד ביער. בסוף הילד הלך והתרחק ונאבד, הילד התחיל לחפש את אביו וחפש וחפש ולא מצא, הלילה הגיע והבן התחיל לפחד, הוא שומע קולות של חיות רעות מרחוק, פתאום הוא מקבל מכה על הלחי, ודאי המכה כואבת לו, אבל הוא שמח, כי הוא מרגיש שזה היד של אבא שלו. וכך זה ביסורים שבאים על האדם, לפעמים באים על האדם יסורים, וזה כואב, אבל הוא יודע שזה מהקב"ה שהוא אבא שלנו, והוא יודע שהאבא נמצא לידו, וזה מה שמנחם. וזה הכוונה "שבטיך ומשענתך המה ינחמוני".

לפני כמה שנים היתה משפחה שלא היה לה את האפשרות הכספית לצאת לנופש, אבל הרבנית קניבסקי ע"ה שמעה מזה והיא אספה להם מכמה אנשים סכום שהספיק להם לצאת לנופש בעיר צפת. כמובן שכל הילדים שמחו והתכוונו לימים של הנופש. בהגיע היום הם נסעו לצפת, אבל כשהם הגיעו למקום התברר שהייתה טעות ובעל המקום שכח וסיכם עם עוד משפחה שכבר הגיעה ונמצאת במקום. לא היה הרבה מה לעשות והם הסתובבו לחזור על עקבותיהם במפח נפש גדול, כשכמובן כל הילדים מאוכזבים לגמרי וכו'. לפני שהם נסעו בחזרה, הם הלכו להתפלל תפילת מנחה בבהכ"ס בצפת, ובגלל כל העגמת נפש הגדולה שהייתה להם, אחד הבנים התפלל תפילה מאד בכוונה באריכות וכו'. לאחר כמה ימים הטלפון בבית מצלצל, ועל הקו היה אחד מרבני העיר צפת, והוא אמר שהוא ראה לפני כמה ימים את הבן שלהם מתפלל בבהכ"ס, והוא התפלל כ"כ יפה, אז הוא רוצה אותו לחתן. לאחר כמה בירורים ופגישות הצלחת נשברה. ומה רואים מזה, בהתחלה היה נראה לכל המשפחה שהם סתם נסעו לחינם עד צפת, אבל האמת היא שהקב"ה סיבב את כל הסיפור שהם יסעו לצפת כדי שאותו רב יראה איך אותו בחור מתפלל, וכך יצא השידוך הזה.

וככה זה בכל דבר, שנראה לפעמים שדברים קורים סתם, ולפעמים יש דברים מאכזבים, אבל צריך לדעת שהקב"ה מסובב את הכל מלמעלה לסובתנו, ובאמת לא תמיד אנחנו זוכים לראות את זה לבסוף, אבל צריך לדעת שככה זה.

~~~~~

### מאה ברכות

"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך" (י' - י"ב).

הז"ל דורשים מהפסוק הזה (מנהגות דף מ"ג ע"ב) שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, ופרש"י אל תיקרי מה אלא מאה, והתוס' כתבו בשם ר"ת שיש מאה אותיות בפסוק, וי"מ דמ'ה עולה בא"ת ב"ש מאה.

כתוב בתהילים (קכ"ד - ד') "הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'", ואומרים בדרך רמז, "כי כן" בגימטריה מאה, וזה הכוונה, 'כי כן יבורך גבר' שמי שיברך מאה ברכות יזכה להיות 'ירא ה'".

ומה באמת השייכות בין מאה ברכות ליראת שמים? התשובה היא שהיסוד של הברכות זה לא סתם לבוד, אלא שכל פעם שאדם מברך בכוונה והוא חושב על מה שהוא אומר, ברוך אתה ה', מלך העולם, בורא פרי העץ, הוא מתקרב להקב"ה, והקשר שלו לרבש"ע הוא אחרת לגמרי, ואם מאה פעמים ביום הוא מברך ככה, הוא במשך כל היום קרוב להקב"ה ובקשר כל הזמן איתו. וזה בודאי כבר מביא יראת שמים.

אני זוכר שכשהיו שואלים את אבי מורי זצ"ל באיזה ברכה הוא אוחז, הוא ידע מיד להגיד, והוא היה אומר שצריך להרגיש בכל פעם התקרבות להקב"ה, שזה מהסרה בתקנה של מאה ברכות, והיה נאה דורש ונאה מקיים (ספר דרכי יוסף צ"ב).

~~~~~

והלכת בדרכיו בין אדם לחברו

"לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו" (י"א - כ"ב).

וברש"י, ללכת בכל דרכיו הוא רחום ואתה תהא רחום הוא גומל חסדים ואתה גומל חסדים.

היסוד של התורה זה המידות טובות שבין אדם לחבירו. לפעמים אדם יכול לעשות איזה מעשה והוא בטוח שהוא עשה מצוה גדולה, אבל אם זה על חשבון השני התוצאה יכולה להיות הפוכה, וזה נהפך לעבירה.

הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל ראש ישיבת אור ישראל מביא בספרו דרכי מזסר שהיה מעשה באחד מלילות חול המועד סוכות שכמה אנשים ישבו בסוכה ושירי החג עד שעה מואחרת, אחד השכנים שגר באותו בנין היה זקן וחולה ורצה לישון כמו כל יום, אבל הוא לא הצליח, עקב קולות השירה שבקעו מאותה סוכה, אותם אנשים היו בטוחים שהם מקיימים מצות ושמחת בחגך, אבל הם עשו זאת על חשבון השכן.

פתאום אותו שכן שפך עליהם דלי עם מים מהחלון לתוך הסוכה, נזעק אחד מאלו שישבו בסוכה, "איך אפשר כך להתנהג, לשפוך מים לתוך הסוכה, הרי השכינה שורה כאן בסוכה", אמר להם יהודי אחד שהיה שם, השכינה לא נמצאת כאן, השכינה לא נמצאת במקום של מצוות על חיבתן השני.

כתוב בירושלמי שהזקנים אמרו למשה רבינו שלא ישבור את שני הלחות, וישאיר את הלוח השני שהוא בין אדם לחבירו, שהרי בזה לא חטא, אבל משה רבינו כן שבר את שני הלחות. והטעם הוא כי אי אפשר לחלק ביניהם, אם בן אדם מקיים את הבין אדם למקום הוא מקיים גם את הבין אדם לחבירו, אבל אם לא מקיים את הבין אדם למקום הוא גם לא מקיים את הבין אדם לחבירו, וכן הוא גם להיפך. ואי אפשר להבדיל, וזה הולך ביחד. וידוע בשם הבעלי מוסר, שאם רוצים לבדוק בן אדם אם הוא שלם בעבודת ה', צריך לבדוק אותו בבין אדם לחבירו.

לפני כמה שנים נפטר בשכונתי הרה"ח רבי שמואל גרנביץ זצ"ל, שהיה ממקורבי הבית ישראל מגור, הוא כתב בצוואה שלו, "כל ימי עבדתי ביושר ופרנסתי את משפחתי כמעט ללא עזרה ביושר ובאמונה, ובניגוד לרוב האנשים לא השארתי אחרי רכוש חלוקה, ירושתי היחידי היא האמת והשלום, כל ימי נהגתי שילדי מחזיקים באחוזה ורעות, על כן אני רוצה נהם שיחיו בשלום ואחוזה אמיתית וזה תהיה הנאתי בעולם האמת".

מספרים על הרבנית שרה שניידר ע"ה, שכשהיא הייתה בבית הוריה הם היו משפחה ענייה ומרודה, פעם הנעליים שלה כבר היו קרועות ולא היה להם כסף לקנות חדשות, במשך תקופה ארוכה היא אספה לעצמה פרוטה לפרוטה בשביל שתוכל לקנות נעליים חדשות, עד שהיא הגיע לסכום הנדרש. היא הלכה לשוק לקנות נעליים, ולאחר זמן קצר היא חוזרת עם הנעליים הישנות שלה. אמא שלה התפללה ושאלה אותה איפה הנעליים החדשות, היא ענתה שבדרך לחנות היא ראתה איזה עני שבכה שאין לו מה לאכול וגם בני הבית רעבים כמה ימים, אז היא החליטה לתת לו את כל הכסף שהיה לה. שאלה אותה אמא שלה, ומה עם הנעליים שלך, היא הגיבה, "כבר קניתי נעליים, ואנצל אותם לא כאן בעוה"ז, אלא למעלה". על כזו אשה אמר מרן החפץ חיים זצוק"ל שבזכותה יש היום בני תורה, כי על ידיה יש יותר נשים שמעריכות את לומדי התורה, וכך הם שולחים את בעליהם ללמוד תורה. והיא זכתה שעד היום יש בכל העולם בית יעקב לבנות, והכל מגיע ממה שהיא פתחה בקרוב שבפולין לאחר מלחמת העולם הראשונה, וכמו שידוע.

ה' יעזור שנזכה ללכת בדרכיו, ולקיים את הפסוק "ולדבק בך" על ידי המידות טובות, ועל"ז נזכה בקרוב לבנות בהמ"ק.

גודל החשיבות במעשים קטנים

"והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החדש אשר נשבע לאבותיך" (ד' - ו'ב). וברש"י, מצות קלות שאדם דש בעקביו.

שמעתי מאבי מורי זצ"ל שהסביר עפ"י מה שכתוב במשנה באבות (פרק ב' משנה א') והוא זהיר במצוה קלה כבחמורה שאי אתה יודע מתן שכר של מצוות, וכתוב בילקוט, משל למלך שהייתה לו גינה גדולה והוא העמיד שומרים על הגינה שהיו צריכים לטפל בכל העצים והפריחים שבגינה, והבטיח להם שכר, אבל לא גילה להם כמה שכר מקבלים על כל סוג של עץ ופרי, כי רצה שיעשו את הכל ולא רק את מה ששכרו מרובה. וכך זה בתורה שהקב"ה לא גילה לנו מתן שכר של מצוות כדי שנקיים את כולם, על ידי שלא נדע מה השכר של כל מצוה, וזה מה שאמרו והוא זהיר במצוה קלה וכו', כי יתכן שמצוה שנראית קלה יש עליה שכר גדול ועצום.

ובאמת ידוע על גדולי ישראל שעל אף שהיו אנשים גדולים הם היו מתעסקים גם בדברים שנראים בעינינו כדברים קטנים. מסופר על מרן רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שפעם הלך ברחוב עם קבוצת תלמידים, ובאמצע הדרך הם רואים ילדה קטנה שעומדת ובוכה, ניגש אליה רבי יחזקאל אברמסקי, ושאל אותה, למה את בוכה, אמרה לו הילדה, כי חברה שלי אמרה לי שהשמלה שלי לא יפה, אמר לה הרב אברמסקי, תדעי לך שהשמלה שלך הכי יפה שיש, ואיך קוראים לך, ענתה לו מה השם שלך, אמר לה הרב אברמסקי, איזה שם יפה שיש לך. הילדה זרחה מאושר ורצה בחזרה לשחק. אחרי שהיא הלכה שאלו אותו התלמידים, למה הרב ככה התייחס כל כך הרבה זמן לילדה קטנה, אמר להם רבי יחזקאל אברמסקי, כתוב בפסוק בישעיה (כ"ה - ח') "ומחה ה' דמעה מעל כל פנים", כתוב 'כל' פנים, וזה כולל אפילו של ילדה קטנה שבוכה. ואם הקב"ה מתעסק עם ילדה קטנה, גם אני רוצה ללכת בדרכיו. כך אנשים גדולים היו מתעסקים בדברים שנראים קטנים.

מספרים שמרן רבי אליהו לאפיין זצ"ל היה משיק חלב לחתולים שהיו כחצר של הישיבה בכפר הסיידים, והתלמידים שאלו אותו למה המשגיח ככה טורח, אמר להם רבי אליהו, יש לי הכרת הטוב לחתולים האלו, בזה שהם מסלקים מכאן את העכברים. ואפילו שהם לא מתכוונים לעשות איתו טובה, אלא הם עושים לעצמם, בכל זאת נהג עמם בהכרת הטוב.

מסופר על מרן רבי ישראל סלנטר זצ"ל, שבדרך לתפילת כל נדדי שמע קול בכי של תינוק, ועלה לשם לראות מה קרה, הוא ראה ילד קטן בעריסה לבד, שכנראה ההורים הלכו לכל נדרי, נשאר שם רבי ישראל ונדנד את הילד עד שההורים חזרו. יכול להיות שגם אנחנו ככה היינו עושים, אבל ההבדל הוא שאנחנו היינו כועסים על ההורים כשהם היו חוזרים, ומטיפים להם מוסר איך השאירו את הילד לבד, ובגללכם הייתי כאן ולא בבהכ"ס בכל נדרי, אבל רבי ישראל לא עשה ככה, אלא כשחזרו ההורים, אמר להם רבי ישראל, איזה זכות הייתה לי, לשמור על הילד, איזה מצוה עשיתי בליל יום כיפור. כי הוא באמת ידע להעריך את המצוות האלו, ובאמת ככה הוא הרגיש.

ונשמרתם מאוד לנפשותיכם

נמצאים בימי בין הזמנים, ואנשים מקפידים על הצווי של "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". אבל האמת היא שזה לא פשוט שהפסוק הזה הולך על שמירת הגוף, ולפי פשוטו הפסוק לא מדבר על שמירת הגוף, אלא על שמירת הנפש ברוחניות. (ועי' פמ"ג אר"ה סימן ד' באשל אברהם ס"ק ב' שכתב שזה על שמירת הגוף, אבל המהרש"א בברכות דף ל"ב ע"ב כתב שזה הולך על שמירה מעבירה).

ושמעתי מהמשגיח דישיבת לייקוד הגאון רבי מתתיהו סלמון שליט"א שאמר שהרבה אנשים מאד מאד מקפידים על שמירת הגוף, שצריך להתאזרר, ולשמור על כוחות הגוף, ולנסוע לנופש, אבל צריך לא לשסח לשמור על שמירת הנפש, לבדוק איזה הכשר, ואיזה סביבה, ומה עם שמירת העיניים. והרבה אנשים על זה לא חושבים.

והקב"ה יעזור שיתקיים בנו הפסוק בישעיהו (מ' - ל"א) "וקוי ה' יחליפו כח", שכל אחד יקבל כוחות חדשים להכין את עצמינו לקראת חודש אלול הבא עלינו לטובה.

לעילוי נשמת

רבי ליפא בן רבי יעקב שכטר זצ"ל
נלב"ו כ"ח מנ"א תשע"ח ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת מרן הסטייפלער בעל הקהילות יעקב

רבי יעקב ישראל ב"ר חיים פרץ קניבסקי זצוק"ל
נלב"ו כ"ג מנ"א תשמ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

נאה דורש

פנינים

ממייטב ספרי המגידים בהוצאת "יפה נוף"

פעילות קטנות - ששון נצח נצחים!

והיה עקב תשמעון את המושפטים האלה (יב)

סוחר טוב

באר רש"י: "והיה עקב תשמעון - אם המצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון".

ה"חפץ חיים" זצ"ל היה אומר: מה ההגדרה של סוחר טוב ומי נקרא סוחר לא טוב? סוחר טוב, זה מי שלוקח דברים של מה בכך, פחותי ערך, זולים, משקיע בהם ועושה מהם רווח נאה.

עברתי לפני הרבה שנים ליד חנות של פרחים, ובחוף היה חלון ראווה עם כל מיני פרחים ועציצים. ראיתי שם עציץ שתפס את העין שלי. התקרבתי לחלון הראווה לראות האם עיני לא הטעו אותי. בתוך העציץ צמח לו קוץ גדול, שצומח בכל מיני מקומות שוממים. מתוך סקרנות נכנסתי לחנות ושאלתי אותו מה מחירו של עציץ זה. המוכר אמר לי את המחיר, וזה לא היה זול כלל וכלל.

שאלתי אותו: "הרי זה בסוף הפל קוץ?" והוא ענה לי: "אכן, אני הולך למקומות בהם צומחים הקוצים הללו בשדות, שותל אותם בעציצים, צובע אותם בצבעים מיוחדים, ואנשים מוכנים לשלם על זה הרבה כסף". בקצרה, הוא לוקח דבר כמעט חסר ערך, ועושה ממנו עסקים. זה נקרא סוחר טוב, שלוקח 'שמאטעס', סמרטוטים שאינם שווים דבר, ועושה מהם פרנסה.

לעמתי, סוחר לא טוב הוא אדם שיש לו חנות בגדים, ובה בגדים מצוינים, אבל הוא מחזיק אותה בכזאת 'שליימוליות', עד שהוא מרחיק קונים. יש שם אי סדר ובלגן. מגיע אדם ומבקש חלצה - הוא מוציא לו קפוטסה... הקונים בורחים משם. הסחורה טובה, אבל הוא לא יודע כיצד לנהל את החנות. הוא לוקח דברים טובים ועושה מהם 'שמאטעס'. זה סוחר לא טוב.

כך זה בגשמיות.

אומר ה"חפץ חיים" שכך הוא גם ברוחניות: 'סוחר טוב' לוקח מצוות שאף אחד לא שם לב אליהן, ועושה מהן נצח נצחים.

לדגמה: אדם שואל את השני - יש לך להלוות לי עשרה שקלים? וכי מי לא ילווה עשרה שקלים. הוא מוציא כלאחר יד מכיסו מטבע ונותן לו. אם היה מתבונן מעט מה עשה כאן, היה רואה שקלים מצות עשה דאורייתא של "אם כסף תלווה את עמי", ואז היה מאשר על שזכה לעוד מצוה, אבל הוא אינו חושב.

חז"ל אומרים כי 'מצוה' היא מלשון צותא. יהודי שעושה מצוה הרי הוא 'בצותא' עם הקב"ה כביכול. והנה הוא זוכה לעשות מצוה, אבל אינו מתבונן כלל.

כך גם אם הוא חייב כסף ומחזיר את חובו למלוה, גם אז הוא הרי מקיים מצוה, כי 'פריעת בעל חוב מצוה'.

אדם ממין לביתו אינסטרטור שיתן לו נזילה בברז. האינסטרטור גומר לעבד, ובעל הבית משלם לו. באותו רגע עליו להיות מאשר, על שזכה לקיים מצות עשה דאורייתא של "ביומו תתן שכרו".

אם הוא מתבונן לרגע וחושב, הרי שלוקח את הפעולות הפשוטות הללו ועושה מהן נצח נצחים.

לעמתי 'סוחר לא טוב', לוקח מצוות יקרות, חשובות, ומתיחס אליהן כלאחר יד. ישנה מצות עשה דאורייתא של ברכת המזון,

מצוה של הכרת הטוב להשי"ת על המזון שנ נתן לנו. בתוך שניות ספורות הוא סיים את הברכה, בלי לדעת כלל מה הוא אומר. הכל יבש, בלי טעם ובלי ריח. הנה הוא לקח מצוה יקרה וחשובה ועשה מזה... ה' ישמר.

בקצרה, ברוחניות 'סוחר טוב' זה מי שלוקח דברים שבני אדם כלל אינם מחשיבים, ועושה מהם מצוות, ו'סוחר לא טוב', זה מי שלוקח מצוות ועושה מהן דברים של מה בכך. כך זה בכל פעלה ופעלה שהאדם עושה, הוא יכול לעשות מזה כלום, והוא יכול להפוך את הפעלה לנצח נצחים.

(רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל - יחי ראובן)

כשם שהשי"ת הוריד מן - כך יכול 'להוריד' דולרים

ויאכלו את הפן (ח.ה.)

אברהם בקש לשאל את רבנו הגרא"ל זצוק"ל: הוא חתן את בתו, ובהתעצות עם רבנו התחייב חמש מאות אלף ש"ח. מאתים אלף מתוכם כבר נתן, ובנוגע לסכום הנותר אמר לו רבנו שלא יקח משכנתא, כי יש בזה בעיות של רבית, וכשם שה' הוריד מן מן מהשמים - גם יכול 'להוריד' דולרים. כעת פנה אליו המחנך ואמר שהגיע הזמן לשלם את הסכום הנותר. שאלתו האם כעת, בלית ברירה, יקח משכנתא?

אמר רבנו: משכנתא זו שאלה של רבית שהיא אסור מדאורייתא. כמו שברור לו שלא יגב כסף כדי לשלם את התחייבותו, כך עליו להזהר מאסור רבית! מה כן? ה' יעזר שיהיה לו כמו שהיה במן.

&הקב"ה לא זקוק ל'עצות' שלנו...

%כאשר בן תורה בקש מרבנו זצוק"ל ברכה לפרנסה, עמד בחדר יהודי נוסף שזרק שאלה לחלל החדר: אינני מבין פשוט, במה שאנו מבקשים בברכת המזון: "ונא אל תצריכנו ה' אלקינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם כי אם לידך המלאה הפתוחה" - לא מתנה ואפילו לא הלוואה מגמ"ח כלשהו. איך אני, הדל והאביון, אפרנס את הילדים מדי חדש ללא הלוואה, ועוד אחתן ילדים, מהיכן?!

רבנו הגיב בכאב: אתם יודעים מדוע אנשים לא זוכים לסייעתא דשמיא בממונם? מדוע התפלה לפרנסה לא מתקבלת? כי הוא לא מאמין מספיק שהקב"ה יכול לתת! הוא מתפלל, ובד בבד מהרהר: נו, ואיך הקב"ה באמת יתן לי, לא מתנה ואפילו לא גמ"ח, איך?

הגביה רבנו את קולו: וכי אתה דואג לקב"ה?! וכי הקב"ה צריך את העצות שלך?! הוא יודע לבד איך לתת לך! כן, כן, כן, לא במתנת בשר ודם, לא עם הלוואתם, אלא מידך המלאה הפתוחה והקדושה! ואז ה' שומע את התפלה.

בלי 'תנאים'

נשאל רבנו: יהודי שמונע מעצמו לקנות במקום זול עם מבצעים מטעם שהמקום מחלל שבת וקונה במקום אחר, יקר יותר, האם נחשב לו ההפרש כהוצאות שבת? השיב רבנו, שבצד יהודי זה עושה תנאי עם הקב"ה, שאם יחשב לו ההפרש כהוצאות שבת יקנה במקום היקר, ואם לא - יקנה במקום הזול שמחלל שבת. זו כבר סבה שהדבר לא יחשב לו להוצאות שבת...

(מתוך האור - פניני הגרא"ל ל שטיינמן)

ברכת הבנים והממון

וברך פרי בטןך (י, יא)

בשני מקומות בתורה מופיעה תבת "וברך": בספר שמות (כג, כה) - "וברך את לחמך", וכאן - "וברך פרי בטןך". שתי הברכות הללו משלימות זו את זו, כי איך יוכל האדם לגדל ילדים, כשאין לו פרנסה עבורם. על כך אומרת התורה: כשיש "וברך פרי בטןך", יש גם "וברך את לחמך". זהו שאמרו חז"ל (נדה לא ע"ב): "בא זכר בעולם, בא ככרו בידו, זכר - זה כר". התורה רוצה לחנכו, שלא יהיה אדם מקטני אמנה, ולא יאמר "איך אפרנס את ילדי", אלא יביא ילדים, ישתדל לפרנס, והסב"ה יגמר בעדו.

"על המחיה" או "בורא נפשות"

בדרך הלצה אמרו: למה לעשר יש הרבה כסף ומעט ילדים, ואלו לעני יש הרבה ילדים ואין כסף? העשיר הזה כל היום נחפז ממקום למקום, יורד ממטוס שנחת זה עתה, וממחר למטוס שני שעומד להמריא. כל הזמן יש לו ישיבות הנהלה, פגישות עם מנכ"לים ועם שיקונים, והתעציות עם יועצים ועורכי דין. יש לו זמן לשל ידים ולאכל לחם? לא, אין זמן. אצלו, הרי, "שיים איז מאני". אז מה, הוא ימות מרעב? לא, מביאים לו עוגה עם דבדבון מצרפת, ועוגת גבינה בסגנון שוודי, ואחר כך הוא חוטף איפה בורקס. מה הוא מברך לאחר מכן? כמובן, "על המחיה" ועל הכלכלה.

אחר כך הוא ממחר לפגישה עם שר האוצר, ואין לו זמן לאכל ארוחה נורמאלית, אז מביאים לו פיצה נפוליתנית, עבודת יד. הוא אוכל אותה בחשף, ומברך אחריה "על המחיה". ככה כל היום, וכל הימים, הוא אוכל באופן לא סדיר, ומברך "על המחיה".

כל כך הרבה הוא מברך על המחיה שלו, עד שנותנים לו "על המחיה" - כסף ועוד כסף.

לעמית זאת, העני המסכן קם בבוקר ומה יש לו לאכל? הוא ואשתו מתחלקים בביצה האחת שהייתה במקרה חצי ביצה לו חצי ביצה לה. הם מצאו בקצה המדף גם לבן אחד, והאשה לא רוצה, אז כל הלבן נשאר לבעל. ומה הוא מברך לאחר הסעודה שלו? - "בורא נפשות רבות". אחר כך הוא הולך לעבודה, וכשהוא צמא הוא שותה מים, כמובן, ומה מברכים על מים? "בורא נפשות רבות".

בערב הוא חוזר הביתה, והוא ואשתו רעבים מאד, כי לא אכלו כל היום. האשה שמחה לבשר לו, שהשכנה מלמעלה דפקה אצלם לפני כן, ואמרה שיש לה הרבה מאד גזר ותפוחי אדמה, שקבלה בחנם ואין לה מה לעשות עם זה. אז שזה כבן, או שהשכנה אומרת את זה מתוך רחמים עליהם. בכל אופן, האשה החרוצה הכינה מרק מכל הגזר ותפוחי האדמה. ומה העני וזוגתו מברכים לאחר מכן? "בורא נפשות".

למחרת שוב התמזל מזלם, והבעלים של חנות הדגים נתן להם כמה חתיכות דג מיתרות שנשארו לו. האשה מטגנת את חתיכות הדג, והם אוכלים ומברכים "בורא נפשות רבות".

אחרי כל כך הרבה "בורא נפשות רבות", לא יתנו לו "נפשות רבות" במשפחה?!

(רבי בן ציון מוצפי שליט"א - דורש ציון)

ברכת המזון מתוך הכתב

ואכלת ושבעת וברכת (ה, י)

שמעתי על הרבנית מבעלזא ע"ה שכאשר ראתה פעם חסיד אחד נוטל פרוסת עגה ומברך עליה במהירות וללא כוונה, נגשה אליו ויסרתו בדרך. וכך אמרה לו: "הבה נעשה חשבון

פשוט. העגה הזו נעשתה מחטים, וכשהיו החטים בשדה הן בקשו מהסב"ה שלא יקצרו אותן, כדי שיוכלו להמשיך ולצמוח, והסב"ה אכן שלח מלאך שאמר לה, לחטה: 'גדלי'. ורצונה של החטה היה שכאשר יקצרו אותה תגיע לידיו של יהודי שיברך עליה, וכן שלא תפול ברוח עם יתר החטים הנופלות, וכאשר ירו ושתנו אותה היא המשיכה להתחנן לפני בוראה שלא תפול בפסלת, וכך התפללה והתפללה שתזכה להגיע לפיו של יהודי שיברך עליה ואז תזכה אף היא לגרם נחת רוח לאלקיה. האם כל התפלות הללו של החטה שוות בעיניך כקלפת השום? האם תחונניה אינם משכנעים אותך לא לחטף את הברכה? אמרה הרבנית.

*

בספר 'יסוד ושרש העבודה', שער הגדול, פרק ה', מזכיר המחבר את שמו של צדיק אחד בשם רבי משה אייזער, שנהג במנהגים מיוחדים לכבודו של השם יתברך, והוא מאריך שם לתאר את גדולתו של אותו צדיק.

הרה"ג רבי אהרן טויסיג, מנהל רוחני דיישיבת אלכסנדר, ספר שבמשך תקופה ארצה חפש מקורות שיצביעו על האיש הזה, שה'יסוד ושרש העבודה' כל כך מהלל אותו, ולא מצא שום אזכור באף מקום. עד שבסופו של דבר זמן הסב"ה לידיו ספור מרתק על רבי משה, שניצא מפי קדשו של בעל ה'בית אברהם' מסלונים וצ"ל. וזה דבר המעשה: לפני פטירתו כנס ר' משה את בני קהלתו בעירה בה התגורר, עורר אותם בענין ברכת המזון, ואמר להם: "מבטיחני לכם נאמנה - מי שיאמר ברכת המזון מתוך הכתב, לא תשלט בביתו שרפה".

וזאת למודעי, שבתקופה ההיא, כאשר מרבית בתי המגורים היו עשויים מעץ, הרי שכל שרפה הייתה בבחינת סכנת נפשות ממש, ואכן, ידועים בהיסטוריה מקרים רבים של שרפות שכלו ערים ועירות שלמות וגרמו נזקים אדירים בנפש וברכוש.

הבטחה שכזו, שיצאה מפיו של רבי משה אייזער, נקלטה, אפוא, יפה בלבם של בני הקהלה, שקבלו על עצמם לברך את ברכת המזון מתוך הכתב. הכל קבלו זאת על עצמם, לבד מאדם אחד שלא שת לבו לדבר.

עברו שנים רבות מאז פטירתו של הצדיק, והנה פעם בשעת לילה מאחרת מאד, מתעוררת אשתו של האיש ההוא בבקלה בראותה את האש אוהות בכמה בתיים בקצה הרחוב שבו התגוררו.

היא מעירה את בעלה, ושניהם יחד מביטים באש המתקדמת לעברם, ועניהם כלות. ידוע ידעו שהנה הגיעה העת להפרע מהם על שלא ציתו לבקשתו של רבי משה.

לפתע, פורצת האשה בקריאת-זעקה, ופונה לבעלה: אולי כדאי שתרוץ ברגעים אלה לקברו של רבי משה, תבקש מחילה על הדרך שבה הלכת כל השנים, ותבטיח שמהיום והלאה תברך גם אתה את ברכת המזון מתוך הכתב.

בראותו כי כלתה אליו הרעה, עשה הבעל כפי שבקשה אשתו, וכל עוד נפשו בו מהר לבית העלמין והבטיח על קברו של הצדיק לשפר את דרכיו ומעשיו, והעקור: להצטרף לבני הקהלה בחזוקים שקבלו עליהם בענין ברכת המזון.

הנס הגדול לא אחר לבוא. היהודי שב לביתו, ומגלה שמרבית הדירות שעמדו בבעלותם של גוים, כבר נשרפו. והנה, כך ספר ה'בית אברהם' וצ"ל, הבית הקרוב ביותר לדיירתו עולה אף הוא באש, ובני הבית מתכוננים כבר להתפנות מדיירתם, ואז ארע הנס. בפתע פתאום שקעה האש.

גם אנהנו נאמץ את הצנאה של רבי משה אייזער, נקפיד לברך מתוך ברכון, ונציל בס"ד מכל צרה ומצוקה.

(רבי יצחק זילברשטיין שליט"א - הגדת חשוכי חמד)

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

ובזמן האחרון מצוי שמתפללין ב"שטיבלאך" מנין אחר מנין בכמה חדרים, וברוב החדרים אין ארון הקודש עם ס"ת, רק בשני וחמישי מביאים ס"ת מבית הכנסת לחדר כדי לקרוא בו ואח"כ מחזירים הס"ת. ונראה שבבית הכנסת שיש שם ס"ת המקום קדוש יותר מבהכנ"ס שאין בו ס"ת, א"כ נמצא שהתפילה שם מעולה יותר, וכדמצינו לענין תחנון שנופלים על אפים רק במקום שיש ס"ת שאז התפילה מעולה יותר. ולכן ראוי להתפלל במקום שיש ס"ת לדרוש את ה' במקום שמצוי יותר. ומהראוי שיהיה ארון הקודש נאה ויפה כראוי להיכל ה' עם ס"ת בכל חדר וחדר, ובה זוכים שהתפלה במקום קדוש, וגם ניצולין מאיסור טלטול ס"ת מחדר לחדר שלדעת הגר"א הוא איסור גמור, וזכות גדולה היא למי שמזכה הרבים ומפזר כספו על דבר זה.

ואם הדבר אפשרי ראוי ביותר לבחור מקום תפילה במקום שלומדים שם תורה כל היום, שזכות התורה רבה מאד ומסייעת לתפילה, וכמו שהביאו הפוסקים שמצוה לתקוע ליד הבימה כשהס"ת מונח עליה שזכות התורה מסייעת, ועוד שמקום שלומדים בו תורה קדושתו רבה מאוד והתפילה נשמעת יותר.

ובשו"ת דברי חיים (מהאדמו"ר מצאנז זצ"ל) מסיק, דשטיבלאך של חסידים אין בהם קדושה לאסור בו אכילה ושתייה, ע"ש. ולמש"כ נמצא שמפסידים בכך את מעלת התפילה במקום קדוש, ומ"מ י"ל שאולי בשביל שיש להם צורך בכך והיינו שיהיה להם קשר הדוק עם האדמו"ר וכיו"ב התירו להם, וצ"ב.

[ומצוי בימים נוראים שאי אפשר לעשות בביהכנ"ס מנין נוסף לוותיקין ולכן שוכרים אולם להתפלל בו לוותיקין. אמנם יש לידע שכמו שיש מעלה למנין שעושים באולם מפני שהוא בזמן וותיקין, כמו כן יש גם מעלה למנין בביהכ"נ שאינו בזמן וותיקין מפני שהיא תפילה במקום קדוש].

בירורי הלכה

עדיף אפי' מעיון תפילה, ואיך ס"ל לר"פ ור"י כאן דתפילה עדיף מת"ת? וי"ל דשם מיירי במצות ת"ת ומצות תפילה, ובה שנינו דת"ת כנגד כולם, דמצות ת"ת עדיף מכל המצות, גם ממצות תפילה. אבל כאן מיירי בקדושת החפצא דדברי תורה והחפצא דתפילה, ובה ס"ל לר"פ ור"י דקדושת תפילה [עכ"פ תפילת ציבור שאומרים בה דבר שבקדושה], עדיף מקדושת דברי תורה, ולכן גם קדושת ביהכ"נ עדיף מקדושת ביהמ"ד. ואולם זה נחא רק לדברי הר"ן ר"פ בני העיר, דס"ל דקדושת ביהכ"נ הוי קדושת תשמישי קדושה מפני דבר שבקדושה הנאמר בהם, אבל לדברי הרמב"ן שם, דקדושת ביהכ"נ הוי קדושת תשמישי מצוה, משום מצות תפילה שעושים בה, א"כ הנידון אם קדושת ביהמ"ד עדיף מקדושת ביהכ"נ או להיפך, לכאן תלוי במעלת המצות שנעשות בהן וא"כ קשה כנ"ל, דהא ת"ת כנגד כולם.

ובאמת שגם לד' הר"ן אכתי קשה, דיעו' בנפש החיים ש"ד פ"ל, דגם קדושת התורה עצמה עדיפה מקדושת שאר המצות, והוא בכלל מש"א בירו' ריש פאה, דכל המצוות כולן אינן שוות לדבר אחד מן התורה. (ובי' שם הנפה"ח, דלכן תשמישי מצוה לאח"ז מצות נזקין, ותשמישי קדושה נגזזין, דתשמישי קדושה הם קדושים בקדו' התורה, דס"ת תפילין ומזוזות קדושים מחמת פרשיות התורה שהיו בהן, ע"ש). ולפ"ז ק' גם לד' הר"ן, איך ס"ל לר"פ ור"י דקדושת ביהכ"נ עדיף מקדושת ביהמ"ד, הלא קדושת ד"ת עדיף מקדושת כל המצוות, וצ"ע בזה.

והנראה מבואר בזה, דבאמת כו"ע לא פליגי דמצות וקדושת תורה עדיף ממצות וקדושת תפילה ודבר שבקדושה, אלא דפליגי רק בחלות קדושה דחל בביהכ"נ וביהמ"ד, אם עדיף הקדושה שחל

ברצוננו השבוע להביא דברי חיזוק בענין מעלת התפילה בבית הכנסת, ובענין זה שעתידים הבתי כנסיות שבחו"ל להיקבע בא"י, המופיעים בשו"ת תשובות והנהגות ח"ו סימ' כ"ז להגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א ראב"ד העדה החרדית וז"ל:

כשם שמתפללין בציבור, שאין הקב"ה מואס תפילת רבים, הוא הדין שראוי להשתדל לחפש להתפלל בביהכנ"ס וביהמ"ד ששורה שם קדושה וע"כ התפילה מקובלת יותר, וכדאיאת להדיא בגמ' ברכות (ו). "תניא אבא בנימין אומר אין תפילה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת וכו', אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בביהכ"נ וכו', וזהו כוונת חז"ל במה שאמרו שעתידים בתי כנסיות שבחו"ל להיקבע בארץ ישראל, שאין הכוונה לעצים ואבנים כפשוטו, אלא לקדושה ששורה במקום, [ונקט בתי כנסיות דקדושתם חמורה, אבל באמת כל אדם שלומד ומתפלל אפילו בביתו מתקדש ביתו, והקדושה אינה פוקעת מהעולם, שדבר קדוש אינו פוקע לעולמים, ולעתיד לבא תקבע קדושה זו בביתם שבארץ ישראל, ונמצא שבחו"ל מקדשים בתיהם לעת"ל בא"י, כפי הקדושה שמתנהגים בביתם שבחו"ל היום].

וע"כ ראוי ליזהר גם בחוץ לארץ להתפלל בבתי כנסיות ובתי מדרשות אף שהקדושה תיעקר משם לעת"ל, אמנם בזה יש להקל יותר, אבל בארץ ישראל שהקדושה נשארת לעולמים כמקדש, ודאי דבעינן להתפלל בבית הכנסת ובית מדרש שיש בו קדושה חמורה במקום, ואינה נפקעת משם לעולם.

[ובמק"א (ח"א סימן קנ"ו) בארתי הענין, שדיבורי קדושה של התורה והתפילה נבלעים בכתלי הבית, שכמו המדבר לשון הרע עונשו שיהיה נגע צרעת בביתו וצריך לנתצו, והטעם נראה דהבל פיו האסור נבלע בקירות הבית, ומדה טובה מרובה, שכשאדם מתפלל ולומד בביתו נבלעת הקדושה בבית עד שנחשב כעין מקדש מעט, וק"ו ביהכנ"ס וביהמ"ד שמיוחדים לקדושה].

בס"ד קיבלנו שיעור בענין קדושת בית הכנסת ובית המדרש, מאת הגאון רבי אהרן וולדמן שליט"א ר"מ ישיבת 'דברי חיים' ב"ב.

הגמ' במגילה כ"ו ע"ב, אמר רב פפי משמיה דרבא, מבי כנישתא לבי רבנן (לעשות מביה"כ ביהמ"ד) שרי, מבי רבנן לבי כנישתא אסיר. ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא. אר"א כוותיה דרב פפי מסתברא, דאריב"ל ביהכ"נ מותר לעשותו ביהמ"ד ש"מ. דרש בר קפרא, מאי דכתיב וישרוף את בית ה' וכו' ואת כל בית גדול שרף באש, בית ה' זה ביהמ"ק וכו', ואת כל בית גדול שרף באש, ר' יוחנן וריב"ל ח"א מקום שמגדלים בו תורה, וח"א מקום שמגדלים בו תפילה. תסתיים דריב"ל הוא דאמר מקום שמגדלים בו תורה, דאריב"ל ביהכ"נ מותר לעשותו ביהמ"ד ש"מ.

והנה בפשוטו משמע דפליגי בזה, דרב פפי וריב"ל ס"ל דתורה עדיף מתפילה, ולכן ביהמ"ד שהוא מקום תורה קדוש טפי מביהכ"נ שהוא מקום תפילה, וע"כ מותר לעשות מביהכ"נ ביהמ"ד דהא מעלין בקדוש, ואסור לעשות מביהמ"ד ביהכ"נ, דאין מורדין. ורב פפא ור' יוחנן ס"ל איפכא דתפילה עדיף מתורה, ולכן ביהכ"נ קדוש טפי מביהמ"ד ומותר לעשות מביהמ"ד ביהכ"נ ולא מביהכ"נ ביהמ"ד (ועיין תוד"ה כותיה, ובתוס' חולין צ"ז ע"א ד"ה אמר).

ולכא' קשיא טובא אדרב פפא ור"י, דהא להדיא תנן במתני' ריש פאה דת"ת כנגד כולם. ור"י גופיה בשבת קכ"ב ע"א מוסיף אמתני' גם עיון תפילה, דהוי נמי מהדברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז וכו', ושע"ז נמי תנן בסיפא דמתני' דת"ת כנגד כולם (וכן אנו נוהגים לומר בכל יום אחר ברכה"ת, וכמש"כ תוס' ברכות י"א ע"ב) וא"כ הרי מפורש לר"י גופיה דת"ת

בביהמ"ד מבניהכ"נ או להיפך. ויסוד הדבר נראה, עפ"מ ש"נ במק"א, דהא דביהכ"נ חשיב תשמישי מצוה לדברי הרמב"ן, [וה"ה למה דחשיב תשמישי קדושה לדברי הר"ן], היינו רק משום דביהכ"נ נצרך מדינא למצות תפילה בציבור ודבר שבקדושה, ולכן חל הקדושה על ביהכ"נ להיות תשמישי מצוה וקדושה. ועפ"י יל"ע בקדושת ביהמ"ד, דלמה יחול קדושת תשמישי מצוה וקדושה על ביהמ"ד, הלא קדושה זו שייכא רק במה שנצרך למצות. ואיך נצרך בביהמ"ד מדינא למצות ת"ת וקדושת ד"ת הנאמרים בו, דיחול ע"י קדושה על ביהמ"ד?

ונראה לבאר בזה, עפ"מ דא"י בסוכה מ"ט ע"ב, מאי דכתיב חמוקי ירכיך, למה נמשלו ד"ת כירך, לומר לך מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר. ופרש"י, חמוקי ירכיך הנסתר, שכבוד התורה בצנעה, לא להיות יושב ושונה בגובהה של עיר. ולפי"ז מבו"ד דלכן מתקדש ביהמ"ד מפני שהוא נצרך מדינא למצות ת"ת ולתורה שנלמדת בו, ומשום שכך הוא מצות וכבודה של תורה שתהא נלמדת במקום סגור והיינו בביהמ"ד. האומנם, דיעו' במו"ק ט"ז ע"ב דר"ח פליג על דין זה, וס"ל דמותר ללמוד וללמד אפי' בשוק, משום דכתיב חכמות בחוץ תרונה, וקרא דחמוקי ירכיך מוקי לה בצדקה ובגמ"ח, ע"ש. ונמצא דר"ח א"צ ביהמ"ד דוקא ללמוד בו דהא אפשר ללמוד אפי' בשוק. וא"כ אכת' צ"ת לר"ח איך מתקדש ביהמ"ד, וי"ל עפ"מ ש"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' ת"ת ה"ב וז"ל, אמרו חכמים ברית כרותה שכל היגע בתלמודו בביהמ"ד לא במהרה הוא שוכח, וע"ש בכס"מ דמקורו בירושלמי. ועפ"י יל"ל, דאף דלגוף מצות ת"ת אין נצרך ביהמ"ד לדעת ר"ח, מ"מ בביהמ"ד נצרך לעיקר הלימוד, דלימוד בביהמ"ד מתקיים טפי.

ומעתה נראה, דזהו יסוד הפלוגתא בסוגיין, אי קדושת ביהמ"ד עדיף מקדשת ביהכ"נ או להיפך, דכו"ע לא פליגי דמצות וקדושת ת"ת עדיף ממצות וקדושות תפילה, אלא דמ"ד דקדושת ביהכ"נ עדיף ס"ל דביהכ"נ חשיב טפי תשמישי מצוה ותשמישי קדושה, כיון שהוא נצרך מדינא למצות תפילה ודבר שבקדושה, משא"כ ביהמ"ד שאינו נצרך מדינא לעיקר מצות ת"ת, רק שנצרך ומועיל ללימוד עצמו ולא חשיב כ"כ תשמישי מצוה ותשמישי קדושה. ואידך מ"ד ס"ל דקדושת ביהמ"ד עדיף כיון דנצרך לעיקר מצות ת"ת, דכך הוא דין מצות ת"ת להיות נלמד

בביהמ"ד מפני כבודה של תורה, ונמצא שגם ביהמ"ד הוא תשמישי מצוה ותשמישי קדושה גמור כמו ביהכ"נ, וכיון שמצות וקדושת ת"ת עדיף ממצות וקדושת תפילה, לכן ס"ל דקדושת ביהמ"ד עדיף. והנה בשו"ע סי' קנ"א ס"ב כתב, י"א שמה ששנינו בקדושת ביהמ"ד, ר"ל של רבים דומיא דביהכ"נ, אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצורכו, אין לו קדושה כ"כ. ועיין במג"א סי' קנ"ג סק"א, שכ' להעיר ע"ז מהא דא"י בשו"ע סי' צ' ס"ח, דביהמ"ד קבוע קדוש יותר מביהכ"נ, ומצוה להתפלל בו יותר מביהכ"נ. ומ' דמייירי שם אפי' בביהמ"ד של יחיד. וכ' המג"א דלפ"ז מותר לעשות מביהכ"נ אפי' ביהמ"ד של יחיד. ובמ"ב הביא מהמאירי והא"ר דרך ביהמ"ד של רבים שרי. וצ"ע בד' השו"ע ואיך פוסקים, דלכא"ל דברי המג"א ברורים מסבירא, דבשלמא בביהכ"נ מבו"ד החילוק בין ביהכ"נ של יחיד לרבים, דרך תפילה בציבור ודבר שבקדושה מקדש לביהכ"נ, ולכן ביהכ"נ של יחיד אי"ב קדושת ביהכ"נ, אבל ביהמ"ד שקדוש מכח הת"ת שבו, צ"ת מ"ש ביהמ"ד של יחיד משל רבים?

וי"ל דתלוי בפלוג' הר"ן והרמב"ן בקדושת ביהכ"נ, דלד' הר"ן דקדושת ביהכ"נ הוי קדו' תשמישי קדושה משום דבר שבקדושה הנאמר בו, י"ל עפ"י המג"א בס' רל"ד סק"א, דבלימוד ברבים בעשרה מתקדש השם ומתקיים בזה ונקדשתי בתוך בני ישראל עי"ש [והעירוני לזה] ולכן רק ביהמ"ד של רבים קדוש בקדושת תשמישי קדושה. אבל לד' הרמב"ן דהקדושה היא קדו' ת' מצוה, לכא' שייך זה גם בביהמ"ד של יחיד, דגם שם איתא למצות ת"ת. [אבל י"ל גם לד' הרמב"ן, דדינא דחמוקי ירכיך דת"ת צריך מקום גדור וצנוע, נא' רק על ת"ת דרבים, ורק ת"ת דרבים צריך ביהמ"ד ולכן חשיב תשמישי מצוה וקדוש, משא"כ ביהמ"ד של יחיד דאינו נצרך לת"ת דיחיד, ל"ח תשמישי מצוה, ולכן אינו קדוש. ואולם יעו' היטב בפרש"י סוכה מ"ט ע"ב הנ"ל, דמבו"ד דדינא דחמוקי ירכיך נא' גם על ת"ת דיחיד, ולפי"ז גם ת"ת דיחיד צריך ביהמ"ד]. וי"ל דכן ס"ל למג"א, ולכן ס"ל דגם ביהמ"ד של יחיד י"ל קדושת ביהמ"ד, דגם ביהמ"ד של יחיד קדוש בקדו' ת' מצוה כביהמ"ד של רבים, ולכן כ' המג"א דלפי"ז מותר לעשות מביהכ"נ ביהמ"ד אפי' של יחיד, דגם בביהמ"ד של יחיד איתא לקדושת ביהמ"ד דעדיף מקדושת ביהכ"נ וכש"נ.

סיפור השבוע

הוא בסכנה של ממש. באותם רגעים, ראשו של ר' אברהם נפל על סנטרו והוא נרדם, בחולשה רבתי.

כשהתעורר וכוחותיו שבו קמעה, המשיך באופן פעיל במבחן, ואז ניגשו להציע לו כוס מים. הוא מיאן, דחה אותם בנעימות ב"לך ושוב" כמה פעמים במשך כחצי שעה, והיה ברור כי הוא לא יכנע: "כאשר ארד לחדרי, שם אשתה ואשוב לבחון" - אמר.

רק אז הבין אחד מהבוחנים כי הנושא הוא: שתייה בבתי המדרש. ואז הציע לר' אברהם לשתות לא בביהמ"ד עצמו אלא בחדר הקטן הסמוך לו (חדרון בו יושבים ולומדים כמה אברכים, אבל אין בו ארון קודש). ר' אברהם אישר שזו הסיבה שלא רצה לשתות, אבל מיאן לשתות שם, וגרר את עצמו לכיוון חוץ - לעבר המדרגות המובילות לחדרו בקומה התחתונה של הבנין.

כאן נעמד אחד הבוחנים ואמר: "רבנו, עד כאן! לא אתן לראש הישיבה בכזה מצב לרדת עד לחדרו! ממש פיקוח נפש, אנא שהרב ישתה בחדר הסמוך שאינו בית הכנסת". ר' אברהם נכנע בלית ברירה, נתמך באחד הרמ"ם, שב ופסע לכיוון אותו חדר צדדי, התיישב לשתות. כאשר התיישב עוד לפני שבירך ושתה, שמעו אותו לוחש לעצמו בכאב עצור "גברא דנשי קטלוהו" ... כי הרי בימים כתיקונן החמיר גם בכגון דא, שלא לשתות אפילו שם, אלא שכיון שאין בכך חשש איסור אלא הידור, עתה נכנע לשתות, אך היה לו כאב על שהגיע לכך בחוליו. התלמידים ידעו והכירו בכך שהוא עצמו יכול היה למסור נפש כפשוטו, על אותן נקודות (גם קלות ממש) הלכתיות, שהם לא עשו כמותו. ועמדו בהערצה בלתי ניתנת לשיעור מול דמותו זו, להיווכח איך שהוא מאבד את הונו וכוחו, ומוכן לאבד עוד ועוד בשביל הלכה בחזו"א או חומרא במשנה ברורה.

בספר "ויאמר הנני" מסופר על הגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל ר"מ בישיבת טשעבין, שהיה נזהר מאד שלא לאכול ולא לשתות בבית המדרש.

והנה בליל י' חשוון יום הארצייט של הגאון מטשעבין, רבי אברהם האציל מרוחו על המקום והזמן לפי דרכו, הציבור אכל ושתה אך ר' אברהם בשום אופן לא. וכידוע הקפיד על כך מאד, אפילו לא לשתות רבע רביעית מים בבית מדרש. האמת ניתנה להיאמר כי מי שלא הכיר מקרוב לא יכול היה להאמין כי הוא אפילו לא שותה. כי ההשתתפות שלו, השמחה ושבט אחים גם יחד, היתה מושלמת לחלוטין.

מנהגו היה להשתתף במבחני הקבלה לישיבה, אמנם לא הוא היה הבוחן ממש, גם לא האחראי על הקבלה. אבל ישב והשתתף. במהלך המבחן היה שואל פעם אחת את הנבחנים שאלה המחייבת תשובה עם סברא. והקפיד לתת לנשאל תחושה נוחה, המקרינה הערכה כי הוא מסוגל להשיב את הטוב והמוצלח ביותר. ומיד כשהנער השיב שיבח "אה, איך שאתם עונים טוב...." וכאשר נוכח שהבחור נבוך, מצא מיד דרך להוציאו מהסבך, כשהנבחן בטוח שהצליח... ר' אברהם ביקש להשתתף במבחנים, גם בתמוז האחרון לחייו. התקופה הקשה ביותר. כאשר החולי גבר באותם ימים, ר' אברהם עבר סדרת בדיקות מקיפות בבית הרפואה, ובסיום היום שב לישיבה כדרכו בקודש. עם בואו לפתח הבנין סיפרו לו כי עתה בוחנים תלמידים (בהיכל הכולל "ברוך טעם").

שני בני משפחה תמכו בו מזה ומזה ונכנס למקום, ישב והאזין ואף השתתף. הגאון ר' נחום שניאורסון שידע יותר מכולם על מצבו הפיזי החמור, העיר באוזני האחראים, כי הרב אפילו לא שתה מאז השכמת הבוקר כותיקין (כי לפני הבדיקה היה אסור לו לאכול ולשתות), וממילא

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

לתרומות ולהפצת העלון 052-7101970 | לשליחת חומר ולקבלת העלון: פקס 15335792498 y0527176420@gmail.com

פנים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

עקב תשפ"א • גליון תל"ט

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

א. גאולה לתפילה במעריב

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֶנְכִּי מֵצֶנֶה וְגו' (י"א י"ג)
הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' רל"ו סעי' ג') דבתפילת מעריב, תפילה
בציבור עדיפא על סמיכת גאולה לתפילה. ואם כן במצא ציבור שקראו
קריאת שמע ורוצים לעמוד בתפילה, יתפלל עמהם ואחר כך יקרא
קריאת שמע עם ברכותיה.

ויש לעיין היכא דאמרינן לו להתפלל בציבור ולא לסמוך גאולה
לתפילה, מהו כשאמר כבר ברכה אחת כגון מעריב ערבים, והשתא
אם ימשיך כל הברכות וקריאת שמע יפסיד תפילה בציבור.

מי נימא ליה דיאמר שאר הברכות והקריאת שמע אחר השמונה
עשרה, או דילמא שאני הכא שכבר התחיל הברכות אם כן יגמור
אע"פ שיפסיד תפילה בציבור.

א. אומרה לאחר התפילה

הנה אם לא אמר חלק מברכות קריאת שמע לפני התפילה, הא גומר
לאחר התפילה, אף שאמר השאר קודם, ואם כן יש לומר דהכא
לכתחילה נימא ליה למיעבד הכי.

ב. חסרון בקריאת שמע

אך יש לומר דהכא אינו כן, דמעלת קריאת שמע בהיותה עם כל
ברכותיה, הלכך אם לא אמר כל הברכות קודם התפילה אמרינן
דיאמר הכל לאחר התפילה, אבל באמר כבר חלק מהברכות נמצא
דאם יאמר אחר התפילה רק חלק מהברכות ביחד עם קריאת שמע,
יהא כאן חסרון בקריאת שמע וברכותיה. אם כן אמרינן שיגמור לומר
הברכות וקריאת שמע ואחר כך יתפלל מעריב ביחידות.

ג. רק בודאי יפסיד תפילה בציבור

הנה יש להעיר בעיקר הדין דאמרינן דתפילה בציבור עדיף על
מיסמך גאולה לתפילה במעריב, דהיינו דוקא באופן שאי אפשר לו
להתפלל במנין יותר מאוחר. ואף אם ספק אם יהא לו מנין יותר
מאוחר, משמע במשנה ברורה (סי' רל"ג ס"ק י"ב) דנמי לא יתפלל השתא.
וטעמא דהשתא ודאי יפסיד סמיכת גאולה לתפילה, משא"כ לענין
תפילת בציבור הא יתכן שיהא לו, והלכך דמי שיש לו ספק ציבור
דזה אינו מדחה סמיכת גאולה לתפילה.

ב. דרבנן לפני דאורייתא

הנה הקשו בתוספות בריש מסכת ברכות (ריש ב' א') כיון דזמן קריאת
שמע רק מצאת הכוכבים, היכי נהגין לקרוא קריאת שמע מלפני
צאת הכוכבים.

וכתבו בשם רש"י דנפקין בהא דקוראין קריאת שמע על המטה
שהוא לאחר צאת הכוכבים.

והקשו תוספות הלא אין העולם רגילין לקרות סמוך לשכיבה אלא
רק פרשה ראשונה, ולהאמור שלש פרשיות היה לו לקרות. [תו הקשו
תוספות עוד כמה קושיות על שיטת רש"י].

ומתוך ברשב"א (שם) דסגי בפרשה ראשונה כיון דרק פרשה

ראשונה דאורייתא.

ולכאורה תמוה הא מכל מקום יש חיוב דרבנן לקרוא כל הג'
פרשיות לאחר צאת הכוכבים.

א. לענין הדרבנן ספיקו לקולא

אולי נימא דאיירי דהיו מתפללים מעריב לאחר השקיעה קודם צאת
הכוכבים, ואם כן לענין החיוב דרבנן דפרשה שניה שפיר דמי בבין
השמשות כיון דספיקא דרבנן לקולא, אע"פ דלגבי דאורייתא לא
מהני דספיקא דאורייתא לחומרא.

ב. דרבנן לפני דאורייתא

אמנם יש לדון אם אפשר לקיים הדרבנן קודם דאורייתא, כגון
שתחילה ישמע פרשה השניה [והשלשית] מקטן להסוברים דתרי דרבנן
מוציאים חד דרבנן, ורק אחר כך יקרא בעצמו פרשה ראשונה.

וכעין זה נסתפק במנחת חינוך (מצוה ל"א אות י"א) לענין מצות קידוש,
האם אפשר לקיים הדרבנן קודם דאורייתא, כגון אם קידש במקום
הסעודה, אבל בלא כוונה לשם מצוה, נמצא דיצא רק מדרבנן, [לדעת מגן
אברהם (סי' ס' סק"ג) דבמצוות דרבנן אין צריכות כוונה], האם אחר כך יכול לקדש
באופן דלא יצא אלא מדאורייתא, כגון שמכוון לשם מצוה, אבל הוה
שלא במקום סעודה.

מי אמרינן דבקידוש הראשון יצא ידי חובת קידוש דרבנן, ובקידוש
השני יצא ידי חובת קידוש דאורייתא, או דילמא אמרינן דלא שייך
לקיים הדרבנן לפני שמקיים דאורייתא, וצריך לחזור ולקדש פעם
שלישית במקום סעודה.

ג. יתכן דיצא נמי דאורייתא

אמנם יש לחלק, דבשלמא התם בתחילה בשעה שמקיים הדרבנן,
ודאי שאינו מקיים דאורייתא, משא"כ הכא עדיף דהרי בשעה
שמקיים הדרבנן אמרינן דיש לומר דיצא נמי דאורייתא דשמא בין
השמשות הוה לילה.

ולפי זה מי ששמע מטומטום קריאת שמע, וקרא אחר כך רק פרשה
ראשונה שפיר דמי, [להסוברים דפרשה שניה דרבנן], דהרי יש צד שיצא ידי
חובתו מהטומטום להצד שהוא איש.

אבל כל זה אינו במשמע בדברי הרשב"א דהוה ליה לפרש.

ג. תרתי דסתרי

הנה מסקנת התוספות (שם) כדעת ר"י הזקן בעל התוספות, דאנו
שמתפללין ערבית וקורין קריאת שמע מבעוד יום, סבירא לן כהני
תנאי בגמרא (שם ב' ב') דאמרי משעה שקדש היום וגם משעה שבני
אדם נכנסים להסב דהיינו סעודת ערב שבת, והיא היתה מבעוד יום
ומאותה שעה הוי זמן תפלה.

והנה רש"י (שם ב' ב' ד"ה משעה שקדש) פירש משקידש היום היינו
השקיעה ואם כן איירי בקורא בבין השמשות.

ולכאורה קשה על תוספות הא הוה תרתי דסתרי דמתפלל מנחה
לאחר פלג המנחה ומעריב קודם צאת הכוכבים.

א. תוספות הקשו הכי על רבינו תם

הנה תוספות גופא הקשו כהנ"ל על שיטת רבינו תם, דהרי תוספות הביאו גם שיטת רבינו תם, דבאמת קריאת שמע של בית הכנסת עיקר, ואע"פ דהוה קודם צאת הכוכבים, הרי קיימא לן כרבי יהודה (ברכות כ"ו א') דמתפללין מעריב מפלג המנחה, דזמן תפלת מנחה עד פלג המנחה ומיד כשיכלה זמן המנחה מתחיל זמן ערבית.

[והגר"א (שם) הקשה הא לא איתמר הלכתא והכי מציינן למיעבד בדאורייתא כרי יהודה, והנה אם הוה איירי הכא בקורא קריאת שמע בין השמשות, הדבר נכון דיש כאן ב' ספיקות דילמא כרי יהודה ודילמא יממא, אמנם אינו במשמע].

ותוספות דחו דבריו, דכיון דאנו מתפללין תפילת מנחה סמוך לשקיעה אפילו לאחר פלג המנחה, דהרי נקטינן כרבנן דר' יהודה דזמן תפלת המנחה עד הערב, ואמרינן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, ואם כן הוה כתרי קולי דסותרן אהדדי, שהרי לחד גיסא מתפללין מנחה לאחר פלג המנחה, דלענין זמן תפילת מנחה קיימא לן כרבנן דלאחר פלג המנחה הוה זמן מנחה, אמנם לאידך גיסא מתפללין גם מעריב לאחר פלג המנחה משום דקיימא לן כרבי יהודה דאדרבה באותה שעה הוה זמן מעריב.

מעתה תיקשי אמאי לא הקשו הכי גם לשיטת ר"י.

ב. זמן שכיבה הוה זמן מעריב

יש לתרץ דפסיקא לתוספות דבאותה שעה דהוה זמן שכיבה לענין קריאת שמע, כגון בשעה שקידש היום, הוה נמי זמן מעריב לכולי עלמא.

[ואכתי תיקשי אמאי לא הקשו גם לשיטת רש"י דהוה תרתי דסתרי. ויש לומר דבלאו הכי דחו פירש רש"י שפיר].

ג. אם אי אפשר להתפלל מנחה הוה זמן מעריב

עוד יש לתרץ, שראיתי בספר המעיר (סי' א' אות י') דכד מתפללין מנחה קודם בין השמשות ומעריב בבין השמשות אין כאן תרתי דסתרי אף לדעת חכמים דר' יהודה, דכיון דבבין השמשות אי אפשר כבר להתפלל מנחה אם כן הוה זמן מעריב, ורק מהא דמתפללין מנחה סמוך לשקיעה וגם קרינן קריאת שמע קודם בבין השמשות, הוה דהוה קשיא לתוספות אליבא דרבינו תם.

ד. דברי שער הציון

הנה כעין הנ"ל מצאנו במשנה ברורה (סי' רל"ג שעה"צ אות י') דמשמע מדבריו דלהגר"א דמנינן השעות עד השקיעה מתפללין מנחה עד השקיעה, ובבין השמשות יהא מופקע בתורת ודאי ממנחה. וצריך עיון אם מוכרח כן בדבריו. ועיין לקמן.

ד. להתנות שיהא מנחה או מעריב

הנה תחילת בין השמשות, לדעת הגאונים מתחיל משקיעה ראשונה, ולדעת רבינו תם מתחיל משקיעה שניה, וגמר בין השמשות הוה ד' מילין משקיעה ראשונה.

ולענין תפילה, כתב ברמ"א (סי' רל"ג סע' א', עיין משנה ברורה ס"ק י"ד) דזמן מנחה הוה עד תחילת שקיעה שניה, דסבירא ליה כרבינו תם, אמנם דעת תלמידי רבינו יונה (ריש פ"ד ברכות) דזמן מנחה עד שקיעה ראשונה אף לרבינו תם, כעין הא דמבואר בסוגיא בזבחים (נ"ו א') דמתחילת שקיעה ראשונה אינו זמן זריקת הדם.

וכתב במשנה ברורה (שם) דיש לחוש לדעתם לכתחילה שלא לאחר מנחה עד אחר שקיעה, אך בדיעבד יוכל לסמוך על המקילים.

ובביאור הלכה (שם סע' א') מביא בשם ספר סדר זמנים (סי' ה' אות י"ג) לענין דיעבד אם לא התפלל מנחה עד לאחר שקיעה ראשונה, כשמתפלל אחר שקיעה יתפלל על תנאי, דאם הוא עדיין יום יהיה נחשב לתפלת המנחה, והתפילה שיתפלל אחר צאת הכוכבים יהיה לשם מעריב, ואם עכשיו הוה לילה יהיה תפלה זאת עולה לו לשם תפלת ערבית, והשניה שיתפלל אחר כך יהיה לתשלומין בשביל מנחה דחובה קודמת לתשלומין. [ולפי זה מהני רק בלא היה מזיד בהא דלא התפלל מקודם].

א. מהו התנאי

הנה נראה דאין הכוונה דמתנה ביום ולילה, דהא ודאי הוה יום לדעת רבינו תם, אלא הרי לדעת תלמידי רבינו יונה אינו מתפלל מנחה ודינו

כלילה ויכול להתפלל מעריב ולהרמ"א דינו כיום ובזה מתנה.

או דילמא נימא דכוונת סדר זמנים לפלוגת רבינו תם והגאונים, ובזה שפיר מתנה דאם הוה יום כרבינו תם יהא למנחה, ואם הוה לילה כהגאונים יהא למעריב. [ואין הספר סדר זמנים תחת ידי א"י. לכאורה נראה מלשונו כהצד הראשון. עיין שם].

ב. להתנות על הבין השמשות

הנה יש לעיין להנהוגים כהגאונים דתחילת בין השמשות מתחיל משקיעה ראשונה בין לקולא בין לחומרא, ונמצא בבין השמשות דלאחר שקיעה ראשונה ועד צאת הכוכבים, ולא התפלל מנחה, האם שייך נמי להתנות על הזמן דבין השמשות, דאם הוה יום יהא מנחה ואם לילה יהא למעריב. [וכן להנהוגים כרבינו תם בין לקולא ובין לחומרא והנידון בבין השמשות דרבינו תם לאחר שקיעה שניה עד צאת כל הכוכבים].

וכי תימא דניחוש שמא יתחלף הזמן באמצע התפילה ואם כן לא הוה לא מנחה ולא מעריב, מכל מקום יתנה שאם בסופו יתחלף ללילה, יהא כולו למעריב מדין פלג המנחה לרבי יהודה, ואע"פ שאתמול התפלל מנחה סמוך לשקיעה, בשעת הדחק עבדינן תרתי דסתרי בתרי ימים.

ולכאורה הכי נמי יכול להתנות, אבל הא לדעת תלמידי רבינו יונה אף לרבינו תם אין להתפלל משקיעה ראשונה, אם כן הוה הדין לגאונים, וצריך עיון אי הכי הוה. וגם יש לדון אי יש לחוש לתלמידי רבינו יונה בכהאי גוונא דיפסיד מספק התפילה. [תו, דאי נימא כתלמידי רבינו יונה אם כן יש לומר דזמן מעריב מן השקיעה וכמו שכתב בסדר זמנים].

ג. האם פקע זמן מנחה

אך יש לדון מפאת טעמא אחרינא דיש לומר דכיון דאי אפשר להתפלל מנחה בבין השמשות בלא תנאי דמעריב קבעו חכמים דפקע זמן מנחה בתורת ודאי והחל זמן מעריב בתורת ודאי.

ובפשוטו מסברא אמאי נימא הכי, דבפשוטו זמן בין השמשות יהא ספיקא ואם יום הוה זמן מנחה ואם לילה הוה זמן מעריב.

אך הרי כתבנו לעיל דקצת יש לדקדק הכי מדברי התוספות ריש ברכות. ולפי זה מי שלא התפלל מנחה עד בין השמשות לא יוכל להתנות במעריב דכבר אזיל זמן מנחה במוחלט.

אבל צריך עיון אם האי ביאור מוסכמת דזה חידושא רבתא, ובדעת תוספות אינו מוכרח וכמו שכתבנו לעיל.

ה. לקיים המצוה בדיעבד

הנה יש לדון במי שפטור מקריאת שמע, כגון שעולה לו לקרוא יותר מחומש ממונו, ויכול לקרוא ביותר מחומש ממונו רק באופן דמהני הקריאת שמע בדיעבד, כגון שלא ישמיע לאזנו, האם נימא שלא יקרא באופן בדיעבד שהרי פטור מהמצוה.

א. בספק מעילה אמאי נותן חומש

הנה אמרינן במשנה בכריתות (כ"ב א') דבספק מעילה מועטת מביא קרן וחומש ואשם, ומתנה שאם עתיד ספיקו להוודע יהיה אשם וודאי, ואם לא יוודע יהא אשם תלוי. [ובמעילה מרובה לא יתנה].

ותיקשי אמאי יתן החומש על הספק, הרי בשלמא בהקדן חייב, דהרי הקדן מעכב את האשם, שאם הביא אשמו עד שלא הביא הקדן לא יצא, אבל החומש אינו מעכב האשם (בבא קמא ק"י ב') ואם כן סגי שיתן החומש כשיוודע לו. [והרי מתבאר בתוספות בכתובות (ל' ב' ד"ה זר) דקרן וחומש של הקדש אינו משום כפרה אלא הוה רק תשלומי ממון משום גזל, וממילא מספק שייך לומר המוציא מחבירו עליו הראיה].

ב. תשובת הקהילות יעקב

הנה הגאון קהילות יעקב השיבני דיש מצוה לכתחילה של חומש באשם אף שאינו מעכב, והרי זה כמו סמיכה לקרבן דהוה מצוה לכתחילה, הלכך מכיון שמדינא פטור מהאשם ודאי, מוטב שלא יביאו כלל מאשר יביאו בלא חומש דהוה רק בדיעבד.

[ועיין בתולדות הגאון מטשעביץ להרב בצלאל לנדי (עמוד ט"ו) מה שכתב לי ליישב. וקאמר מרן הדוב מישרים בשם הגאון הרב ברנרד זצ"ל שקושיא זו נמצא באבני נזר, והוא בחו"מ סי' פ"ד ס"ק ז'. ועיין שם באבני נזר דדייק מלשון

הרמב"ם (פ"ח מהל' גזילה ואבידה הי"ג) דגם לכתחילה מביא הקרבן קודם החומש.

ג. האם גם לענין קריאת שמע

מעתה נלמד מזה לנידון הנ"ל, דמי שפטור מקריאת שמע, כגון ביותר מחומש ממונו, ויכול לקרוא רק באופן שלא ישמע לאזנו וביותר מחומש, שלא יקרא כלל שהרי פטור מעיקר המצוה. ואין זו סברה כלל.

ד. לחלק דיכול לתת החומש

אך יש לחלק, דהכא גרע דיכול ליתן החומש והלכך לא שבקינן ליה להקריב האשם בלא החומש, משא"כ בהא דקריאת שמע שאינו יכול להשמיע לאזנו. והרי בכגון לענין ציצית בכלאים, אם יכול לקיים שניהם במינו, אך אומר שאם לא יעשה בכלאים יפשוט הבגד ולא יקיים המצוה כלל, ודאי לא שבקינן ליה.

והכי נמי אף באופן שאין לו חומש אבל יש לו אשם ודאי, ויכול או להקריבו בלא חומש או שלא להקריבו כלל, ודאי שיקריבו מכיון דמחוייב בו. אמנם הכא שפטור מדינא למה יקריב בלא חומש.

ה. לחלק דאינו חייב להתנות

תו יש לחלק, דבאמת גם אם אין לו החומש, מכל מקום נימא ליה שלא יתנה באשם ודאי, דהרי אינו חייב להתנות בהכל. [א"ה דאינו מתנה אלא כדי להרויח שאם יוודע שחייב אשם ודאי שלא יצטרך להביא אשם פעמיים].

ומכל מקום יש לדון דלענין קריאת שמע אינו כן, דאף בעולה יותר מחומש ממונו וגם אנוס שאינו יכול להשמיע לאזנו, מכל מקום יכול לקרוא, דיש לומר דלהשמיע לאזנו אינו פגם אלא העדר השלימות ועדיפא מחסר לגמרי, משא"כ בחוסר חומש שזה פגם באשם. אך אכתי תירוצי הקהילות יעקב צריך ראייה גדולה.

ו. עצה גם במעילה מרובה

[הנה קשיא לי, דגם במעילה מרובה, אמאי אמרינן שלא כדאי להתנות מכיון שיצטרך לשלם הקרן פעמיים, הרי יתן הקרן והחומש ויהיו ספק הקדש ויקריב הקרבן, ואחר כך יפדה אותם בשוה פרוטה, וכדינא דהר"ן הנדפס מחדש למסכת בבא בתרא (קמ"ח ב') בספק הקדש, דיכול לתקן האיסור בפדיון בשוה פרוטה, כשיטת שמואל דהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל].

ו. טעה ואמר גאל ישראל

עובדא הוה באחד שבשמונה עשרה דחזרת הש"ץ במקום גואל ישראל אמר גאל ישראל. והנידון האם מעכב.

א. יתכן שלא יצא

הנה בברכת גאולה הסמוך לתפילה, אם טעה ואמר גואל ישראל, כתב בט"ז (סי' ס"ו ס"ק ו') דיצא ידי חובתו. ולענין שמונה עשרה בטעה ואמר גאל ישראל, כתב באשי ישראל (פרק ל"ב הערה ק"א) בשם הדרך אמונה דיתכן שלא יצא.

[ושם בהערה ק' כתב בשם הגאון מנחת שלמה, שאם חתם רופא כל בשר במקום רופא חולי עמך ישראל, לא יצא. ולולי דבריו יש לומר דשפיר דמי].

ב. מספק ימשיך להתפלל

הנה אם נחשוב זה לספיקא, יש לומר דאם כבר אינו יכול לתקן דהוי לאחר כדי דיבור, ימשיך להתפלל, וכמו דחזינן בתוספות בברכות (ל"ד א' ד"ה אמצעות) דבשל סופרים הלך אחר המיקל ויכול להמשיך להתפלל, ואם כן יש לומר דהוא הדין בנידון דידן.

ג. אינו יודע היכן נמצא

אמנם לא דמי להיכא דאינו יודע היכן נמצא דמחמרינן שיחזור למקום שיוודע, וכמבואר בירושלמי (ברכות פ"ה ה"ג) ובאור זרוע (הל' מגילה סי' שע"ד סוף אות א') ובהגהות אשר"י (מגילה פ"ב סי' א') הובאו בקהילות יעקב (ברכות סי' י"ז), דהתם הוה תקנתא מיוחדת, אבל בשאר ספיקות אמרינן ספיקא לקולא ויכול להמשיך. [ענין מה שכתבנו בגליון נצבים וילך תשע"ד].

ז. תיקון תוך כדי דיבור

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' נ"ט סעי' ב') אם טעה ואמר בשחרית אשר בדבריו מעריב ערבים, אם נזכר מיד ואמר יוצר אור, וגם סיים יוצר

המאורות, יצא ידי חובתו.

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק ב') בשם פרי מגדים (בשם דרישה וב"ח) דדוקא בנזכר בתוך כדי דיבור, אבל לאחר כדי דיבור לא יצא, דלא קאי הברכה שפתח "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם" על מה שחזר ואמר יוצר אור כיון שלא אמרו מיד.

אבל מביא במשנה ברורה מדרך החיים שפוסק דאפילו אם לא נזכר לאחר כדי דיבור, ואפילו אם כבר עומד קרוב לסוף הברכה, מכל מקום כיון שלא גמר אותה אין צריך להתחיל מראש ברכת יוצר אור מחדש, רק יאמר יוצר אור ובורא חושך וכו' עד סוף ברכת יוצר המאורות ויוצא בזה. וכתב דהעיקר כדרך החיים.

א. תוך כדי דיבור מסוף הברכה

הנה בביאור הלכה (ריש סי' נ"ט) הקשה על הפרי מגדים, היאך כתב דמהני משום תוך כדי דיבור, הרי לאחר שאמר ד' מילים "אשר בדברו מעריב ערבים" הרי כבר הוי לאחר כדי דיבור. ותירץ דאשר בדברו מהני גם ליוצר אור, והוה כאילו אמר אשר בדברו מעריב ערבים, והמתין כשיעור שתי תיבות בשתיקה, לא יועיל לדעת הפרי מגדים.

אמנם קשה על זה דהרי בכל דוכתא מהני תוך כדי דיבור מהסוף, כמבואר בג' דוכתי. בטעה ואמר הקל הקדוש במקום המלך הקדוש, דאית ליה תוך כדי דיבור מתיבת הקדוש. (משנה ברורה סי' תקפ"ב ס"ק ז').

ב. בטעה ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט במקום המלך המפשט, יש לו תוך כדי דיבור מתיבת המשפט. (משנה ברורה סי' קי"ח ס"ק ג').

ג. בטעה ואמר שומר ישראל לעד, דיכול לתקן הפורש סוכת לשום ומנינן בתוך כדי דיבור מתיבת לעד. (משנה ברורה סי' רס"ז ס"ק ט').

[ועיין בספר שיח מרדכי (סי' נ"ט) שכבר הקשה כל הני קושיות. תו הקשו עוד מחומרא ושכרא שמהני תוך כדי דיבור ואפילו בשהה קצת].

ג. תוך כדי דיבור מתיבת המעריב

הנה איתא בדרך החיים (דיני קריאת שמע סעי' י"ב) בטעה בחתימה וסיים בשחרית המעריב ערבים, אם נזכר לאחר כדי דיבור מתיבת המעריב, לא יצא, ויתחיל שנית מתחילת ברכת יוצר אור. ותיקשי מכל הנך דלעיל, וצריך לומר דפליג עלייהו.

ד. תוספת או חזרה

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תפ"ז סעי' א') דביום טוב חותם מקדש ישראל והזמנים. ואם טעה וחתם "מקדש השבת", וחזר בו תוך כדי דיבור, יצא, אחרי שהוא יודע שהוא יום טוב.

וכתב בפרי מגדים (שם א"א סק"א) דהיינו דווקא בחזר על תיבת "מקדש", שחזר ואמר "מקדש ישראל והזמנים", אבל אם חזר ואמר ישראל והזמנים בלא מקדש, לא מהני דמשמע דקאי אמה שכבר אמר קודם מקדש השבת ישראל והזמנים והרי אין היום שבת.

ותיקשי מאי שגא בנידון הנ"ל דמהני לתקן מעריב ערבים. ויש לחלק, דשאני התם בהא דפרי מגדים דהוה תוספת, משא"כ בדין דידן דחוזר בו.

ה. מטבע ברכה במקום אחר

הנה בכף החיים (שם ס"ק י"א) פקפק על הפרי מגדים הנ"ל דחזינן בכמה דוכתי דמהני בכהאי גוונא תוך כדי דיבור.

ובספר שיח מרדכי כתב לבאר דלא תיקשי על הפרי מגדים מכל הני דוכתי, דהתם ליכא ברכה כהאי גוונא, משא"כ במהקדש השבת וישראל והזמנים.

והנה לדברי השיח מרדכי נמצא במעין שלש והיה צריך לומר על הגפן ופרי הגפן כגון לאחר הבדלה, ואמר על המחיה, לא מהני שתוך כדי דיבור יוסיף על הגפן, דהרי אשכחן ברכה בכהאי גוונא. [ואולי נימא מדלא הוסיף ו' החיבור בתיבת הגפן ופרי הגפן].

ה. מקדש אזיל על שבת

אך העירו דיש לבאר דברי הפרי מגדים באופן אחר, דהכא גרע דתיבת מקדש איתא על השבת, ואפילו כשחשב שהוא גם שבת וגם מועד, לא מינכרא דתיבת מקדש על תרווייהו. ולפי זה לא יקשו כל קושיית הכף החיים. ולפי זה יועיל במעין שלש להוסיף. וצריך עיון.

ענינים שנים

הציבור אף שיתכן שאחר כך יתפלל ביחידות.

ד. לענין גאולה לתפילה אינו כן

הנה העירו מדברי המשנה ברורה (סי' רל"ו ס"ק י"א) דבמקומות שמקדימין להתפלל מעריב מבעוד יום, ובא לבית הכנסת בשעה שמתחילין ברכו, והוא טרם התפלל מנחה, יתפלל מנחה בעוד שהם קורין קריאת שמע וברכותיה, ואחר כך יתפלל מעריב עם הציבור ואחר כך יקרא קריאת שמע וברכותיה בלילה.

[אכן אם יהיה לו מנין לתפלת ערבית בלילה ימתין בתפלת מנחה להתפלל בשעה שהציבור מתפלל ערבית ותפלת ערבית יתפלל אחר כך כדינה עם ציבור בלילה].

והרי בסתמא דמילתא יגמור המנחה כאשר הציבור כבר התחילו מעריב, נמצא דלא יתחיל עם הציבור ביחד אלא יתחיל להתפלל מעריב כשהציבור באמצע התפילה.

אמנם אין מזה סתירה לפיסקא דהחזון איש דלעיל, דהתם אמרינן לענין דילוג דחמיר, אבל לענין גאולה לתפילה במעריב שפיר אמרינן שבמעריב יוותר על סמיכת גאולה לתפילה בשביל תפילת ציבור אף שיתחיל רק באמצע.

ה. להתפלל בשעה שהציבור מתפללים

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' צ"ז סעי' ט"ו) ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים.

וכתב בספר אשי ישראל (פרק כ"ח סעי' ל"ט) בשם החזון איש, שאם מתפלל בביתו ביחידות, וביתו סמוך לבית הכנסת ושומע שהציבור בבית הכנסת הגיעו לתפילת שמונה עשרה, והוא טרם קרא קריאת שמע וברכותיה, יעמוד עמהם לתפילת שמונה עשרה כדי לזכות להתפלל בשעה שהציבור מתפלל, ורק לאחר מכן יקרא קריאת שמע וברכותיה. חזינן דאף על מנת להתפלל בעת שהציבור מתפלל עדיף מלסמוך גאולה לתפילה.

אמנם לענין דלדל, הרי אין מדלגין על פסוקי דזמרה על מנת להתפלל בשעה שהציבור מתפלל, כמו שכתב באשי ישראל (פרק ט"ז הערה נ'). חזינן כהנ"ל באות הקודם דדילוג פסוקי דזמרה חמירא טפי מסמיכת גאולה לתפילה.

באמצע תפילת הציבור

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' נ"ב סעי' א') שיקצר בפסוקי דזמרה כדי להתפלל שמונה עשרה עם הציבור.

ויש לעיין האם מותר לקצר כדי להתפלל עם הציבור שכבר נמצאים באמצע שמונה עשרה. [כגון שזה המנין האחרון, או כדי להתפלל כותקין במנין ואם לא יקצר יתפלל בותקין ביחידות].

א. שורש הספק

שורש הספק, דחזינן דנהי דבמתחיל באמצע שמונה עשרה עם הציבור, יש לזה מעלה יותר מתפילה ביחיד, אך חזינן דלא יפסיד בקדושה מחמת האי תפילה, ואם מתחיל עם הציבור, אמרינן דיעשה זאת אף שיפסיד קדושה.

וכעין זה יש לשאול בתפילת ערבית דאמרינן (שו"ע סי' רל"ו סעי' ג') דתפילה בציבור עדיף מגאולה לתפילה כאשר אין מנין אחר, מהו כשיתחיל להתפלל כשהם באמצע שמונה עשרה.

ב. עדיף לדלג

הנה בדינים והנהגות (מהחזון איש, פ"ד אות ה') כתב דיש לדלג רק אם יתחיל ממש עם הציבור.

[בספר אשי ישראל (פרק ט"ז הערה נ') מסתפק בזה. וראיתי מביאים בשם ספר זה השולחן, דיקצר בפסוקי דזמרה אף בשביל שיגיע לאמצע שמונה עשרה עם הציבור, וילף לה מסי' ק"ט, ולכאורה לא מצאנו בסי' ק"ט ראייה].

ג. ספק עם יתחיל עם הציבור

מעתה אם נימא כדינים והנהגות, יש לעיין מהו במסופק אם יצליח על ידי הדילוג להתחיל עם הציבור, כגון שרץ לבית הכנסת ואינו יודע אם יספיק להתחיל עם הציבור, ומכל מקום בהגיעו לבית הכנסת ידלג מחמת ותיקין, ואם ישאר בבית יתפלל ותיקין בלא לדלג, והשתא יש לעיין מאי עבדינן, האם עדיף ספק שיתחיל עם הציבור אע"פ שודאי ידלג, או דילמא עדיף שלא לדלג אע"פ שודאי יתפלל ביחיד.

והנה מסבירא נראה דבשביל ספק תפילה עם הציבור לא יעשה ודאי דילוג, וכמו שכתב כעין זה במשנה ברורה (סי' רל"ו ס"ק י"ב) דאע"פ דבמעריב עדיף תפילה בציבור על סמיכת גאולה לתפילה, אך היינו דוקא באופן שמסתמא הוא המנין האחרון, אבל במסופק אם יהא עוד מניינים לא יבטל מעלת סמיכת גאולה לתפילה כדי להתפלל עכשיו עם

עניני שבת

[ויש לומר דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה. אך יש לומר דניחא ליה בחום של הברזל דעל ידי זה יתחמם התבשיל].

ג. פחות מיד סולדת

אך להעביר הסיר אם כבר הצטנן ונעשה פחות מיד סולדת, תליא אם יש בישול אחר בישול בלח, ונהי דלרמ"א (סי' ש"ח סעי' ט"ו) שרי אבל להמחבר (שם סעי' ד') אסירא.

והרי העובדא הנ"ל היה באנשים הנוהגים כהמחבר. ואם הנוהג כרמ"א יעביר בשבילו הקדירה, יש לומר דשרי בדיעבד, דהוה ליה לדידהו כשוגג דשרינן מעשה שבת בשעת הצורך, אך כל זה בדיעבד.

ואם יעביר עבורו נכרי יהא אסור. ואם יחזיקו ביחד אדם הנוהג כרמ"א ונכרי, אם הוה זה אינו יכול וזה אינו יכול, יש לאסור מחמת הנכרי.

ד. בישול אחר בישול בתורת ספק

אמנם יש לעיין להמחבר אם אסירא בדיעבד, דיש לומר דהחמיר דיש בישול אחר בישול בלח רק בתורת מספק. אך אפשר דבאמת דעת המחבר לפסוק בתורת ודאי שיש בישול אחר בישול בלח.

וכל זה בנצטנן פחות מיד סולדת אך אם עדיין יד סולדת יש לומר דגם למחבר שרי. וצריך תלמוד.

נכבה הגז בשבת

עובדא הוה שכבה הגז בשבת והנידון היה אם אפשר להעביר הסיר לפלטה של שבת.

א. אינה גרופה וקטומה

הנה יש לדון אם פלטה חשמלית חשיב גרופה וקטומה. [א"י. עיין ארחות רבינו (שבת אות י"א) שאמר החזון איש שאף פלטה של שבת שאין לה אלא מדת חום אחת דינה כאינה גרופה וקטומה].

וכד נימא דלא הוה גרופה וקטומה, אם כן אפשר להניחה על הפלטה רק אם מניח מתחת קדירה ריקנית.

ב. קדירה של מתכת

אך הנה להניח קדירה של מתכת ריקנית, כתב בחזון איש (או"ח סי' ל"ז ס"ק י"א, וסי' נ" ס"ק ט"ו) דאפשר דאסור מן התורה משום בישול, שהקדירה תתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, והרי איתא ברמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ו) דהמחמם את המתכות עד שנעשה גחלת הרי זה מבשל, וכתב דאף אם עדיין לא נעשה גחלת נראה דאסור.

אך יש לומר דאפשר לומר לנכרי שיניח שם קדירה ריקנית של מתכת דהוה שבות דשבות במקום מצוה, כד נימא דגם בספק דאורייתא אמרינן לה, מכיון דהוה ספיקא דרבנן.



תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת עקב

מי כעמך ישראל

ואם יחשוב האדם לעצמו, "נו טוב, כל זה כבר עבר וחלף מן העולם, הרי כתוב בפירוש 'רק באבותיך'", לזה יש להמשיך ולקרוא: "וַיִּבְחַר בְּזֶרְעוֹ אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כִּי הָיָה". "בכם" פירושו בנו, בעם ישראל, בכל אחד ואחד מאתנו! יש כאן הצהרה מרעישה מפיו של אדון כל העולמים, שהוא אוהב את עמו יותר מכל דבר אחר הקיים ביקום כולו! "בזרעם אחריהם בכם" פירושו שה' בחר בכם, בכל דור ודור, לנצח נצחים. בכל פעם שמילים אלו יילמדו על ידי "זרעם אחריהם", ידעו נא כי רק בהם מוצא ה' עונג ושמחה!

רש"י, הרמב"ם והקורא הנעים

מיהם אותם "זרעם אחריהם" - האם מדובר רק ברש"י, ברמב"ם או בגדולי הדורות? לא! המילים האלו מתייחסות לכל יהודי כשר, שומר תורה ומצוות. אם אתה נאמן לה', אז הוא פונה אליך ואומר, "היקום כולו שייך לי, כל מיליארדי הגלקסיות שלי הם, אולם אני בחרתי רק באבותיך, וכן בך, זרעם אחריהם". הכוונה לאנשים, נשים, בנים ובנות - כל אחד ואחד מהם חשוב יותר מהבריאה כולה! הקב"ה אוהב את חיים, את דוד, את ירוחם ואת אלעזר. הוא חושב רק על חנה'לה ורבקי וגיטי!

ידע נא הקורא הנעים, בכל מקום שהוא, ה' אוהב אותך יותר ממה שהוא אוהב את היקום כולו! לכל אחד ואחד מכם הוא פונה ואומר: "רק אתם מעניינים אותי!"

הנושא המרכזי

באמת אין צורך להמתין עד לפרשת עקב כדי להבין שעם ישראל הם העניין כאן, משום שלמען האמת, זהו הנושא המרכזי, הבריח התיכון, של התורה הכולה, של כל כתבי הקודש. חשיבותו של היהודי בעיני השי"ת הוא הנושא העליון והחשוב ביותר בתורה; כמובן שהנושא העליון הוא הקדוש ברוך הוא, אולם המסקנה המתבקשת מזה היא שעם ה' הוא העניין המרכזי.

השמים ושמי השמים

בפרשת השבוע ישנו פסוק, שראוי לכל אחד ואחד מאתנו ללמוד אותו בשום לב, משום שנמצאת בו אחת ההצהרות החשובות ביותר בכל התורה כולה. הצהרה זו - אסור לנו לשכוח, אלא מוטל עלינו לשומר אותה במודעותנו במשך כל חיינו, וללמד אותה לילדינו.

הפסוק אומר (דברים י, יד), "הֵן לֵה' אֱלֹקֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם" - פירושו של דבר, שהיקום כולו שייך להשי"ת. האם אתם מעלים בדעתכם מהו היקום? ניתן להמחיש זאת כך: אם הייתם נכנסים אל תוך חללית הטסה במהירות האור - כשלוש מאות אלף קילומטר לשנייה - הייתם הופכים לאנשים מבוגרים מאוד עוד קודם שהייתם מגיעים לחלק מאותם כוכבים מרוחקים, אותם עדיין ניתן לראות. הייתם מספיקים להתחתן ואף לחתן את נכדיכם, ואולי הייתם זוכים ורואים נכדי נינים באותה חללית, ועדיין לא היה מסתיים המסע.

וכל זה הוא כמו גרגיר אבק ביחס ל"שמים ושמי השמים" השייכים כולם לה'. כל התיאור הנ"ל אינו אפילו תחילתו של המסע. החלל נמשך עוד ועוד, ואין לנו שום השגה בעוצמת מרחביו האין-סופיים. ישנם עשרות ואולי מאות מיליונים של עולמות, וכל זה רק בגלקסיה אחת! הגלקסיה שלנו היא כמו טיפה מן הים כלפי האין סוף. קיימות גלקסיות יותר ממספר הטיפות הנמצאות באוקיינוס השקט! וכל זה שייך להשי"ת! "הֵן לֵה' אֱלֹקֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם הָאֵרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ!"

במי חושק ה'?

כעת נשים לב היטב לדברי הפסוק הבא, כי בו יתגלה לנו מהו הדבר המעניין את מי ששמי השמים שלו. אומר הפסוק "רַק בְּאַבְרָהָם חֲשַׁק ה' לְאַהֲבָה אוֹתָם". פירושו של דבר, שאדון העולמות כולם אינו מעוניין בשום דבר, זולת "אבותיך". לשמש האדירה אין שום משמעות בעיני ה' יתברך. מיליוני הכוכבים גם הם חסרי חשיבות. מיליארדי הקילומטרים של החלל החיצון - הכל אפס וכלום. רק באבותיך מוצא ה' חפץ וענין, "לאהבה אותם".

מלחמות המצרים והרומיים, והפרסיים - כל אלו אינם קיימים כלל וכלל.

התורה אינה ספר של יהודים

יהיה מי שיטען, "נו טוב, כמוכן. התורה היא ספרם של עם ישראל, ואך טבעי הוא שידובר בו אודותם. הרי אם נסתכל בספר של העם הפולני, להבדיל, הפולנים הם אלו שיוזכרו בו. כך הוא גם בספרם של היהודים - הוא עוסק ביהודים".

אולם טעות גדולה היא בידם! התורה אינה ספר היסטוריה של העם היהודי. היא אינה "ספרו הלאומי" של עם ישראל, אלא זהו ספרו של ה' יתברך! זהו ספרה של הבריאה כולה, "השמים ושמי השמים, הארץ וכל אשר בה", וספר זה של הבריאה, עוסק אך ורק בעמו של הקב"ה.

וזה לא התחיל רק מאברהם אבינו, כבר מראשית הבריאה אנו מוצאים את עם ישראל. כבר כאשר היינו ילדים קטנים למדנו את דברי רש"י "בראשית - בשביל ישראל שנקראו ראשית". האם אי פעם נתנו את דעתנו למשמעותם של הדברים? עם ישראל, שהינו חלק קטן ביותר מהאנושות, בשבילו ורק בשבילו נברא העולם!

טיפות מים עכורות

זהו סיפורה של התורה כולה. הקב"ה מכריז באופן הברור ביותר שחפצו ועניינו הוא אך ורק בבני ישראל. כל שאר עמי העולם הם תפאורה בלבד. גם אלו המוזכרים בתורה, מטרתם היא רק למען ישראל.

"הן גוים כְּמֶר מִדְּלִי" (ישעיה מ, טו) - כאשר שואבים מים מהבאר, מתחת לדלי ישנם כמה טיפות של מים עכורים הנוטפות מהדלי. לטיפות אלו אין שום חשיבות, וכל חפצו של דולה המים הוא רק במים הזכים שבתוך הדלי. כל עמי הארץ הם כמו אותן טיפות קטנות הנוטפות מהדלי, "כָּל הַגּוֹיִם כְּאֵין נִגְדוּ מֵאָפֶס וְתָהוּ נִחְשָׁבוּ לוֹ" (שם פסוק יז).

ואם ישאל השואל, כיצד יתכן שעמים גדולים, הממלאים את העולם כולו, הינם "אפס ותהו" בעיני ה'? ההסבר לזה נמצא בפסוקים מפרשתנו, בהם פתחנו, "הן לה' אֱלֹקֵינוּ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ, רַק בְּאַבְרָהָם חֶשֶׁק ה' לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזָרְעָם אֲחֵרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כִּי־זֶה הָזֶה". הקב"ה אינו מתרשם מגודל ומעוצמה, והוא חפץ אך ורק באבותינו ובנו. ביחס לאהבתו של השי"ת לעמו, כל שאר האומות הם "כמר מדלי", כמו טיפות מים עכורות ובלתי חשובות. מבטו של השי"ת הוא "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

והנה, כאשר אנו חפצים לדעת מהם הדברים שמעניינים אדם מסוים, עלינו להאזין לשיחותיו; צריך לשמוע מהם הנושאים עליהם הוא מדבר. למשל, בחור ישיבה הנפגש פגישת שידוכין עם נערה, והוא רוצה לדעת מהם הנושאים המעניינים אותה, עליו לבחון האם היא מדברת על הבית והמשפחה, ועל השאיפה ליצור בביתה אווירה מיוחדת של בית המקדש, או על הביילויים והחופשות שהיו לה בעבר ולאלו שהיא מצפה להם בעתיד, ועל שאר הנאות ובידורים - זהו האופן לדעת היכן נמצא ליבה.

ובכן, מהי התורה? כאשר אנו לומדים את דברי התורה, אנחנו שומעים את קולו ואת מחשבותיו של הבורא יתברך. התורה היא מחשבותיו של ה'. אמנם אין לנו השגה כלל במחשבותיו, ואין זה בידו של בן אנוש להבין דבר זה, אולם בכל הנוגע אלינו, כאשר הקב"ה מדבר בתורתו, הוא מגלה לנו מהן מחשבותיו. התורה היא "דברי אלקים חיים" - דיבורו של קל חי. אם כן, כאשר נאזין ברוב קשב לשיחתו של ה', נבין מזה מהם הנושאים המעניינים אותו, ומהו הדבר החשוב בעיניו.

מי שיסתכל בתורה, אפילו במבט השטחי ביותר, ייווכח שהדבר החשוב ביותר בעולם כולו הוא עם ישראל. הדבר מדהים - התורה עוסקת ומדברת רק על עם ישראל! זהו הנושא האחד והיחיד בתורה, ובכל מקום בחומש בו נפתח נראה כיצד ה' מדבר אל משה ואל שאר הנביאים, כולם זרע אברהם. התורה, נביאים וכתובים כולם, עוסקים אך ורק בעם ישראל. העובדה הזו מבליטה מאוד את היסוד הנ"ל, שעם ישראל הם הנושא המרכזי, והם ורק הם עומדים בראש מעייניו של השי"ת.

אימפריות נשכחות

מראשיתה של התורה, אזכורם של כל שאר הנושאים מלבד עם ישראל, הוא מינימלי ביותר עד בלתי קיים. התורה אינה מזכירה ולו במילה את כל אותן האימפריות שהיו קיימות בימי קדם. עליכם לדעת, שבאותה תקופה בה אירעו לאבותינו המאורעות המוזכרים בתורה, היו בעולם אימפריות גדולות ואימתניות. היו מלכים רבי-עוצמה בעלי ממשלות חזקות ביותר, ששלטו בערים רבות. דברים רבים התרחשו אז בעולם, אירועים שמעניינים מאוד את ההיסטוריונים, שראוי היה לכוללם עלי ספר. ובכל זאת, לכל אלו אין את הזכות לשמש אפילו כדמויות רקע אפרוריות בתורה הקדושה.

לדוגמא, בתקפותם של האבות הקדושים היתה בעולם אימפריה עצומה בשם "שומר", ולא שמענו אודותם כלל בתורה, כמו גם אודות האירים, הנורדים, וכל שאר עמי העולם, אלא רק אודות עם ישראל.

זה לעומת זה

מרנא ר' ישראל סלנטר זיע"א, לימד אותנו יסוד גדול וחשוב בענין אופן הנהגתו יתברך בעולמנו, והוא, שלכל ענין וכח של אמת בבריאה, מתעורר כנגדו כח של שקר. היצר הרע מטיל את כל כובד משקלו על כל ענין טוב, וככל שאמת גדולה וחשובה יותר, כך גדל כח התנגדותו של היצר הרע. זוהי מציאות מכוונת, וזהו חלק מתכניתו של הבורא יתברך, שהשגת האמת תדרוש מלחמה ומאמץ. אין זה אומר שלא ניתן להתגבר על המכשול שמציב בפנינו היצר הרע, אולם עלינו לדעת שלכל דבר טוב יש מעכבים ומפריעים.

נתחיל עם האמת הפשוטה, שהקב"ה ברא את העולם. "בראשית ברא אלקים" - כל מה שאנו רואים תלוי אך ורק ברצון הבורא יתברך. זוהי ראשיתה של התורה הקדושה, והוא היסוד האמיתי והחשוב ביותר.

מלחמה בה'

מכיון שאמת זו היא יסודי היסודות, מקיים היצר הרע כנגדה מלחמה בקנה מידה עצום. בכל העולם קיימים מוסדות אדירים שקידשו מלחמה באמונה בה'. כל האוניברסיטאות והמכללות, כל התיכונים, וכל בתי הספר היסודיים, הנם אויבים בלתי מוסתרים של האמונה בבורא עולם. גם אותן מדינות המשלמות מס-שפתיים לאיזה שהוא סוג של "דת", כבר נכבשו על ידי אנשי האקדמיה, העיתונים, הספריות, הרדיו, הטלוויזיה, וכו', וכל אלו מכריזים בקול גדול: "אין אלקים פל מִזְמוֹתֵינו" (תהילים י, ד). אפילו בית המשפט העליון של ארה"ב הצטרף למקהלה, ופסק שאסור על פי חוק ללמד על בורא העולם בבתי הספר הציבוריים. השומעים אתם? הבורא הוא אנטי-חוקתי! גם הכיתוב המופיע על גבי שטר הדולר המכריז "באלקים אנו בוטחים" - אין בלבי ספק שיום אחד הוא יוסר. הם מנסים למחוק ח"ו את הקב"ה מכל וכל.

היה מקרה שאירע בצה"ל, שמישהו שלח מכתב בנוגע לאיזה ענין מעניני הצבא, ובראשו כתב "בס"ד". איזו מחאה קמה! הצבא הוציא הודעת התנצלות, והבטיח שזו היתה תקלה, ושהדבר לא יחזור על עצמו. המבינים אתם - בצבא הישראלי אין סייעתא דשמיא! הכל הוא רק "כחי ועוצם ידי"! הם לא צריכים את הקב"ה, הם מסתדרים מצוין בלעדיו. עד כדי כך גדולה היא ההתנגדות לבורא העולם - משום שאמיתת מציאותו יתברך היא הראשונה מבין יסודות האמונה.

מלחמה בעם ה'

על פי הדברים שנתבארו, נוכל להבין שהיסוד הגדול המגיע בעקבות היסוד הראשון, המושג הנעלה של "אוהב עמו ישראל", יספוג אף הוא מתקפה מצדו של היצר הרע. אם הנושא המרכזי של התורה הוא "נֶכֶד בְּאַבְרָהָם חֶשֶׁק ה' לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּאַבְרָהָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם" - אז כל כוחות הרע מתאחדים לצבא אחד גדול, ויוצאים למלחמה נגד עם ה'. זו הסיבה שהיצר הרע קיבץ יחד את הממשלות, את כל כוחות הספרות, האקדמיה והתקשורת, וייעד אותם למטרה של מאבק באמת הזו, האמת של אהבת ה' לעמו. מימות עולם לא קמה ספרות עוינת המתקרבת לספרות האנטישמית הפורה. כמות החומר האנטישמי שנאמר ונכתב כנגד עם ישראל גדול יותר ממה שנכתב או נאמר אודות כל עם אחר על פני תבל.

מנהג אבותיהם בידיהם

האנטישמיות אינה רק לחם חוקם של אותם רשעים שהזכרנו, אלא היא מהווה חלק בלתי נפרד מ"תורת" הנצרות, והדברים כתובים שחור על גבי לבן בכתביהם. ואכן, החדרת הדעות האנטישמיות עשתה פרי ל"ע, והגויים הנוצרים גדלו על השנאה הזו והתחנכו על ברכיה.

השנאה התהומית הזו לא החלה בנצרות, אלא הרבה קודם לכן. ההיסטוריונים היוונים האשימו בכתביהם את היהודים בהאשמות הגרועות ביותר. השקרים שנכתבו שם הינם מגוחכים כל כך, אולם בשכלם של הגויים, כל דבר שנכתב על ידי אותם היסטוריונים מתקבל באופן אוטומטי כאמת בלתי ניתנת לערעור, וכך נזרעו זרעי השנאה בליבותיהם.

התופעה הזו היתה נפוצה באירופה כולה, ולא רק בעת העתיקה אלא גם בזמנים מאוחרים יותר. משפט דרייפוס המפורסם הציף את מדינת צרפת בספרות אנטישמית, ובמשך זמן רב, העיתונות והספרות במדינה היו מלאים בהכפשות והשמצות כנגד העם היהודי.

"אדם חסר בית הותקף על ידי קבוצה של יהודים חסידיים"

באמריקה של היום, ה"סטייל" הוא, ברוך ה', לא לדבר בגנותם של יהודים, אולם האנטישמיות קיימת כמובן. לאחרונה הופיעה כותרת ראשית באחד העיתונים הנפוצים בארה"ב: "אדם חסר בית הותקף על ידי קבוצה של יהודים חסידיים בויליאמסבורג". מה אירע שם? פושע נאלח, שבמקרה היה חסר בית, דקר יהודי חסידי ושדד ממנו את ארנקו. כאשר חסר-בית "תמים" זה החל

ומתגרה בשונאיהם של ישראל [היינו ישראל בלשון סגי נהור]". עיקר פעילותו של היצר היא בקרב היהודים. אין זה אומר שלגויים אין יצר הרע. יש להם די והותר, והוא אינו צריך לדאוג לגביהם, כי הם דואגים לעצמם. ובכל זאת, היצר הרע אינו רואה את עיקר הצלחתו בהכשלת הגויים, אלא **בקלקול שכלם של יהודים**, ולכן הוא משקיע את עיקר מרצו בהם, ובפרט בציבור היראים, ביהודים שומרי התורה והמצוות.

כל האנטישמיות בעולם, כל ספרות השנאה וההשפלה שהביא היצר הרע אל העולם, נועדה בעיקרה **להחשיך את שכלם של החרדים לדבר ה'**, בכך שהוא מכריז מלחמה בדברי ה' שנאמרו בפרשתנו, שרק אותנו אוהב הקב"ה, ורק עלינו נתונה דעתו.

כמובן שהיצר מנסה להכשיל אותנו בעוד כהנה וכהנה עבירות ל"ע, הוא מחפש להרוויח עוד פרוטות מהצד, ולעולם לא יירתע מהעבודה הנוספת הכרוכה בכך, אם על ידי זה יצליח ח"ו להכשיל יהודי בעוד חטא. אולם מבין כל הדברים בהם עסוק היצר, הדבר שמעסיק אותו יותר מכל הוא, כיצד יצליח לגרום לכך שיהודים לא יכירו בחביבותם המיוחדת בעיני ה' יתברך.

שנאה-עצמית בקרב יהודים

קיימת לצערנו תופעה רווחת, והיא, יהודים הנגועים בשנאה עצמית, הגורמת להם לתקוף את אחיהם שומרי התורה והמצוות. עלינו לדעת ולהבין, שזוהי צורה מסוימת של שנאה עצמית.

פעם נכחתי באסיפה של רבנים, והגאון ר' אליעזר סילבר זצ"ל דרש שם ואמר כי, "השנאה היא אנטישמיות בין יהודים שומרי תורה ומצוות בינם לבין עצמם". כאשר יהודים תוקפים יהודים חרדים, הם משקפים בזה את האנטישמיות הקיימת בעולם שבחוץ. ישנם, למרבה הצער, יהודים המביטים על גדולי ישראל באנטישמיות. גם חוסר כבוד זה הינו השתקפות של עבודתו של היצר הרע. יש יהודי שנפטר לאחרונה, רב יקר שהיה פעיל בהפצת יהדות. פעם, כאשר עזב את ביתו כדי למסור דרשה ב"דינר" מסוים, אשה אחת שישבה ביתה, קראה לעבר חברתה, "אט קומט דער רויטער" - הנה בא האדמומי - היה לו זקן אדמומי. האם כך מדברים על רב בית כנסת?

זוהי דוגמא מתונה. ישנם דיבורים כל כך מורעלים כנגד רבנים וגדולים, וכמו שאמר הגר"א סילבר, שיש יצר הרע מיוחד לדבר סרה אודות רבנים. הם טוענים הרבנים הם נוכלים ובלתי ישרים. הם מחפשים רק כבוד וממון. ישנם אנשים היושבים בבית הכנסת ולועגים לרב.

במנוסתו, תושביה היהודים של וויליאמסבורג, שאינם טיפשים כלל וכלל, ידעו שהם אינם יכולים להזמין משטרה, משום שזו לא תעשה דבר. אז הם החלו לרדוף אחריו בעודם קוראים לעזרה, "חאפצעם! תפסו את הגנב!"

ואז החלו הדלתות להיפתח, ומתוכם זרמו עשרות יהודים אל תוך הרחוב. הם תפסו את הגנב והלה קיבל את טיפול ה"חאפצעם", שבסופו הוצרך להתפנות לבית החולים. וכיצד אירוע זה דווח על ידי ידידיהם הטובים של היהודים? **אדם חסר בית הותקף על ידי קבוצה של יהודים חסידיים. כך הוא אצל האנטישמיים - מצב שיהודים מגנים על עצמם נקרא "מתקפה".**

מתעלמים מהרוע

זוהי תופעה שראוי ליתן עליה את הדעת - מדוע כולם הם נגד היהודים? האם בימי קדם לא היו עמים אחרים שאפשר היה להשמיץ ולשנוא אותם? הלא היו גם היו עמים אכזריים ביותר, מהם שהיו מקריבים את בניהם לע"ז ועוד כל מיני רשעות ואכזריות, ובכל זאת, אף לא אחד מאותם עמים עמד בפני מבול של השמצות והכפשות כפי שחווה העם היהודי. מדוע זה כך?

פתרון החידה הוא היסוד הגדול שביארנו, שכל טוב הקיים בעולם, גורר מתקפת נגד מצד היצר הרע. להצליח לזלזל ולהמעיט בערכם של עם ישראל, נחשב ההישג הגדול ביותר של היצר הרע. היצר הרע מעוניין שהיהודי יצטייר באופן הגרוע ביותר. אז מעתה, יהודי העובר ברחוב וסופג קריאת גנאי, כעת הוא יבין מהי הסיבה לכך שדוקא הוא נבחר להיות המטרה ללעגם של שכניו, לעומת הכושים, הסינים, ושאר העמים.

והסיבה היא, שהיהודים הם הנקיים והמושלמים ביותר, והאהובים ביותר על ידי הקב"ה. כל עמי העולם נרתמו לקמפיין ההשמצה הגדול ביותר כנגד עם ישראל. זוהי תופעה מתוכננת מראש, ומטרתה לעקור את הרושם אותו מנסה הקב"ה להשריש בשכלם של בני האדם. במקום להכיר ש"כל ישראל בני מלכים הם", "בנים אתם לה' אלקיכם", "אהבתי אתכם נאום ה'", "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך", ועוד אינספור פסוקים ומאמרי חז"ל על זה הדרך, העולם מנסה להשכיח זאת ממנו.

החזית הראשית

אולם הבה נניח כעת למהלכיו של היצר הרע בקרב אומות העולם, וגיוסם למען המלחמה בעם ה', ונתחקה אחר מהלכיו בקרב עם ישראל. הגמרא במסכת סוכה (נב, א) אומרת דבר מדהים, "שמניח אומות העולם

ובצדק, לדון את מעשינו על פי הקריטריון של מצוות ועבירות, לשאול את עצמינו תדיר האם המעשה הזה והזה הוא דבר אותו נצטווית לעשות או שאסור לי לעשותו? באופן כללי, בדרך זו אנו מנהיגים את חיינו בדרך הישרה. "נִרְ לְרַגְלִי דְבָרָךְ וְאוֹר לְנִתְיָבְתִּי" (תהילים קיט, קה). התורה מנחה אותנו היכן לפסוע, איפה בדיוק עלינו להניח את רגלינו בעוד אנו פוסעים בשבילי החיים, כך שלא נרד מהדרך ולא ניפול לתוך מהמורות החיים, ולא נתעה כאשר אנו מגיעים לפרשת דרכים.

אולם התורה כוללת הרבה מעבר לכך. פירוש המושג "תורה" הוא, המחשבות וההשקפות של התורה, אותן חפץ הקב"ה שנאמץ לעצמינו, ושעל פיהן נחיה. זהו מושג נעלה, אותו אנו מוצאים בדבריו של ישעיהו הנביא (נו, ד) - "וּבְחַרְוּ בְּאֶשֶׁר חִפְצָתִי". הקב"ה מגלה לנו באיזה דברים הוא חפץ, ועלינו מוטל לבחור לחפץ באותם דברים בהם חפץ ה'.

חופץ מקיום המצוות וההימנעות מעבירות, ישנן השקפות ומהלכי חשיבה מסוימים, שעל פיהם אנו מצווים לנהל ולעצב את חיינו. גם אם אין בזה שום נפקא מינה למעשה, עצם החשיבה בדרך הנכונה, בדרכו של השי"ת, היא עצמה מעלה גדולה. אדם שחסרות לו השקפות התורה, שאין לו את היחס שיש לתורה הקדושה, לא השיג כלל את המבוקש בעבודת הבורא.

אשר על כן, הפסוק בפרשתנו אודותיו אנו מדברים כאן, כולל בתוכו את אחת המחשבות החשובות ביותר של הקב"ה, אותה אנו מצווים לאמץ לעצמינו, "רק באבותיך חשק ה'... בכם מכל העמים כיום הזה". הקב"ה שמח ומתענג בעם ישראל. הוא מחובר אליהם וחושק בהם, לאהבה אותם, ולכן גם עלינו מוטל לאהוב אותם.

מיהו יהודי יפה?

ישנו ביטוי באידיש, "א שיינער איד" - יהודי יפה. האם "יהודי יפה" פירושו יהודי שנראה טוב מבחינה חיצונית? לא ולא! יהודי יפה פירושו יהודי ירא שמים - זהו יהודי יפה. אם הוא שומר תורה ומצוות, אז בעינינו הוא יפה, משום שאנחנו מביטים דרך עיניו של הקב"ה, ולכן הוא נראה יפה. אם הוא אינו שומר תורה ומצוות, אז הוא נראה בעל מום. יש בו משהו מוזר ולא מתאים.

כל יהודי כשר הוא נאה בעינינו, משום שהוא נאה בעיני ה'. עליך להרגיל את עצמך להביט בו באופן זה.

תופעה זו קיימת בכל בית כנסת שהוא, ללא יוצא מן הכלל. אפילו הרבנים בעצמם מוכרחים לשמור על עצמם, לבל יפלו לתוך רשתה של טעות זו, כי גם הם מושפעים מהיצר הרע.

למרבה הצער - הוא מצליח! היצר הרע עושה עבודה מצוינת מבחינתו, בכך שהוא משכנע אותנו שאיננו העם הנפלא ביותר בעיני ה'.

שטיפת מח של היצר הרע

אני מודע לכך שחלק גדול מהציבור עדיין אינו משוכנע בצדקת דברי. הסיבה לכך היא, שהם כבר הספיקו להיחשף די והותר לתעמולתם של הגויים. תורה זו של אומות העולם, הספיקה לחלחל אל תוך שכלנו. יהודים הגונים, שומרי תורה ומצוות, באים אלי בטענות, "אתה מטיח את העובדות. האם אינך יודע שכשזה מגיע לעסקים, היהודים אינם מוסריים כל כך?" הם מביאים לך דוגמאות ואנקדוטות; אני מאזין להם ואני שומע בקולם את ההד של היצר הרע, ושל תעמולת הגויים.

אותם אנשים נכנעו ללחץ שמפעיל עליהם היצר הרע. וכי האיטלקים הם מוסריים? האם אי פעם היו להם עסקים עם איטלקי? ומה עם הכושים או האירים? האם אי פעם עשיתם עמם עסקים? אין לכם דרך לדעת האם ועד כמה הם ישרים. רק כלפי יהודים אתה משוכנע שהם אינם ישרים, ובפרט היהודים חרדים שהם הנוכלים והרמאים.

הסוף לדעות הקדומות

אנו מלאים בדעות קדומות כלפי יהודים שומרי תורה ומצוות, והעבודה שלנו היא לסלק את הדעות הקדומות הללו משכלנו. עלינו להשתדל ולשקף את מחשבותיו של הקב"ה. אם הקב"ה הוא "אוהב עמו ישראל" יותר מהיקום כולו, כיצד יתכן שאתה תחשוב אחרת?

יתכן ודברים אלו יהיו קשים לעיכול, ועלינו לשמוע אותם ולהפנים אותם. אנחנו חייבים לתקן את שכלנו, מתוך הבנה שכל מה שקראנו ושמענו עד כה, זה מאה אחוז תוצאה של היצר הרע.

מבט של תורה

אנו מביטים בעולם אך ורק דרך עיניה של התורה הקדושה! התורה היא דרך החשיבה שלנו! אנו רגילים,

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

רחמנים בני רחמנים

ליהודי אסור לדבר לשון הרע. יהודים רבים שומרים על פיהם, ונזהרים שלא לדבר בגנותו של חברו. איפה מוצאים דבר כזה? הראו לי עם נוסף המוכן לסבול למען האידיאלים שלו כמו שעם ישראל מוכן!

ורחמנותם של בני העם היהודי היא החזקה ביותר, גם כלפי הגויים. יהודים מרחמים על הנכרים יותר ממה שהם מרחמים אחד על השני. אני עוד זוכר כיצד באירופה, קבצן נכרי היה דופק בדלתו של יהודי, והיהודי היה מוציא אליו זוג נעליים ישנות; כמה שהגוי היה שמח בנעליים אלו! אף לא אחד מחבריו הגויים העניק לו מתנה מעין זו. יהודים נתנו לו קובית סוכר - והוא היה אסיר תודה על כך! היהודים הם רחמנים בני רחמנים! מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ - היכן עוד ניתן למצוא אומה שכזו?

פסגתה של האנושות

אנשים מונעים עצמם מתענוגים, ובאים ללמוד תורה בבית המדרש בלילה! מדי יום ביומו! איזה מחזה מרהיב זה, בכל קהילות הקודש, לראות יהודים מתאספים יחד ללמוד תורה בלילה. ואיזה מחזה מרהיב זה, שנשות ישראל הכשרות אינן מחפשות בלויים מחוץ לביתן, אלא מוצאות את סיפוקן והנאתן בבית פנימה!

בית יהודי הוא בית המקדש! אם רואים מזוזה גדולה בפתח - אות היא שבתוך הבית מתנהל בית המקדש. גם אם דיירי הבית אינם מודעים לזה, משום שהם אנשים בעלי ענווה, שאינם נוהגים לשבח את עצמם, אולם עלינו מוטל להבין את גודל מעלתם האמיתית. אנשים אלו הם קדש קדשים! השכינה שורה בבית יהודי, ואין דבר יפה יותר בעולם כולו מאשר בית יהודי.

אין שום אומה בעולם המתחילה להשתוות לעם ישראל. זוהי חברה מפוארת, עם למופת! על העולם כולו לקחת ממנו דוגמא לתיקון המדות, לנעימות, לטהרה, ולהגינות. אנחנו רגילים לזה, ואיננו מעריכים את מה שיש לנו, אולם אם נעצור ונחשוב על כך, אנחנו פסגתה של האנושות!

לכן, עלינו לדבר על כך תדיר, עלינו להזכיר זאת לעצמנו, משום שהיצר הרע הולם בנו כל הזמן, ומנסה לגייס גם את שומרי התורה למלחמה כנגד עצמם!

הסוף הטוב

עלינו להחדיר זאת בשכלנו - שהקב"ה ברא את כל הבריאה בשבילנו; היקום כולו נוצר בשביל עם ישראל!

אחרת, אתה נמצא רחוק מאוד מהאופן בו מביט השי"ת. עיני ה' והעיניים שלך מביטות לשני כיוונים שונים.

עבודה מעשית

כדי לקנות דפוס חשיבה זה, על האדם להתאמן ולהרגיל עצמו בזה. אני ממליץ לכל אחד, כאשר יהיה לו זמן פנוי, לגשת לפינת הרחוב בשכונה חרדית, ולהביט בכל היהודים החרדים ההולכים ברחוב, ולחשוב כך: "אני נמצא כאן עבור המטרה של לנסות ולחקות את מחשבותיו של השי"ת". אתה עובר ליד ישיבה ומביט בבחורים, לבושים בכובע וחליפה, ואומר לעצמך: "ה' מביט בהם באהבה כעת, אז גם אני אוהב אותם".

ולא רק בבחורי ישיבה - כל יהודי כשר! "בכם כיום הזה!" כולכם! ראו נא, כמה נדיבים הם עם ישראל! הם נותנים עשירית מהכנסתם לצדקה! ויש הנותנים אף יותר מכך! ראו כיצד הם עסוקים בלגדל את משפחותיהם; הם נאמנים לילדיהם, וילדיהם נאמנים אליהם!

עם קדוש

עם ישראל הוא עם קדוש, ומי ישווה לו כלל? האם קיים איסור ייחוד אצל אי מי מהגויים? אצלנו אלו הם דברים שבשגרה, לדוגמא כאשר מגיע משולח מארץ ישראל ומבקש להתארח בביתו של יהודי כשר. בעל הבית שמח לארח אותו, אולם הוא מסביר לו שעליו לצאת לעבודה מוקדם בבוקר, ואם כן, האורח גם כן יהיה צריך להשכים קום וצאת יחד עמו מהבית, מפאת איסור יחוד. אצל הגויים, עצם העלאת בקשה מעין זו היא דבר שלא ניתן להעלותו על הדעת; דבר זה היתה נחשבת מביכה ואף בלתי נימוסית, אולם יהודים מדברים גלויות אודות איסור יחוד. הם מתקשרים לרב עם שאלות באיסור יחוד. יהודי שאשתו ילדה ב"ה, וגיסתו הגיעה כדי לסייע בטיפול בילדיו הקטנים, התקשר אלי כדי לשאול מה עליו לעשות. עניתי לו שלעת עתה אסור לו לשהות בביתו. האם שמעתם על דבר כזה אצל אומות העולם? לא קיים דבר כזה! אבל היהודים מוטרדים תדיר בשאלות אלו, והם מקיימים את הלכות התורה!

אנחנו עם קדוש! אנחנו מונעים את עצמינו מתענוגים! כאשר יהודי רעב והוא חפץ לאכול, הוא אינו יכול להיכנס למסעדה הזו, ולא למקום הזה והזה. אם יהודי נמצא בעיר שלא קיים בה בית אוכל יהודי - הוא אינו אוכל! נקודה. מניעה של רצונות ותענוגים מעצמנו מכח חוקי התורה - זהו ממש קדש קדשים!

• חסדו שיעשה עמנו **לעתיד**, שאנו מובטחים שיקיים יותר מההרים (שם), מחייב אותנו לדבר בשבחיו לעולם.

• עם זו יצרתי לי תהילתי יספרון (שם מג, כא). כי האומה הישראלית נבראה לתכלית של סיפור שבחי אלקינו. אמנם אנו רואים כאן שלא מספיק לדבר בשבחיו מפעם לפעם, אלא שבחך מפינו לא ימוש.

מזה ראינו **שקדושה** אינה רק לדבר על קדושת ה' במובנו הרגיל והפרטי, [קדושה לעומת חול], אלא ההכרה והשבח באופן כללי **על כל גדלו וטובו**, חסדו המלא עולם, וכאמור לדור ודור נגיד **גדלך, ושבחך**. ובאמת הפירוש של קדושה היא שלימות.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

מה אמור האדם לחשוב כאשר הוא קורא אל ה' ואינו נענה?

תשובה:

עליו לחשוב שהקב"ה מצפה שיקרא אליו עוד. ונניח שהוא קרא אליו עוד ועוד ובכל זאת לא נענה - לדוגמא, יהודי זקן המוטל על ערש דווי, הוא בן 119, ובאמת אינו יכול לצפות לחיות עוד זמן רב, ובכל זאת הוא מחליט לקרוא אל ה' ולבקש ממנו להמשיך לחיות, ולבסוף הוא נפטר. האם הוא בזבז את זמנו? בוודאי שלא! יתכן ובדקות אלו, האחרונות בחייו, הוא השיג יותר ממה שהשיג במשך כל חייו, משום שהוא חושב על השי"ת.

הזקן הזה מבקש מהשי"ת שישלח לו רפואה שלמה. יתכן והיה מבין הסובבים אותו שיחשבו שהדבר מגוחך - כמה שנים הוא עוד רוצה לחיות? האם 119 שנים אינם מספיק? והתשובה היא שלא, זה לא מספיק. הוא רוצה לחיות אלף שנים. מדוע שלא ירצה? הלא סבו זקנו מתושלח חי כמעט אלף שנים, ומדוע שלא ירצה אף הוא?!

אז הוא מחליט להתפלל ולקרוא אל ה', ומותר לו לנהוג כן! ואל נא תחשבו שהוא לא השיג את מבוקשו, כי הוא כן השיג אותו! הבכיה והצעקה אל ה' היא התכלית של ערש דווי - כדי שיצחק ויקרא אל ה', ובכך ישיג עוד ועוד הכרה בבורא יתברך. זהו ההישג הגדול ביותר! שאף אחד לא יתאכזב אם תפילותיו אינן נענות, משום שעל ידיהן משיג עוד ועוד הכרה בבורא!

בכל מקום בו אנו נמצאים - השכינה נמצאת אתנו, ולא בשום מקום אחר! השכינה אינה נמצאת בחלל החיצון, לא באיזו גלקסיה מרוחקת, אלא היא ממש כאן - היכן שיהודים חיים ומקיימים את מצוות התורה. הקב"ה נמצא עמנו, והוא ימשיך לשכון בינינו עד אשר ישיבנו לירושלים ויבנה את בית מקדשנו!

ובאותו זמן, "יכירו וידעו כל יושבי תבל" - הכל יכירו את האמת, ירכינו ראשם ויודו על טעותם, ויאמרו, "הצדק תמיד היה אתכם, האמת תמיד היתה ותמיד תהיה, ש"הן לה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ" ואף-על-פי-כן, "רַק בְּאַבְרָהָם חָשַׁק ה' לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּאַרְעָם אֲחֵרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כִּי הִנֵּה!"

שבת שלום ומבורך!

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו זצ"ל

נקדש את שמך בעולם - כמו שכתוב (ויקרא כב, לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתוב (ישעיה ח, יג) את ה' צבקות אותו תקדישו.

באמירת **קדושה** אנו מקיימים את היסוד העיקרי כי תכלית האומה הישראלית היא להכיר ולפרסם שלימות ה' וגדולתו. את זאת אנו עושים מתוך **בחירה בעולם הזה**, וזוהי שמחתנו ושכרינו **לעולם הבא**, ולכן, אחר הברכה על תחיית המתים, כל העדה קמים על רגליהם, כמו שיהיה בשעה שהמתים יחיו, שיקומו ויגידו אז הודאתם ושמחתם בתחייתם על ידי אמירת קדושה, שיעידו על שלימות וגדולת בוראם יתברך.

כשם שמקדישים אותו בשמי מרום - הטעם שחזו ישעיה (פרק ו) ויחזקאל (פרק א) את המראות שבהם ראו צבאות השמים עוסקים באמירת **הקדושה**, היה כדי ליתן לנו דוגמא האיך לשבח ולקדש את ה'. **כשם** שמקדישים שמו עם שכלם השלם, וברעש גדול, מתוך הכרתם בגדולת בוראם, כן אנו משתדלים לילך בדרכיהם. ואמר **בשמי מרום**, כי מדרגתם גבוהה משלנו עד אין שיעור, ואמירת קדושה שלנו היא רק סימן על אמירתם.

ושבחך אלקינו מפניו לא ימוש לעולם ועד - התיבות **לא ימוש** שוות למה שכתוב (ישעיה נד, י) וחסדי מאתך לא ימוש. ויש ג' ענינים בזה ששבחי אלקינו לא ימוש מפניו:

• כל החסד **שבעבר** מחייבנו לדבר לעולם בשבחך.

קיבל ומסרה

מעשי אבות - תורת הגר"ה

עובדות והנהגות מסורת נאמנה מתורת נינו הגדול מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת 'עטרת שלמה', דברי קבלה שנמסרו בידו מפיו אביו מרן הגאון הגדול רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצוק"ל, וגירסא דינקותא מפיו זקנו הגדול רבן של ישראל מרן הגר"ז מבריסק זיע"א, שבשנות ילדותו חסה בצלו בסתר כנפיו. נמסרו בהורמנא למוסף שבת קודש, ונחשפים ומתפרסמים כאן לראשונה

טללי תחיה ניצוצי אור ורסיסי טוהר, עובדות והנהגות, מאוצר המנוצר, השמור וחתום בחותם קודש, מסורות מתורתו של נינו הגדול מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת 'עטרת שלמה', דברי תורה וקבלה, כפי שנמסרו בידו מפיו אביו הגאון הגדול רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצוק"ל, וגירסא דינקותא מפיו זקנו הגדול רבן של ישראל מרן הגר"ז מבריסק זיע"א, שבשנות ילדותו חסה בצלו בסתר כנפיו.

דרך הלימוד

כשאבי מורי זצ"ל הגיע פעם ראשונה אל הסבא מרן הרב מבריסק זיע"א, אמר לו הסבא זיע"א כי דרך הלימוד של אביו רבנו חיים הלוי זיע"א לא היה לומר תורה ולחדש חידושים, אלא רק ללמוד פשט, שאלו אבי מורי זצ"ל, והרי מרן הגר"ח מהפך כל סוגיא מן הקצה אל הקצה בחידושים מבהילים, והכיצד יקרא זאת לימוד 'פשט', ולא 'חידושים'. השיב לו מרן הגר"ז זיע"א, זהו רק מפני שקודם לא למדו כמו הפשט.

לפום ריהטא מי ששומע זאת עומד ותמה, והרי אין לך מחדש גדול מרבי חיים, שכל סוגיא שרק נגע בה הפכה מן הקצה אל הקצה, ביצירת יסודות חדשים ועולם שלם של הגדרות ומושגים חדשים, ואפילו השפה והביטויים הם כאלו שנתחדשו על ידו, וממנו הושרשו והונחלו לדורות עולם, ועל כל היצירה המופלאה והמהפכנית הזאת לומר שאצלנו לא אומרים 'חידושים', אלא לומדים 'פשט'.

אולם הסבר הדברים היה אבי מורי זצ"ל אומר, טעות נפוצה היא לחשוב כי 'פשט' הכוונה ללימוד שטחי בלא התבוננות והעמקה, אולם האמת היא כי 'פשט' הכונה להבין את עומק משמעות הדברים, והבנת הסברות וההגדרות של דברי הגמרא והראשונים, ועל ידי זה לגלות את כל משמעות הדברים שיש במה שכתוב, ולימוד זה הוא לימוד הדברים בעצמם, ולא 'זאגצן תורה' - כלשונו של מרן הגר"ז, כי בביאור הסברות והגדרים, נמצא שגוף הדברים שנאמרו הם המה שמתבהרים ומתלבנים, וכל החידושים המתחדשים, הם אינם תוספת על הנאמר מלכתחילה, אלא גילוי הדברים הטמונים בתוך מה שנאמר, שמחמת חוסר עומק ההבנה וההגדרה, לא היו גלויים, והכל בבחינת 'דלי מרגניתא מתותי חספא', ולכן כל זה הוא בבחינת לימוד ה'פשט', ולא אמירת חידושים.

וברור שכשלומומים כך, מתבהרים ומתבררים יסודות והגדרות אין סוף, ונפתחים עולמות שלמים שלא היה אפשר לעמוד עליהם מקודם, אולם כל הדברים המיוחדים שיצאו ונלמדו מתוך ההתבוננות וההעמקה במה שכתוב בגמרא והראשונים, הם כולם 'פשט' הדברים עצמם, כי הם פירוש ותמצית הדברים עצמם.

וכמו שהיה אבי מורי זצ"ל ממחיש את הדברים, באומרו, כי עד שהגיע ר' חיים, הרי שבשביל לומר שטיקל תורה, היה אדם צריך ללמוד לפחות חצי ש"ס, כי האופן בו היו מחדשים ומגיעים למסקנות היה ע"י קושיות שהיו בנויות

מסתירות, ממקום אחד בש"ס, למקום אחר בש"ס, או מדברי הראשונים ממקום אחד לדבריהם במקום אחר, ומכח קושיות אלו היו מסיקים ומכריחים שיש חילוק בין המקרים וכיוצ"ב.

אולם מעת שיסד וסלל מרן הגר"ח את דרך ההבנה והגדרת הסברא, אז תיכף כשמתחיל ללמוד, מיד כבר עולים בפני הלומד שתי הצדדים בהבנת עומק הדברים, וממילא מיד כבר ניצב החילוק ועומד מעצמו, ומיד נבנה פלפול שלם בסברת ועומק הדברים.

כי תמצית דרך הלימוד של הגר"ח, הייתה לרדת ולהתבונן לעומק ההגדרה של הדברים, להעמיד כל נקודה ונקודה בצורה מוגדרת ומדויקת, וכדרכה של תורה, מתוך הגדרת הדברים על דיוקם, היו עולים חידושים רבים ועצומים, ונבנים עולמות שלמים של תילי תילים של חידושים, ומשתנה כל המבט על הסוגיא, עד שההבנה הראשונה אין לה שום שייכות ושום קשר עם ההבנה של המסקנה הבאה לאחר ההתבוננות.

ממנו הושתת כל העולם

זוהי תמצית יסוד הדרך שהנחיל והשריש רבנו הגר"ח, ובזה שוין כל תלמידיו, כמו מרן הגר"ד מקמניץ בעל ה'ברכת שמואל', ומרן הגר"ש בעל ה'שערי יושר', מרן הגר"א ב'סרמון בעל ה'קובץ שיעורים', מרן הגר"א ז' מלצר בעל ה'אבן האזל', מרן הגר"י אברמסקי בעל ה'חזון יחזקאל', מרן בעל ה'אמרי משה', ועוד, שכולם הם תלמידי הגר"ח, על אף שדרכיהם שונות וחלוקות, מכל מקום את היסוד הזה קיבלו מרבנו הגר"ח, שהלימוד יהא לימוד הדברים בעצמם, על ידי העמקת ההבנה בסברות וגדרי הדברים.

ומהם הונחלה שיטה זו לכל עולם התורה כולו, וכלשונו של מרן הגר"ז בהקדמתו לספר חידושי רבנו חיים הלוי שאור תורתו מלאה תבל מסוף העולם ועד סופו ממש, ושיטת לימודו נתפשטה בכל ישיבות ומקומות התורה, והוא פתח שערי אורה בהבנה והעמקה נפלאה לאמתה של תורה לפני אלפי תלמידים, אשר נהיו אחר כך לראשי חכמי ישראל וראשי הישיבות, וממנו הושתת כל העולם כולו.

והאמת שכבר בצעירותו של מרן הגר"ח, כשאביו רבנו ה'בית הלוי' אמר לאור ישראל מרן רבי ישראל סלנטער זיע"א מדברי תורתו של מרן הגר"ח, אמר מרן הגר"ס זצ"ל על כך, כי זוהי הדרך שבא ילמדו בני הדור הבא.

פעם בעת דין ודברים אודות גדלותו ועוצמתו של רבנו חיים הלוי, הגדיר הסבא מרן הגר"ז זצ"ל כי אמנם ישנם יסודות שגם אחרים שמרן הגר"ח חידש, שגם אחרים זכו לחדש כן, אולם בזאת מתבטאת גדולתו של האבא, בכך שהוא אמר רק את אותם יסודות שצריך לומר, ולא הוסיף עוד דרכים נוספות במקביל, וזו מידה יחודית לאבא, שאמר רק את מה שצריך לומר.

ופעם התבטא הסבא מרן הגר"ז זיע"א על לימודו של אביו ואמר, 'בכל מקום, אבא אמר, את מה שצריך לומר'. כרוצה לומר, רק את מה שצריך, ולא את מה שלא צריך. כי אמנם גם זהו חלק מדרך לימודו של מרן הגר"ח, לומר רק את מה שצריך, ולא לומר את מה שלא צריך.

כיוצא בזה, סיפר מרן הגר"ז כי בעת שדיבר עמו רבנו על אודות דרך הלימוד בבקיאות, אמר רבנו לבנו, שכשהוא למד פעם ראשונה את מסכת זבחים, למד בבת אחת ברציפות מתחילת המסכתא, עד פרק כל התדיר, ולא חיסרתי לחשוב בכל מקום, מה שצריך לחשוב, כשסיפר זאת הסבא לאבי מורי זצ"ל אמר אבי מורי על זה, שדבר זה מתאים על הגר"א.

יסודות הדרך

בעל האבן האזל' מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זיע"א אמר לאבי מורי זצ"ל כי דרך הלימוד שיסד רבנו חיים הלוי, הוא שילוב של החריפות של אביו מרן ה'בית הלוי', עם דרך ההבנה שקיבל מרבי מענדלי סלוצקער זיע"א שמלפנים היה רב בעיירה הלוסק, היה זה בעת שרבנו בעל ה'בית הלוי זיע"א כיהן כרבה של סלוצק, כשעל בני העיר סלוצק נמנה רבי מענדלי, רבי מענדלי היה שריד אחרון לתלמידי מרנא ורבנא רבנו חיים מואלוז'ין זיע"א, והיה מבוגר מרבנו בעל ה'בית הלוי', אולם מטעמים שעמו לא אבה ליטול עוד על עצמו את עול הרבנות, ועל כן נתמנה רבנו ה'בית הלוי' לרב העיר, במקביל הייתה לו לרבי מענדלי כולל בו הוא מסר שיעורים והרביץ תורה לחבר לומדים.

כאשר עקר רבנו ה'בית הלוי' לדור בעיר סלוצק, עם התמנותו לרב העיר, בנו רבנו חיים הלוי כשאתו עמו גם היה הגאון הרגוצובער בעל ה'צפנת פענח' זצ"ל היו אז בחורים צעירים, ולמדו אצל הבית הלוי, ובמקביל שלחם הבית הלוי להשתתף בשיעוריו של הגאון רבי מענדלי, כששיעורים אלו ינק את היסודות לדרך ההבנה.

עם הגיעם של שני גאונים אלו להשתתף בשיעורים, הרי שמטבע הדברים לקחו הם את כל תשומת הלב, ויתר הלומדים מצאו את עצמם נדחקים בשעת השיעור, כשראו הלומדים כי הדבר נהפך לדבר קבוע, באו הם בטענות אל רבי מענדלי, השיב להם רבי מענדלי, מהשתיים האלו יצא תועלת יותר מאשר כולכם יחד.

מרן הגר"ח החזיק את רבי מענדלי לרבו מובהק, ואף נהג הלכה למעשה כשיטתו, כאשר מעשה שהיה חודש אחד, שבו לא נראתה הלבנה מחמת העננים, עד סוף זמן קידוש לבנה. ואולם לרבי מענדלי הייתה שיטה מחודשת בדעת הרמב"ם שמוסיפה עוד שמונה עשרה שעות לזמן קידוש לבנה, ובתוך אותם שמונה עשרה שעות, אכן נראתה הלבנה, נכנסו אל מרן הגר"ח לבשר על כך, ומרן הגר"ח עם שלא נחה דעתו מכך שסיפרו לו על זאת, יצא מיד ובירך את הלבנה, כשיטתו המחודשת של רבי מענדלי.

אבי מורי זצ"ל שזכה להיות מצאצאי רבי מענדלי, היה מביא דוגמא אחת לכך, את היסוד המפורסם של מרן הגר"ח בספרו חידושי רבנו חיים הלוי, בגדר הטומאה שעוף טהור מטמא בבית הבליעה, אם הוא מטמא מדין טומאת 'מקום', או מדין טומאת 'אכילה', כאשר יסוד הדברים מופיעים כבר בשו"ת עמודי אור, בתשובה הממוענת אל הגאון רבי מענדלי.

בעת שהגיע אבי מורי זצ"ל לראשונה לקמניץ לביתו של מרן בעל ה'ברכת שמואל' זצ"ל, והציגוהו כנכדו של רבי מענדלי, אמר רבנו הגרב"ד מקמניץ זצ"ל את דברי הגמ', אף על גב דארי לא חזינא, מרבעתא דארי קחזינא, כלומר, שעל אף שהוא עצמו לא זכה לפגוש את רבי מענדלי, מכל מקום ראה את מקום שבתו של רבי מענדלי, כשהוא מסביר את כוונתו, כי קודם שנתמנה לראש הישיבה בקמניץ, היה מרן הגרב"ד ראש ישיבה בעיר הלוסק, מקום כהונתו של רבי מענדלי, והיה זה כ"ב שנים לאחר התסלקותו של רבי מענדלי, אחד מן הבעלי בתים מתושבי העיר, ניגש לשאול את מרן הגרב"ד זצ"ל שאלה, ואמר מרן הגרב"ד שעל עוצמת ויחודיות השאלה הייתה ניכרת השפעתו של רבי מענדלי על בני עירו.

עיונה של תורה

גודל עיונו של רבנו היה עצום עד למאוד, עד שפעמים רבות היה ריכוזו כל כך גדול ועצום, שראשו נעשה חם ונוסף אגלי זיעה, בימי הקור הרוסי, עד שהיה צריך להשעין את ראשו על בריח הדלת העשוי מברזל, על מנת לצנן את חום ראשו.

בתקופה מסויימת סבל רבנו מכאבי ראש עזים מאוד, ועל אף שביקשו ודרשו אצל רופאים מומחים וטובים, לא מצאו את הסיבה לכאבי הראש, עד שהציע אחד הרופאים המומחים, שהוא יתלווה אל רבנו במשך כמה ימים, ואולי בכך ימצא את סיבת הכאבים.

במהלך הימים הבחין הרופא, כי מידי יום לאחר תפילת שחרית, נעמד רבנו, למשך שעה ארוכה, ונשען על הקיר, כשמצחו שעון על שני אגרופי ידיו הקמוצים זה בזה, תיכף כשקלט הרופא את תנוחה זו, אמר כי זה ככל הנראה, הגורם לכאבי הראש, באשר בתנוחה זו האגרופים דוחקים את המצח, ובכך נחלשת זרימת הדם הסדירה, בעוד שהריכוז העצום הוא מגביר את זרימת הדם, ובכך נוצרים כאבי הראש.

כששאל הרופא את רבנו מה הוא עשה בשעה האחרונה, השיב רבנו, 'כי בכל יום לאחר שחרית, אני חוזר על דפי גמרא בעל פה'. כשאבי מורי זצ"ל הוסיף כי בכל יום היה רבנו חוזר על מסכת שלמה, ומשך זמן עמידתו, הייתה כמשך אורכה של המסכת שלמד באותו היום.

אמיתתה של תורה

אמיתתה של תורה הייתה נר לרגלו של רבנו חיים הלוי זיע"א, וכל דבר היה צריך להיות מוכרח בהכרח גמור, ולעמוד בכור המבחן הנוקשה של מרן הגר"ח זיע"א לבחון את אמיתותו, ורק אחר עמל עיון ויגיעה בלתי פוסקים, היה מחליט בדעתו כסברא זו.

אבי מורי זצ"ל סיפר את אשר שמע מבעל המעשה, בעת שהתאכסן בביתו, הלא הוא רבי נח השוחט, פעמים רבות לא היה רבנו כותב את חידושי תורתו, אלא היה יושב כראשו נתון בין שתי כפות ידיו, ונתון כולו בריכוז עצום ומוחלט, ומרצה את דבריו, והיה מי שהתמנה להיות זה שישמע את הדברים ויעלם על הכתב מילה במילה, וכך היה מכתוב את כתיבת חידושי, אחד מהאנשים שהיו רגילים להיות מאלו הכותבים את חידושי רבנו, היה אותו רבי נח השוחט, וסיפר רבי נח, היה זה במוצאי שבת בימות החורף, תיכף לאחר הבדלה, באתי לחדרו של רבנו, ובמשך כמה שעות הכתיב לי רבנו מערכה שלמה מחידושי תורתו, כשהוא כדרכו יושב וראשו נתון בין שתי כפות ידיו, ואני יושב שומע וכותב, לאחר כמה שעות סיים רבנו את הרצאת הדברים, ונתמלאו להם שש עשרה עמודים גדולים, מחידושי תורתו, לכשסיים רבנו, נטל את צרור הדפים, עליהם עמלתי במשך כמה שעות, עיין בהם, ולא מצאו הדברים חן בעיניו, וביקש לקורעם, נזעקתי, סיפר רבי נח, ובקשתי מרבנו, שיחוס על רוב עמלי במשך כל כך הרבה שעות, נענה רבנו ואמר לי, 'קיים פאלשע תורה ויל איך נישט' - תורה מזוייפת אינני רוצה', ובמקום כל אותם שש עשרה עמודים, התיישב רבנו והכתיב לי מחדש, שמונה שורות בלבד, במקום כל השש עשרה עמודים הקודמים.

הכנת השיעור

פעם אחת נסע מרן הגר"ח ברכבת לואלוזין לאמירת השיעור, ברכבת נסע אף הגאון רבי בן ציון בילסקער זצוק"ל בעל השערי ציון [שהחפץ חיים לקח ממנו הסכמה על המשנה ברורה], ניגש הגר"צ אל הגר"ח ושאל אותו 'מה הולך רבנו לומר בשיעור בישיבה', השיב לו הגר"ח כי אינו יודע, כעבור זמן שוב שאלו מה הולך רבנו לומר בשיעור, ושוב השיב לו הגר"ח כי עדיין אינו יודע, התפלא רב"צ הכיצד יתכן כזאת, והלא תיכף כבר מגיע שעת אמירת השיעור, ועדיין הגר"ח לא הכין השיעור.

בהגיעם להיכל הישיבה, ראה רב"צ כי הגר"ח נכנס לבית המדרש, מיד התאספו סביבו התלמידים, כשהגר"ח שואלם, נו, איפה מחזיקים, ומיד החלו התלמידים להרצות את אשר חידש כל אחד ואחד בסוגיא, זה את שאלתו, זה את סברתו, וזה את ספיקותיו, כעבור שעה קלה, נעמד הגר"ח ואמר שיעור, כשבשיעורו הוא מעמיד הסוגיא על בוריה ומכונה, ובתוך כדי הדברים הוא מתייחס לכל הפרטים והדברים שהגידו לו התלמידים לפני השיעור, ואינו מניח סברא אחת ופרט אחד שלא התייחס אליו. כשנוכח הגאון רבי בן ציון למראה זה, נשתומם לגמרי, ומיני אז נעשה לחסיד מושבע של הגר"ח.

טהרת התורה

בעת הגזירה שגזר שלטון הצאר הרוסי כחובה כללית ללימוד השפה 'רוסית', ניהל מרן הגר"ח זיע"א מלחמת חורמה להתנגדות בכל תוקף ועוז לבל תתקבל הגזירה באף אחת ממוסדות התורה, במסגרת המלחמה שניהל עלו לביתו של מרן הגר"ח זיע"א מספר אנשים והחלו לדבר עמו, מה כל כך נורא בלימוד השפה, בתוך דבריהם אמרו לו למרן הגר"ח, שאיך אפשר שלא ללמוד את שפת הרוסית, והרי מי שמכהן כרב בזמן הזה, מוכרח הוא כחלק מתפקידו לבא בדברים עם פקידי וראשי השלטון, ולשם כך מוכרח כל רב לדעת את שפת הרוסית, ואם כן בשביל שבנו רבי וועלוול יהיה רב חייב הוא ללמוד רוסית, בסוברים כי בכך ימחישו את הצורך לקבל את גזירת השלטון, מיד נענה רבנו ואמר להם 'אז וועלוול שלי לא יהיה רב', חזרו ואמרו לרבנו, וכי אז מה יהיה, יעסוק לפרנסתו, והלא גם לצורך פרנסה, מוכרחים לדעת את שפת הרוסית, שהרי צריך לבא בדברים עם אנשי משפט ועורכי דין ולמלא טפסים וכיוצ"ב, ובלא לימוד השפה, איך יוכלו לקרא ולכתוב את ענייניהם, נענה רבנו ואמר, 'אז וועלוול שלי גם לא יעסוק לפרנסתו, עמדו אותם האנשים והביעו את תמיהתם, 'אם כן מה יהא עם רבי וועלוול?'. נענה רבנו חיים הלוי לעומתם, והשיב בלשון שאלה, 'אביון, הוא יוכל להיות?!', אז יהא הוא 'אביון', ואת שפת הרוסית הוא לא ילמד.

נקיות התורה

בעת שבאתי עם אבי מורי זצ"ל לאחר הבר מצוה לשיבת פוניבז' למעונו של מרן הרב מפוניבז' הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, אמר לנו, בואו ואספר לכם מעשה מהזיידע שלכם רבי חיים, לאחר שפתחתי את הישיבה בחוץ לארץ, נקלעתי לחובות גדולים, לאחר תקופה נחלץ מורי חמי רבי לייב וילקומירער זצ"ל בעדי, וסילק מעלי את כל החובות, אולם כדרכו של עולם, כעבור תקופה לא ארוכה, שוב גדלו הוצאות הישיבה, ושוב עלו והשתרגו עלי חבות כבדים מנשוא, ולא יכולתי לשאת זאת, אולם מורי חמי אמר לי, כי בשנית אינו יכול לסייע בעדי, בצר לי, נסעתי לראדין אל הכהן הגדול רבנו בעל ה'חפץ חיים' זיע"א, ושחתי בפניו את כל מצוקתה הכלכלית של הישיבה, כשאני שואל עצה וברכה כדת מה לעשות, השיבני רבנו ה'חפץ חיים' זיע"א, 'אם תתכוונו לשם שמים - תהיה לכם סייעתא דשמיא והצלחה'.

כאשר יצאתי מראדין עליתי לרכבת לחזור אל מקומי, בעלותי אל הרכבת רואה אני את רבנו חיים הלוי יושב באחד הקרונות, כמובן, שמיד נגשתי אל עבר פניו, ובתוך הדברים שחתי בפניו אודות ענין נסיעתי, בדבר מצוקתה הכלכלית של הישיבה, מרן הגר"ח חזר באותה נסיעה משבתו כדיין בדין תורה במשפחת בני עשירים, כנהוג, בסיום הדין תורה קיבל הגר"ח 'פסק געלט', כשהסכום שקיבל היה 800 רובל, סכום עתק באותה תקופה, הגר"ח שלא אבה בנקיות נפשו להשתמש עם כסף זה, תיכף כששמע את המצוקה הכלכלית, הושיט ידו ונתן לי את כל הסכום, זאת ועוד, גם קיבל מבני משפחת העשירים, קופסת סיגריות צידה לדרך, ואולם גם בזה לא רצה

להשתמש, בעבור שזה ניתן לו במסגרת שבתו כדיין, אף נתן לי את אותה קופסת סיגריות, סיים מרן הרב מפוניבז זצ"ל, כי את הכסף הראשון לשייבתי, נתן מרן הגר"ח.

פלפולה של תורה

בצעירותו הייתה תקופה שרבנו חיים הלוי ביקר אצל כל גדולי הדור לעמוד על דרך לימודם, במסגרת זאת, הגיע לביתו של אחד מגאוני הדור ההוא, הלא הוא הגאון רבי לייב הומינר זצ"ל שהיה מתלמידי הגאון רבי מנשה מאיליא זצ"ל מרואי פני הגר"א, שדרך לימודו היה בדרך הפשט, בבואו לביתו של הגאון רבי לייב, הרצה הגר"ח בפניו קושיא עצומה באחת מסוגיות הש"ס, השיב לעומתו הגאון רבי לייב, והרי קושיא זו היא עצומה עד מאוד, ואין דרך ליישבה אלא בפלפול בלבד, וכולי עלמא יודעים שאני שונא פלפול, והכי צד רוצה אתה להטריחני עם שמיעת פלפולים, ואולם, הוסיף הגאון רבי לייב, בהיות שהנך בנו של הגאון רבי יושע בער, איני יכול לסרב לך, על כן מקבל אני על עצמי יסורים ואשמע את הפלפול, אבל במטותא ממך, שלא יאריך הדבר יותר מחמש עשרה דקות.

ואולם גם רבנו חיים הלוי, לא הייתה בכונתו ליישב קושיא זו בדרך הפלפול, כי אם בדרכו דרך ההבנה, אך בראותו כי כך הם פני הדברים, גמר בלבו להרצות את דבריו בסדר אחר, ומיד החל בקושיא מסוף הענין, כשהרצה את קושייתו, השיב לו הגאון רבי לייב תשובה, חזר הגר"ח והקשה על דבריו ממקום אחר, ושוב השיב הגאון רבי לייב תשובה נוספת, וכך המשיך הגר"ח לדבר עמו בענין הזה, כשבתוך הדברים מתחילים להבנות כל הקומות של השיעור, כשלפתע פתאום, קרא הגאון רבי לייב, והלא התשובה שאתה מכוין אליה, היא הרי כל כך פשוטה, והרי זה הישוב הפשוט על הקושיא, כשכולו מלא נחת ושמחה.

עוצם התורה

בתקופה מסויימת הוזקקה ישיבת וואלוז'ין לעזרתו של הגאון רבי ראובן מדענבורג בעל ה'ראש לראובני', המכונה ר' ראובלה דענבורגער, ואולם מסיבות מסויימות הוזקקו לשליח שיגרום לנשיאות חן מיוחדת אודות הישיבה בעיניו של רבי ראובלה, נמנו וגמרו בהנהלת הישיבה כי השליח המתאים ביותר שבטוחים בו שיביא לתוצאה המיוחלת ויוכל לגרום שהישיבה תשא חן בעיני רבי ראובלה, הוא רבנו חיים הלוי.

מרן הגר"ח בגאונותו יכול היה מכח שמיעת שיעור אחד, לרדת לסוף דעתו של אותו אדם, ולדעת מה הוא יאמר בכל סוגיא ובכל ענין, משכך, בטרם יצא לעבר העיירה דענבורג, מקום מושבו של רבי ראובלה, קרה אליו את אחד מבני הישיבה בן העיירה דענבורג, וביקש ממנו להרצות בפניו איזה חידוש מחידושי תורתו של רבי ראובלה, כשבכך יוכל מרן הגר"ח לעמוד על סוד דרכו ושיטתו והלך מחשבתו, לאחר שאותו תלמיד הרצה בפניו את חידושו של רבי ראובלה, פנה מרן הגר"ח לעבר העיירה דענבורג, בהגיעו לביתו של רבי ראובלה, התיישב ושאל את רבי ראובלה, במה עוסק מר, השיב לו רבי ראובלה שכעת הוא סיים לכתוב תשובה חמורה בענין מסויים, מיד אמר לו מרן הגר"ח, נו, בודאי הבאתם את הגמרא הזאת, ושאלתם כך וכך, הנהן רבי ראובלה לאות הסכמה, ואז המשיך מרן הגר"ח, ומסתמא יישבתם זאת במהלך זה וזה, הנהן שוב רבי ראובלה כמסכים, ואז המשיך מרן הגר"ח ואמר, ומסתמא שוב חזרתם והקשיתם על זה מסוגיא פלונית, וכך המשיך מרן הגר"ח להרצות בפני רבי ראובלה את כל התשובה שהוא בעצמו כתב, ועמד משתומם למראה עיניו, איך שמרן הגר"ח יכול לכונן מעצמו את כל התשובה שהוא בעצמו כתב, ונתפייסה דעתו ועלתה לפניו חן הישיבה, ותיכף נחלץ לעזרתה.

הכמת התורה

באחד מן הימים נכנס להיכל בית המדרש עגלון מעגלוני העיירה וואלוז'ין, בראותו את פני מרן הגר"ח, השיח בפניו כי היום הייתה לו עבודה קשה, באשר אדם אחד שהביא עמו בעגלתו אל העיירה, נטל עמו מזוודה מאוד מאוד כבדה, כשמוע מרן הגר"ח את סיפורו הסתמי של העגלון, מיד הרצינו פניו, וקבע ברורות כי אין אדם זה, אלא 'מסיונר', ובמזוודתו הוא נושא עמו חומר מסיונרי, תוך כדי דיבור, נכנס אותו אדם להיכל בית המדרש, מיד הסב העגלון את תשומת לבו של מרן הגר"ח כי הנה הוא אותו אדם נכנס זה עתה להיכל בית המדרש, מיד נפנה אל עברו מרן הגר"ח והחל לסלקו מן המקום.

מרן הגר"ח הבין כי לאחר שסולק מבית המדרש ינסה לעלות לביתו של רבה של העיירה הלא הוא חותנו זקנו רבנו הנצי"ב מוואלוז'ין זיע"א, צעד מיד אל עבר בית מרן הנצי"ב, בפתח הבית הוא רואה את אותו האיש בעל המזוודה הכבדה, והחל מרן הגר"ח לסלקו מבית מרן הנצי"ב, עד שגורש מן העיר בבושת פנים, מספר תלמידים שהלכו לבית האכסניה שבו שהה, מצאו שם את המזוודה, על תכולתה, כשלמותר לציין, כי אכן צדק מרן הגר"ח, ונתברר כי תכולת המזוודה הייתה ספרי מסיון.

כששאלו את מרן הגר"ח מנין ידע לקבוע זאת באופן נחרץ, אמר להם, כשהעגלון סיפר כי הוא נשא מזוודה מאוד כבדה, מיד הבנתי כי הוא מביא עמו במזוודתו תכולה חריגה שאינה רגילה, ולכן היה זה חריג לעגלון הכובד הזה, משכך הסקתי, אמר מרן הגר"ח, כי המדובר הוא בספרים, שהם בעלי משקל רב, ולכן היה זה משקל חריג עבור העגלון, נו, הוסיף מרן הגר"ח ואמר, ואם זה ספרים, הרי ספרי קודש, לא חסר בוואלוז'ין, ובעל כרחך, מדובר הוא בספרי מינות ומסיון, זוהי פשרה של מסקנתי.

כעבור שלושים שנה נסע מרן הגר"ח ברכבת, כשעלה לרכבת הבחין בכומר שיושב עם יהודי, ומתווכחים ביניהם בענייני אמונה, כמובן, שמיד שראה זאת מרן הגר"ח, נכנס לתוך שיחתם, ותיכף ומיד השיב לכומר מנה אחת אפיים, וסתם את פיו בתשובות הוגנות, כשהכומר שהיה יהודי שנשתמד רח"ל, אומר למרן הגר"ח והסובבים עמו, כי לפני שלושים כשהגיע לוואלוז'ין, סילק אותו מרן הגר"ח, וגם עכשיו הוא סותם לו את פיו בבושת פנים.

מעשה דומה שמעתי מרשכבה"ג רבנו מרן ראש הישיבה בעל ה'אילת השחר' זצוק"ל, כי פעם אחת נתאספה הנהלת ישיבת וואלוז'ין, אודות בחור שנהג שלא כשורה, ויש צורך לטפל בו, אך דא עקא, שאין ידוע להם מיהו אותו בחור הנהוג שלא כשורה, תוך כדי שהעלו רעיונות והצעות כיצד יוכלו לדעת מיהו אותו בחור, נענה מרן הגר"ח ואמר, תנו לי לעשות סיבוב בבית המדרש, ולהביט על פניהם של כל הבחורים, נכנס מרן הגר"ח להיכל בית המדרש בפתח אחד, ועשה סיבוב על פני כל ההיכל ויצא מהפתח השני.

כשסיים, חזר לאסיפת הרבנים, ואמר, פלוגי הוא זה הבחור שנהג שלא כשורה, כשמרן הגר"ח בתבונות הרבה, זיהה לפי מבטיהם של בני הישיבה, כי אותו פלוגי הוא זה הבחור המדובר, נקרא הבחור אל רבני הישיבה, כשבתוך הדברים מיד הודה על מעשיו.

ידיעת התורה

הגאון מחרקוב זצ"ל סיפר למרן הגר"ח זיע"א, כי פעם אחת נתלווה אל מרן ה'חפץ חיים' זיע"א, כשעלה מרן ה'חפץ חיים', לבית מרן הגר"ח, להיוועץ עמו אודות ענין חשוב מאוד, כשבאנו לבית מרן הגר"ח, היה מרן הגר"ח באמצע

תפלת שמונה עשרה, בעודנו יושבים וממתינים, כשמרן הגר"ח כבר אוהז באמצע 'אלוקי נצור', נכנס אדם בבהלה אל הבית, כשמיד הוא שואל כמתאונן, ילמדנו רבנו, וכי למה רוב האיבעיות שבש"ס לא נפשטו?.

כשיים מרן הגר"ח את תפלתו, ופסע ב'עושה שלום', פנה מיד אל השואל, והשיב לעומתו, לא נכון, כי רוב האיבעיות שבש"ס, כן נפשטו!.

נחה דעתו של השואל, הלה עזב את הבית, והחפץ חיים, נתיישב עם מרן הגר"ח אודות ענייניהם.

בדרכנו חזרה, הוסיף וסיפר הגאון מחרקוב זצ"ל, תמהתי, באשר, בשונה מדרכו של מרן ה'חפץ חיים' לדבר עם כל מי שפגש בנסיעותיו והאנשים אשר סביבו דברי חיזוק בעניינים שונים, הפעם ישב מרן ה'חפץ חיים' שקוע עם עצמו, אחוז במחשבות, ולא דיבר מאומה.

עד שלפתע נתעורר מרן ה'חפץ חיים' משקיעותו, והפטיר 'רבי חיים איז א גאון, רבי חיים איז גערעכט' - רבי הוא גאון, רבי חיים צודק.

מסתבר, כי כשעלו לרכבת, החל מרן ה'חפץ חיים' לעבור על כל הש"ס, ומנה את כל האיבעיות שבש"ס, עד ששיים למנות את כל האיבעיות, ונוכח לראות כי צדקו דברי מרן הגר"ח, ואכן, רוב האיבעיות שבש"ס כן נפשטו.

ניתן להשיג את הקובץ מודפס במקומות הבאים:



הצטרף גם אתה להפצת הקובץ במקומות נוספים!

פנה עוד היום 053-3145900